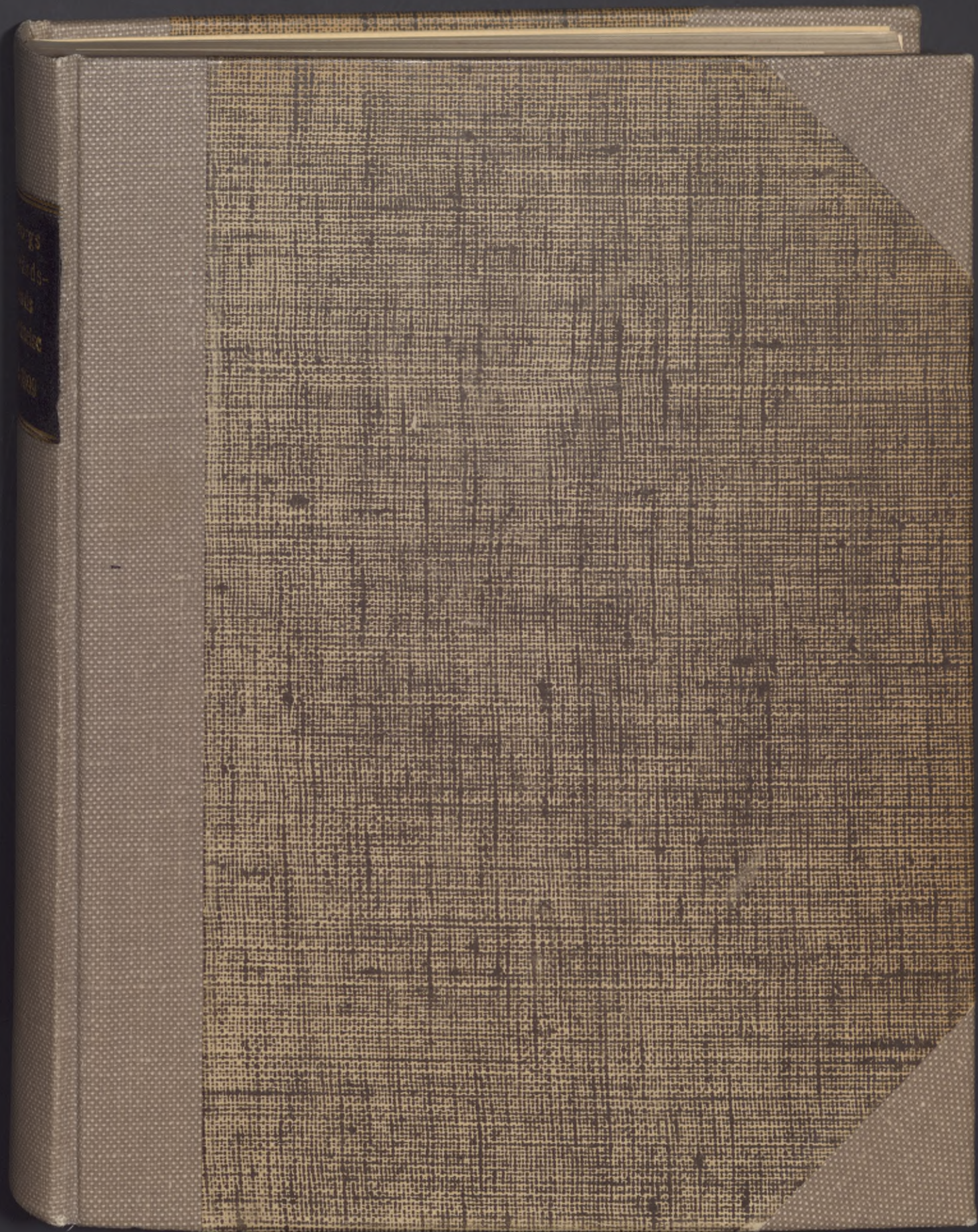

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

MEDICINSKA
HÖRSKOLANS BIBLIOTEK
GÖTEBORG

Acta

Göteborg:
Hälsövänta-
nämnden

Biomedicinska biblioteket

PERIODIKA

GÖTEBORGS
HELISOVÅRDSNÄMND
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1898.

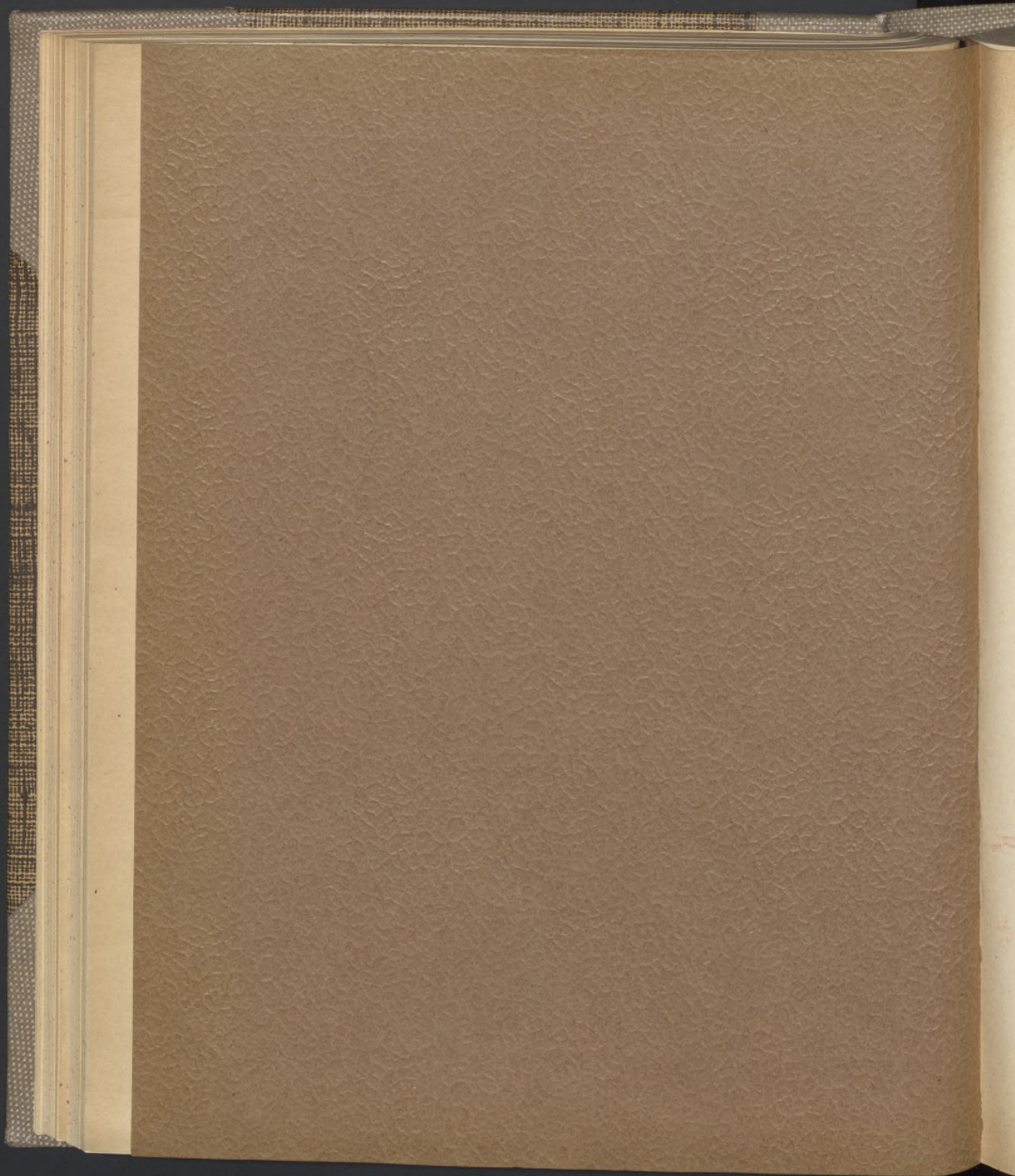
UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND
ÅRSBERÄTTELSE

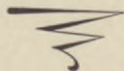
FÖR

1898.

UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORG.

GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI
1899.

COTTON

HERSON & SONS

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för 1898 får Helsovårdsnämnden åberopa det af Förste Stadsläkaren, Riddaren, Doktor H. Benckert utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jemte tillhörande bilagor, härmed till Eder öfverlemnas.

Göteborg den 1 Mars 1899.

På Helsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

Helmer Sundstedt.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

From the University of Chicago
The University of Chicago
The University of Chicago
The University of Chicago

CHICAGO, ILL. 1900

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

COPY LIBRARY

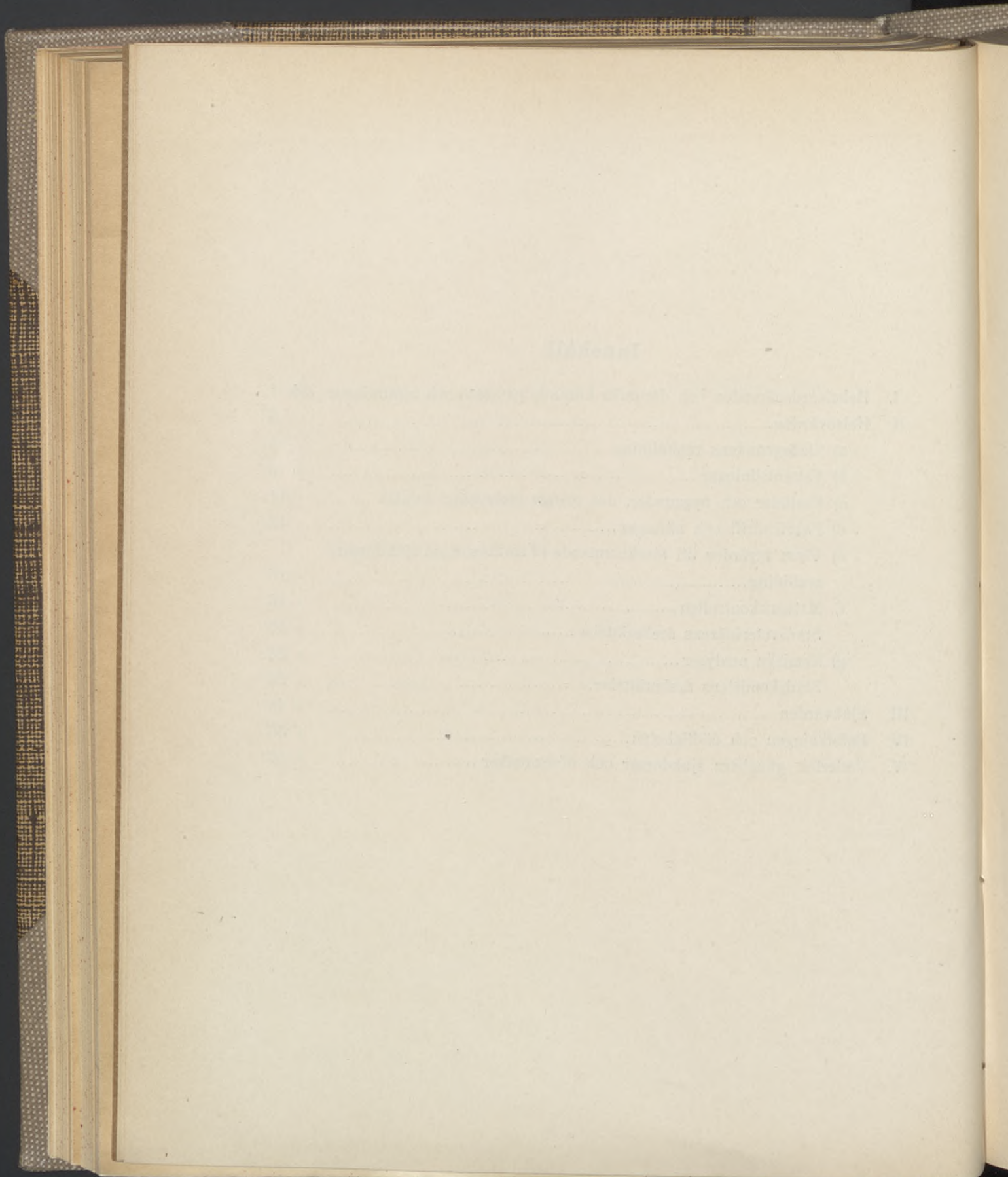
Class of 1900

Innehåll.

I. Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar	sid. 1
II. Helsovården.....	» 5
a) Stadsgrundens renhållning	» 5
b) Vattenledningar.....	» 6
c) Bostäder och byggnader, der många människor samlas	» 11
d) Fabriksdrift och näringar.....	» 12
e) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.....	» 13
f) Matvarukontrollen	» 16
Stadsveterinärens årsberättelse	» 16
g) Kemiska analyser	» 26
Stadskemistens årsberättelse.....	» 26
III. Sjukvården	» 46
IV. Befolkningen och dödligheten.....	» 56
V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	» 57

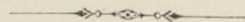

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbete under år 1898.
- » 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg, samt stall, fähus och svinstia.
  - » 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1898.
  - » 4. Antal minderåriga i arbete vid 1898 års slut.
  - » 5. Summarisk öfversigt öfver å köttbesigtningabyrån undersökta födoämnen.
  - » 6. Uppgift å födoämnen, som å köttbesigtningabyrån varit frivilligt aflemnade till undersökning.
  - » 7. Uppgift å af Göteborgs helsopolis anhållna födoämnen.
  - » 8. Uppgift å af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt får- och kalfkroppar.
  - » 9. Uppgift å undersökt fläsk.
  - » 10. Uppgift på bagerierna vid slutet af år 1898.
  - » 11. Uppgift på lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1898.
  - » 12. Af stadsfältskären behandlade personer.
  - » 13. Öfversigt af födda i Göteborg år 1898, med fördelning på månader.
  - » 14. Öfversigt af födda i Göteborg år 1898, med fördelning på församlingar.
  - » 15. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling år 1898.
  - » 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1894—1898.
  - » 17. Dödligheten i Göteborg år 1898 inom olika stadsdelar bland mantalskrifna befolkningen.
  - » 18. Dödligheten i Göteborg år 1898 på 1000 innevånare af den mantalskrifna befolkningen.
  - » 19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1898.
  - » 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg under år 1898, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.
  - » 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1898, fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

- Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1898.
- » 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1889—1898.
  - » 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1898 bland här kyrkoskrifna, med fördelning efter åldersklasser och kön.
  - » 25. Dödsorsakerna i Göteborg år 1898 bland här kyrkoskrifna, fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.
  - » 26. Dödsorsakerna i Göteborg år 1898 bland här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
  - » 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1898 aflidit utom staden.
  - » 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1898 bland främlingar.
  - » 29. Dödsfall på 1000 innevånare i nedanstående sjukdomar, årligen 1894—1898, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.
  - » 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1889—1898.

I. Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar.

Göteborgs Helsovårdsnämnd har under året utgjorts af följande medlemmar:

Carl Lamberg, Fördelningsläkare, ordförande.
A. O. Elliot, Polismästare, v. ordförande.
Oscar Rhodin, Rådman.
Henric Benckert, Förste Stadsläkare.
John Sjöberg, Grosshandlare, kassaförvaltare.
Ernst Krüger, Arkitekt.
Gustaf Ekman, Ingeniör.

Suppleanter:

A. G. P. Segerrot, Stadsnotarie.
Algot Carlander, v. Häradshöfding.
Emil Nilsson, Grosshandlare.
Hans Hedlund, Arkitekt.
Ludvig Wolff, Medicine Doktor.

Nämndens ordinarie sammanträden hafva egt rum första helgfria onsdag i hvarje månad. Antalet paragrafer i nämndens protokoll utgjorde 158. Diarium upptager 124 inkomna skrivelser. Såsom sekreterare har tjenstgjort Stadsnotarien H. Sundstedt.

Sedan Helsovårdsnämnden, på uppdrag af Stadsfullmäktige, inkommit med förslag till ändringar i nämndens instruktion den 31 December 1878 samt en af Stadsfullmäktige tillsatt beredning öfver förslaget afgifvit yttrande, beslöto Stadsfullmäktige antaga ny instruktion för nämnden, samt att hos Konungens Befallningshafvande anhålla om fastställelse af den sålunda antagna instruktionen.

Den af Konungens Befallningshafvande den 19 November 1898 fastställda instruktionen är af följande lydelse:

Instruktion för Helsovårdsnämnden i Göteborg.

Utom de åligganden, hvilka enligt nu eller framdeles gällande författningar tillkomma helsovårdsnämnd, har helsovårdsnämnden i Göteborg att fullgöra de uppdrag, som i denna instruktion närmare bestämmes.

§ 1.

Nämnden handhafver dels förvaltningen af epidemisjukvården med dertill hörande sjukvårdsanstalter, dels ock inseendet öfver allmänna sjukvården i öfrigt inom samhället endast så vidt sistberörda sjukvård lemnas af stadens distriktsläkare.

Härjemte tillhör nämnden förvaltningen af stadens köttbesigtningebyrå och andra anstalter, som inrättats eller komma att inrättas för befordrande af nämndens verksamhet i helsovårdens tjänst.

De allmänna polikliniker, för hvilka staden upplåter kostnadsfria lokaler, skola från och med år 1899 stå under nämndens inseende och förvaltning.

§ 2.

Under helsovårdsnämndens inseende står den till förekommande af veneriska smittans utbredande i Göteborg inrättade besigtningebyrås medicinska afdelning.

§ 3.

Helsovårdsnämnden eger dels att, i enlighet med hvad i gällande instruktion för stads- läkare och distriktsläkare i Göteborg närmare föreskrifves, antaga och entlediga stadens distriktsläkare, dels ock, på sätt nämnden finner lämpligt, att i de af nämnden för sina öfriga tjänstemän och betjente utfärdade instruktioner föreskrifva, tillsätta och från tjänsten skilja dessa tjänstemän och betjente; hvarjemte nämnden, när sådant erfordras, må anlita tillfälligt biträde.

Aflöningsförmånerna för såväl stadens distriktsläkare, som nämndens tjänstemän bestämmas af stadsfullmäktige.

§ 4.

Helsovårdsnämnden åligger i öfrigt:

- 1:o att afgifva utlåtande i alla stadens helsovård rörande frågor, som af vederbörande myndigheter till nämnden hänskjutas;
- 2:o att årligen å tid, som af magistraten bestämmes, till bemälda myndighet ingifva specialförslag öfver nämndens inkomster och utgifter under nästpåföljande år, hvilket förslag alltid bör upptaga ett för bestridande af opåräknade utgifter afsedt belopp, så att åtgärder, som kunna vid fullgörandet af nämndens uppdrag påkallas, ej må, genom brist på tillgångar, förhindras eller fördröjas;
- 3:o att årligen före den 1 Maj till magistraten och stadsfullmäktige afgifva berättelse om nämndens verksamhet under näst föregående året, hvilken berättelse skall redogöra icke blott för de åtgärder, som för helsovårdens befrämjande blifvit af nämnden vidtagna, utan äfven för allmänna helsotillståndet under nämnda år samt innefatta förslag till hvad som till dess förbättrande ytterligare kan vara att åtgöra.

§ 5.

För fullgörandet af sitt uppdrag eger helsovårdsnämnden att från alla staden tillhörande embetsverk, styrelser samt embets- och tjänstemän, äfvensom enskilda personer erhålla nödiga uppgifter och upplysningar, i hvilket afseende det åligger stadens pastorsembeten och andra vederbörande, att till nämnden öfverlemna alla inkomna dödsbevis för att hos nämnden förvaras.

§ 6.

För närmaste handhavandet af kassaförvaltningen hos nämnden utser nämnden årligen

inom sig en kassaförvaltare samt bland nämndens ledamöter eller suppleanter en suppleant för kassaförvaltaren; skolande valet af kassaförvaltaren och af hans suppleant underställas stadsfullmäktiges pröfning och godkännande.

Beträffande kassaförvaltningen gäller:

att nämndens kassa, så vidt ske kan, skall skötas medelst upp- och afskrifningsräkning med bankinrättning;

att de göromål, för hvilka kassaförvaltaren ensam är ansvarig, omfatta endast den egentliga kassarörelsen, hvaribland ej placering af medel; samt

att med det i nästföregående moment omförmälda undantag nämndens ledamöter gemensamt ansvara för förvaltningen af nämndens angelägenheter; dock så att för fattade beslut endast de blifva ansvarige, som i desamma deltagit; samt att, då något försummas eller obehörigen tillgöres af ledamot i uppdrag, som, med iakttagande af förestående bestämmelser, genom ledamöternas arbetsfördelning blifvit till honom ensam öfverlemnadt, han därför ensam ansvarar.

§ 7.

I de protokoll, som vid nämndens sammankomster föras, skola, jemte anteckning om tillstådesvarande ledamöter, upptagas de ärenden, som till handläggning förekomma, äfvensom nämndens i dessa ärenden fattade beslut. Önskar någon af nämndens ledamöter att skälen för hans särskilda mening må åtfölja protokollet, bör han sin mening skriftligen affattad till nämndens sekreterare senast vid protokollets justering aflemna för att detsamma bifogas.

§ 8.

Från nämnden utgående expeditioner skola, försedda med kontrasignation af nämndens sekreterare, å nämndens vägnar undertecknas af ordföranden.

Protokoll jemte utdrag deraf undertecknas af sekreteraren.

§ 9.

Alla inkommande handlingar emottagas på nämndens byrå och antecknas i derstädes öfver sådana handlingar fördt diarium för att derefter af förste stadsläkaren till vederbörlig behandling hos nämnden anmälas.

§ 10.

Inom utgången af Mars månad skall nämnden för granskning öfverlemna näst föregående års räkenskaper behörigen afslutade till drätselkammaren för att i stadens allmänna räkenskaper upptagas och tillika med dem granskas.

För granskning af nämndens räkenskaper och förvaltning utse stadsfullmäktige årligen för det kommande kalenderåret två revisorer med en suppleant.

Den som med detta utslag icke åtnöjes eger deröfver hos Kongl. Maj:t anföra underdåniga besvär, hvilka böra till Kongl. Civil-Departementet ingifvas eller må på klagandens eget äfventyr i betaldt bref med allmänna posten insändas; och bör dervid iakttagas: att besvären inkomma till nämnda departement, om enskild part är klagande, innan klockan tolf å trettionde dagen, och om klagan föres af menighet, innan klockan tolf å fyratiofemte dagen efter delfäendet, som räknas från den dag, detta utslag blifvit uppläst i den af Göteborgs kyrkor, der det sist kungöres, uppläsningdagen oräknad, eller i båda fallen, om besvärstiden tilländagår på helgedag, å näst påföljande söckendag före klockan tolf; att besvären, derest de icke äro af klaganden egenhändigt undertecknade, böra af behörig fullmakt för ingifvandet eller insändandet åtföljas; samt att besvären, när icke klaganden sjelf kan skriva, jemväl böra af författaren, med utsättande af namn, syssla och boningsort, underskrifvas; men försummas något af hvad sålunda är föreskrifvet, har den klagande förlorat sin talan och utslaget kommer att emot honom för laga kraftvunnet anses.

Sedan den 3-åriga tjänstetiden utgått för stadsdistriktsläkarne E. Rydelius, G. Ljungberg, F. O. Åberg, A. Wallin och F. Belfrage blefvo samtliga efter ansökan omvalda från och med den 1:ste Oktober 1898.

Enär på grund af folkmängdens starka tillväxt i de vestliga stadsdelarne behofvet af ett nytt läkaredistrikt derstädes ansetts af behofvet påkalladt, beslöt Helsovårdsnämnden (den 4 Maj) att hos Stadsfullmäktige anhålla om ett årligt anslag af 2,500 kronor att utgå från och med den 1:ste Oktober till ytterligare en distriktsläkare utöfver de 9 befintliga. I sammanhang härmed och under förutsättning, att det begärda anslaget beviljades, beslöt Helsovårdsnämnden samtidigt att godkänna följande förslag till förändrad distriktsindelning:

5:te distriktet: den del af Hagorna, som är belägen emellan Husargatan och Haga Kyrkogata samt förstaden Annedal.

6:te distriktet: området emellan Husar- och Öfra Husargatan å ena sidan samt Linné- och Jerntorgsgatan å den andra, omfattande den återstående delen af Hagorna, Majornas 7:de rote och stadens 10:de kvarter (Pustervik).

7:de distriktet: den del af Masthugget, som ligger emellan Linné- och Vermlandsgatan samt den del af Majornas 6:te rote, som ligger emellan Linné- och Fjellgatan (till Oscar Fredriks folkskolehustomt) samt vidare söderut, omfattande samtliga tomter utmed Vegagatan och Lilla Vegagatan.

8:de distriktet: den del af Masthugget, som ligger vester om Vermlandsgatan, Majornas 5:te rote med undantag af tomterna 1—20 samt den del af Majornas 6:te rote, som ej ingår i 7:de distriktet.

Sedan det begärda anslaget af Stadsfullmäktige beviljats, valdes *Doktor E. Nordenfelt*, efter ansökan, till läkare i det 8:de distriktet för en tid af 3 år från den 1 Oktober.

För **Köttbesignings-** och **Trikinbyråns** verksamhet redogöres i stadsveterinärens nedan införda årsberättelse. Byråns inkomster hafva med 4,536: 38 kronor öfverstigit dess utgifter.

Helsovårdsnämndens *utgifter* under 1898 hafva uppgått till:

för Distriktsläkareinstitutionen	kronor 23,309: 95
» Byrån	» 7,533: 51
» Trikinbyrån	» 20,679: 87
» Sundhetspolisen	» 11,700: —
» Epidemisjukhuset	» 38,657: 28
» Preventiva åtgärder	» 4,505: 73
» Sjukhusets inventarier	» 6,384: 86
» Diverse	» 8,242: 32
» Fastigheten	» 7,877: 63
» Assuranser	» 248: 53

Summa kronor 129,139: 68

II. Helsovården.

a) Stadsgrundens renhållning.

Stadens renhållningsstyrelse ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 2,675 egendomar.

Styrelsens verksamhet omfattade vid slutet af de senaste fem åren följande antal egendomar (= kontrakt):

1894.....	2,523
1895.....	2,556
1896.....	2,585
1897.....	2,625
1898.....	2,675

Enligt för 1899 uppgjord beräkning skall styrelsen ombesörja renhållningen inom ytterligare 25 egendomar med egarnes afgifter uppgående till 158,000 kronor; det ur stadskassan erforderliga bidraget har beräknats till 56,000 kronor, hvaraf 21,000 kronor äro beräknade för gaturenhållningen och 35,000 kronor för renhållningen i öfrigt.

Renhållningsanordningarna inom olika stadsdelar framgår af Tab. 2, som visar att renhållningsstyrelsen ombesörjde renhållningen inom 2,777 egendomar samt bönder inom 723; inom 184 egendomar komposterades gödseln för landbrukets behof.

Inom 2,967 egendomar uppsamlades latrinen uti kistor, hvaraf 2,938 voro flyttbara samt placerade på cementplan; inom 492 egendomar uppsamlades latrinen uti spänner, samt inom 8 i gropar, alla inom Majornas 1:ste rote. Såsom tillblandningsämne användes kalk inom 987, torfmull inom 2,386 samt aska eller sågspån inom 14 egendomar; inom 49, alla i Majornas 1:ste rote, användes ej något tillblandningsämne. Urinkurar funnos på 2,295 gårdsplan och underjordiskt aflopp från 3,095 utaf 3,500 inom staden belägna egendomar. Uppsamlingen af sopor och afskräden skedde inom 3,167 egendomar i täta baljor, placerade på cementplan; från 2,403 af dessa sop-plan funnos underjordiska aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 273 egendomar uti icke flyttbara kärl, inom 27 i latrinkistor och inom 14 i vagnar.

Utaf 352 begagnade stall hade 277 underjordiska aflopp; antalet kostall var 78. Svinstiorna voro till antalet 77, belägna i stadens utkanter, samt försedda med täta golf och antingen behållare eller underjordiskt aflopp.

Renhållningsanordningarne hafva af helsopolisen öfvervakats genom 22,914 besök i gårdarne; 6 husegare hafva anmälts i poliskammaren för bristande renhållning inom sina egendomar.

Muddring i stadens inre hamn och kanaler har under året skett till nedanstående kvantiteter:

i Vallgrafskanalen.....	3,057	kub.-meter
» Stora Hamnkanalen	54	»
» Fattighuskanalen	27	»
vid »Vädersågen»	756	»
» »Kusten»	288	»
	<hr/>	
	Summa	4,182 kub.-meter

b) **Vattenledningar.**

Årsberättelse öfver vattenverkens utvidgning och underhåll år 1898. (Meddelad af afdelningschefen, löjtnant T. Glosemeijer.)

Antalet servisledningar var vid årets början	3,055
Under året tillkommo 110 st., hvaremot 17 st. äldre	
upptogos; tillökningen utgör således	93
	<hr/>
	Summa 3,148

Vid Delsjön utgjorde årets nederbörd 878 mm. (i staden 833 mm.), motsvarande en vattenmängd af 7,61 millioner kubikmeter, då sjöns nederbördsområde antages till 914 har.

Deraf konsumerades i staden	4,14	mill. m ³ eller c:a	54 %
genom afdunstning gingo åter förlorade	2,19	» » » »	29 %
af återstoden magasinerades i sjön.....	1,13	» » » »	15 %
och uttappades genom flodluckan	0,15	» » » »	2 %
	<hr/>		
	Summa	7,61 mill. m ³ eller	100 %

Årets medeltemperatur utgjorde i staden + 7,2° C., vid Delsjön + 6,5° C.

Förbrukningen af Delsjövatten har under året utgjort 4,14 mill. m³, således i medeltal 11,342 m³ i dygnet eller 131 liter i sekunden. Maximiförbrukningen inträffade den 16 Juni och den 19 September, då den hvardera dagen utgjorde 12,960 m³ eller 150 sekundliter, minimiförbrukningen den 10 April 7,344 m³ eller 85 sekundliter. Filtrethastigheten har i medeltal varit 4,1 meter per dygn (då man antagit ett filter afstängdt för rensning), men har undantagsvis uppgått till 4,7 meter.

Vid Alelyckan har vattnet i likhet med föregående år dagligen undersökts i bakteriologiskt afseende — med undantag af sön- och helgdagar samt några kortare perioder, då bakteriologen varit tillåten. Från årets början till den 20 Januari voro båda filterna ur verksamhet på grund af att intagningsrännan under denna tid var afstängd för insättning af det nya maskineriet.

Som bakteriehalten under delar af Februari och Mars månader visade sig mycket variabel, stundom ovanligt hög, och Delsjöfilterna då voro tillräckliga

att lemna vatten för stadens behof, så började pumpning af vatten från Alelyckefilterna ej förr än den 28 Mars.

Antalet bakteriekolonier per kubikcentimeter vatten har befunnits utgöra:

i det ofiltrerade vattnet: med. = 827, max. = 9,639
i det filtrerade » med. = 49, max. = 1,261

I 39 fall (bland 373) har bakteriehalten i det till staden släppta vattenledningsvattnet befunnits öfverstiga 100.

Liksom förra året äro dessa resultat betydligt ofördelaktigare än de första årens, och meningen hade varit att under år 1898 öka sandlagrens mäktighet i filterna. Sand anskaffades, tvättades och upplades i filternas närhet, men då grundvattenledningen från Lerje ej — såsom man hade tänkt — under året hunnit blifva färdig att leverera vatten till staden, och man på den grund ej kunnat afvara de ganska strängt anlidade filterna, så har man måst uppskjuta sandpåfyllningen tills i år, då den, så snart lämplig väderlek inträder, skall påbörjas.

Några kemiska undersökningar på vattnet hafva under året, liksom under år 1897 och på samma grund som då, ej blifvit gjorda.

Efter den 28 Mars, då som ofvan nämnts filterna börjat leverera sitt vatten till staden, har det ena till följd af rensning varit afstängdt i 25 dagar och det andra 47, men ej båda på en gång. Under början af året, då filterna samtidigt voro afstängda, uppfordrades Delsjövatten till högreservoaren summa 52,074 m³ eller c:a 606 m³ per dygn. Filtrerhastigheten har i medeltal utgjort endast 0,91 meter per dygn, men har ofta uppgått till den bestämda maximihastigheten af 2,4 meter per dygn.

Pumpverket har uppfordrat:

till högreservoaren i Landala	0,21 mill. m ³ elfvatten
» lågreservoaren i Masthugget	0,28 » » »
	<hr/> Summa 0,49 mill. m ³ elfvatten

alltså i medeltal under hela året 1,342 m³ per dygn eller 16 sekundliter. Största uppfordringsmängden utgjorde den 13 Juli 5,921 m³ eller 69 sekundliter och under ej mindre än 54 dygn har den från elfven uppfordrade vattenmängden öfverstigit 30 sekundliter, som utgör den maximiqvantitet, för hvilken de täckta filterna vid Alelyckan äro konstruerade.

Strömriktningen och strömstyrkan i elfven hafva dagligen observerats med tillhjälp af visareinstrument; den förra har alltid varit tydligt utåtgående och den senare blott vid ett enda tillfälle i det närmaste lika med noll, nemligen den 13 Februari, då pumpverket ej var i gång.

Den totala förbrukningen under året har utgjort:

Delsjövatten.....	4,14 mill. m ³ eller	89 %
Elfvatten	0,49 » » »	11 %
	Summa 4,63 mill. m ³ eller	100 %

sålendes medelförbrukningen per dag:

Delsjövatten	11,342 m ³
Elfvatten	1,342 m ³
	Summa 12,684 m ³

eller per sekund:

Delsjövatten	131 liter
Elfvatten	16 »
	Summa 147 liter

Om antalet konsumenter beräknas till 125,000, så utgör medelförbrukningen per konsument och per dygn:

för allmänna ändamål	7 liter
» industriella ändamål	25 »
» hushållsbehof	69 »
	Summa 101 liter

Största förbrukningen observerades den 13 Juli, hvarvid

från Delsjön lemnades	12,182 m ³ eller 141 s.l.
» Alelyckan	5,921 » » 69 s.l.
	Summa 18,103 m ³ eller 210 s.l.

sålendes 43 % öfver medelförbrukningen.

Minsta förbrukningen inträffade den 10 April, då från Delsjön lemnades 7,344 m³ eller 85 s.l., således endast 58 % af medelförbrukningen.

Elfvattnet har äfven under år 1898 uppfodrads dels till lågreservoaren i Masthuggsbergen, dels till högreservoaren i Landala samt till Qvibergs kasern-etablissemang och några få konsumenter norr om Säfveån.

Årets driftkostnader hafva utgjort i rundt tal 89,000 kronor eller 1,9 öre per m³ förbrukadt vatten. Vattenverkets totala anläggningskostnad har ökat med cirka 161,000 kronor och den årliga ränte- och amorteringskostnaden med cirka 7,000 kronor eller från 211,000 kronor till 218,000 kronor, motsvarande 4,7 öre per m³ vatten.

Inkomsterna hafva varit för allmänna ändamål 60,000 kronor, eller 1,3 öre per m³ och för industriella och diverse förbrukning (hvari ingå hyror för vattenstation och vattenmätare) 221,500 kronor, motsvarande 4,8 öre per m³.

Häraf erhålles följande sammanställning:

Utgifter:

Driftkostnad	89,000 kronor eller 1,92 öre per m ³ vatten.
Räntekostnad	218,000 » » 4,70 » » » »
	<hr/> Summa 307,000 kronor eller 6,62 öre per m ³ vatten.

Inkomster:

För allmänna ändamål	60,000 kronor eller 1,29 öre per m ³ vatten.
» industriella »	221,500 » » 4,78 » » » »
	<hr/> Summa 281,500 kronor eller 6,7 öre per m ³ vatten.

Bristen blef således 25,500 kronor eller 0,55 öre per m³ vatten.

De redan år 1897 påbörjade utvidgningsarbetena vid Alelyckan och Lerjeholm voro ej ens vid 1898 års slut fullt färdiga på grund af att en hel del oberäknliga svårigheter uppstodo vid utförandet af rörbrunnarne. Dock återstod egentligen endast en del kompletteringsarbeten å dessa brunnar. Vid flere af dem hade grundvattnet åstadkommit skärningar i leran utomkring sjelfva brunnen så att då denna afstängdes och kom under tryck trängde vattnet upp och afrann ofvan marken. Så snart anordningarna för brunnarnes tätning blifvit afslutade, skall jag i en särskild arbetsberättelse lemna beskrifning och detaljerade kostnadsuppgifter till ofvan nämnda utvidgningsarbeten.

Å Kallebäcksrervoaren har under året företagits ett omfattande reparationsarbete. Hela reservoaren har medelst skrapning befriats från rost och den gamla färgen och på de inre vertikala väggarne försetts med en stålslipad cementputs samt i inre botten fått ett jerltrådsnät inlagdt i cementbruk. Alla yttersidor hafva bestrukits tvenne gånger med mönjefärg.

Rörledning m. m.	Vid årets början	Utförda under året	Vid årets slut
Af 610 mm. diameter	778	—	778
» 508 » »	8,760	—	8,760
» 457 » »	5,659	—	5,659
» 356 » »	10,619	249	10,868
» 305 » »	3,946	—	3,946
» 254 » »	1,905	388	2,293
» 203 » »	13,338	307	13,645
» 152 » »	10,166	592	10,758
» 102 » »	65,339	1,183	66,522
» 76 » »	4,136	—	4,136
» 51 » »	1,255	*) — 63	1,192
Summa meter	125,901	2,656	128,557

eller ca ..... 128,6 kilometer
hvaraf Kallebäcksledningen 9,6 kilometer

*) 63 meter upptagna och ersatta med 102 mm. rör.

	Vid årets början	Utförda under året	Vid årets slut
Afstängningsluckor å 610 mm. rör... st.	1	—	1
» » 508 » » ... »	14	—	14
» » 457 » » ... »	17	—	17
» » 356 » » ... »	26	—	26
» » 305 » » ... »	18	—	18
» » 254 » » .. »	12	3	15
» » 203 » » ... »	55	3	58
» » 152 » » ... »	47	5	52
» » 102 » » ... »	323	10	333
» » 76 » » ... »	14	—	14
» » 51 » » ... »	14	1	15
Ventiler, sjelfstängande	20	—	20
Brandposter	778	15	793
Servisledningar med atstängningskra- nar	3055	93	3148
Allmänna vattenposter (deraf 15 st. å Kallebäcksledningen)	74	*) — 1	73
Vattenposter för gatuspolning	15	—	15

Anm. Utom ofvanstående brandposter finnas inom enskilda tomter och af dessas egare bekostade 78 st. med 28 meter ledningsrör af 152 mm. diameter, 7,377 meter af 102 mm. diameter och 133 meter af 76 mm. diameter samt 1 st 51 mm. brandpost med 4 meter ledningsrör af 51 mm. diameter.

Reparationerna hafva utgjorts å hufvudledningarne af 11 st. rörbräckors lagande — deraf 5 st. s. k. »fråthål» — 20 st. blyskarfvans tätande, 54 brandposters och 40 afstängningsluckors ompackande, 1 brandposts och 3 afstängningsluckors utbytning samt en hel del smärre arbeten å servisledningar, hvilka dessutom till ett antal af 18 st. blifvit omlagda och 10 st. flyttade.

Vattenverkets kostnader vid 1898 års slut kunna anses utgöra följande:

Filtrer, samlingsbrunn och dambyggnad vid Delsjön	Kr.	247,577: 88
Bonings- och uthus vid Delsjön	»	7,034: 46
Källan, hägnader, bonings- och uthus vid Kallebäck	»	10,954: 97
Reservoaren vid Kallebäck.....	»	17,905: 51
Intagningsränna och tilloppskulvert vid Alelyckan	»	46,929: 63
Pumpverket vid Alelyckan.....	»	272,869: 21
Filtrer och samlingsbrunn vid Alelyckan	»	227,047: 86
Boningshus, vatten- och aflopsledningar, planteringar och hägnader samt anordningar för sandtvättning vid Alelyckan	»	80,619: 52
Rörnätet.....	»	1,740,442: 77
Servisledningar.. ..	»	107,032: 87
Allmänna vattenkastare	»	16,985: 40
Lågreservoaren i Landala	»	102,198: 33
» i Masthuggsbergen	»	68,478: 17
Högreservoaren i Landala	»	48,690: 56
Vattenstationsbyggnaden	»	53,665: 56

*) 1 st. borttagen på grund af gatas framdragande.

Diverse arbeten och utgifter samt provisionella byggnader vid första anläggningen	Kr.	167,224: 02
Expropriationskostnader (jemte årlig afgift af 1,794: 54 intill år 1911).....	»	354,834: 72
Kapitalrabatt, räntor under arbetstiden, med afdrag af vattenledningens inkomster under 1871, samt öfriga omkostnader för lånet till Delsjöledningen	»	332,234: 27
Undersökningar på Lerjeholm	»	16,315: 65
Utvidgningsarbeten vid Alelyckan	»	234,378: 81
Högtryckssystem för Masthuggsbergen	»	57,136: 36
Förråd af inventarier	»	65,410: 35
» » materialier	»	70,423: 75
		<hr/>
	Kr.	4,346,390: 63

c) **Bostäder och byggnader, der många människor samlas.**

Byggnadsverksamheten har under året varit betydlig. Tillkomna 65 nybyggnader, deraf 26 sten-, 33 s. k. landshöfdingehus och 6 trähus, med tillsammans 2,133 rum och 904 kök, fördelade på följande församlingar:

Domkyrko	901 rum	.....	188 kök
Christine	64 »	.....	15 »
Haga	103 »	.....	58 »
Masthugget	482 »	.....	212 »
Carl Johan.....	113 »	.....	73 »
Gamlestaden	470 »	.....	358 »
	<hr/>		
	2,133 rum	.....	904 kök

Fördelade på stadsdelar:

Staden inom Vallgrafven.....	27 rum	.....	5 kök
13:de, 14:de och 15:de rotarne	901 »	.....	188 »
11:te roten (Masthugget)	166 »	.....	57 »
Haga (Nya, Östra och Vestra)...	76 »	.....	20 »
Annedal, Landala	103 »	.....	58 »
Majornas 1:ste till och med 7:de rotar	353 »	.....	208 »
Stampen och Gullbergsvass.....	37 »	.....	10 »
Redbergslid och Olskroken.....	438 »	.....	337 »
Gamlestaden	32 »	.....	21 »
	<hr/>		
	2,133 rum	.....	904 kök

Angående bostadsförhållandena lemna Tab. 3 närmare upplysning.

Osunda bostäder hafva flera gånger gifvit anledning till klagomål; i 43 bostadslägenheter hafva bristfälligheterna efter anmaning af helsopolisen afhjelpats utan att nämnden behöft ingripa; 5 husegare hafva varit i nämnden inkallade.

Emigranthotellen och lokaler, der mycket folk samlas, hafva icke föranledt åtgärder från nämndens sida.

Fabriker. Fyra gånger hafva skriftliga klagomål hos nämnden anförts öfver olägenheter från fabriker. Mot tvenne af dessa klagomål, hvilka grundade sig på det störande buller, som genom fabriksdriften orsakades, ansåg sig nämnden icke ega direkt befogenhet att ingripa. Det tredje klagomålet, bestående deri, att en stor mängd kolpartiklar och aska från en fabrikksskorsten åstadkom stort obehag för omgifningen, orsakades derutaf, att ångstrålar vid vissa tillfällen inleddes under rostet för att befordra förbränningen. Det fjerde klagomålet härrörde af den från en fabrikksskorsten utströmmande röken. Egarne af dessa tvenne sistnämnda fabriker blefvo förständigade att afhjelpa olägenheterna.

Sedan nämnden uti skrifvelse från Kongl. Kommerskollegium af den 1 Mars 1898 anmodats att utföra de undersökningar af tobaksfabrikerna, som, angående dessa lokalers luftvexling, belysning, renhållning m. m., vore nödvändiga i och för de af Riksdagen beslutade arbetsstatistiska undersökningar, beslöt nämnden (den 6 April) att genom förste stadsläkarens försorg låta verkställa nämnda undersökningar. Då uti Kongl. Kommerskollegii cirkulär den önskan uttalats, att undersökningarne borde verkställas under olika årstider (vinter och sommar) samt de utaf Komiterade utarbetade frågoformulär för primäruppgifterna senast före den 1 September borde till Kongl. Kollegium insändas, så måste dessa undersökningar företagas uti April och Augusti månader. Undersökningarne omfattade 13 st. tobaksfabriker med 301 manliga och 427 qvinliga arbetare. Resultatet var i allmänhet dåligt och från sanitär synpunkt föga tillfredsställande. Hvad först beträffar snustillverkningen, så var luftutrymmet i regeln tillräckligt; så mycket sämre stäldt var det med qvarnen, inom hvilka lokaler tobaksdammet till den grad uppfylde luften, att man ibland ej kunde se midt öfver rummet. Inom cigarr- och cigarettafdelningarne var det hufvudsakligen brist på utrymme och frisk luft, som tydligast framträdde, hvarjemte äfven renlighetsförhållandena lemnade mycket öfrigt att önska. Hvad särskildt luftvexlingsanordningarne vidkommer, voro de mycket dåliga, så att kolsyrehalten i luften, som genom ordentlig luftvexling bör hållas omkring 1 på 1,000, i flera lokaler uppgick till 4, ja äfven 5, på 1,000, utvisande en hög grad af luftförsämning.

d) *Fabriksdrift och näringar.*

Tillsynen öfver *minderåriga*, som hafva sysselsättning inom fabrik och handverk, har utförts såsom förut. Antalet inom både fabriker och handverk arbetande minderåriga har under året icke obetydligt ökats. Det närmare förhållandet framgår af Tab. 4.

Lumpupplag och lokaler för uppköpande af lump, ben och affallsämnen

hafva, såsom af Tab. 1 närmare framgår, varit föremål för sundhetspolisens uppmärksamhet, men icke orsakat åtgärder från nämndens sida. Antalet lokaler utgör 28.

Sillsalterierna och upplagen för sill hafva varit underkastade noggrann tillsyn; några anmärkingar af vigt hafva icke förekommit.

Lokalerna för upplag af *salt kött, torkad fisk* och *ost* samt öltappningslokalerna hafva likaledes, som förut, noga öfvervakats.

Vid de inspektioner af *Mölnbals-* och *Fattighusån*, som flere gånger om året företagits, har uppmärksamheten varit riktad dels på sjelfva åvattnet, dels på utefter åstränderna befintliga upplag och gödselhögar m. m., dels ock framför allt på beskaffenheten af fabrikernas affallsprodukter samt de samlingsbrunnar och afloppsledningar, genom hvilka dessa uppsamlas eller utsläppas i ån. De oegentligheter, som vid dessa inspektioner observerats, hafva i allmänhet icke varit af sådan beskaffenhet, att de förtjena här omnämnas, men der något varit att anmärka, har vederbörandes uppmärksamhet blifvit fästad derpå. Någon elak lukt från ån har under året veterligen ej förekommit: den rikliga nederbörden och det härutaf orsakade höga vattenståndet under sommaren synes i icke ringa mån härtill bidragit. Derjemte torde böra framhållas, att såväl fabriksegarne och deras personal, som vederbörande kommunalmyndigheter, varit mycket tillmötesgående och beredvilligt lemnat alla vid dessa inspektioner begärda upplysningar.

c) **Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.**

Den *bakteriologiska undersökningsstation*, som 1895 anordnades på nämndens byrå, har sedan dess fortgått och jemväl varit öppen hela sistlidna år; dess verksamhet har äfven varit anordnad på samma sätt, som i sista årens redogörelser finnes omnämndt.

Antalet undersökningar utgjorde 237.

Utaf 65 prof, inkomna med klinisk diagnos difteri(?), befunnos 19 vara bacillär difteri och 46 halsfluss (= 70,8 %), samt utaf 7 prof med diagnos difteri befunnos 2 vara bacillär difteri och 5 halsfluss (= 71,4 %). Med klinisk diagnos angina(?) inkomna 68 prof befunnos 58 vara angina och 10 difteri (= 14,7 %), samt utaf 32 prof med diagnos angina befunnos 26 vara angina och 6 difteri (= 18,7 %).

Utaf 52 prof från personer med bakteriologiskt konstaterad difteri befunnos vid första undersökningen efter tillfrisknandet 11 bacillfria; 41 eller 78,8 % vara smittoförande.

Öfriga 13 prof gjordes för att utröna om personer, som varit i beröring med sjuka, voro smittoförande.

Angående de af nämnden aflönade vaccinatorernas verksamhet hänvisas till nedanstående:

1:sta Vaccinationsdistriktet. (Doktor J. Hindmarsh.)

Nyvaccinerade 359, hvaraf 67 anträffades i folkskolorna.

	Med framgång	Summa
I Domkyrkoförsamlingen	111	111
» Haga »	83	83
» Kristine terr. »	40	40
» Gamlestads »	109	109
» Masthuggs »	8	8
» andra församlingar	8	8
Summa	359	359

2:dra Vaccinationsdistriktet. (Doktor O. Livijn.)

	Godt resultat	Utan resultat	Obekant resultat	Summa
a) Nyvaccinationer:				
inom Masthuggets församling	239	—	—	239
» Carl Johans »	107	1	—	108
» Domkyrko »	1	—	—	1
» Haga »	6	—	—	6
från främmande församlingar	6	—	—	6
Summa	359	1	—	360
b) Revaccinationer	91	11	24	126
Summa	450	12	24	486

I folkskolorna hafva inom distriktet påträffats 65 barn, hvilka befunnits ovaccinerade eller ej företett synbara tecken på föregående vaccination. Revaccination har hufvudsakligen beträffat ångbåtsbesättningar, af hvilka flere personer ej sedan kunnat anträffas för besigtning, hvarföre äfven procentsiffran — 72,2 — af med godt resultat revaccinerade blifvit relativt liten. Inga skolbarn hafva revaccinerats.

I anledning derutaf, att en utbredd smittkoppsepideemi herskade i Middlesborough (England), hvarifrån direkta ångbåtsförbindelser funnos med Göteborg, företogos genom nämndens försorg och på dess bekostnad åtskilliga åtgärder till förekommande af smittans öfverförande hit. Vid ångfartygens ankomst blef besättningens helsotillstånd omedelbart undersökt samt öfvervakadt under de dagar fartygen härstädes qvarstannade; desslikes blefvo alla vaccinerade. Då spridda fall af smittkoppor något senare yppade sig i Christiania, blefvo samma åtgärder, företrädesvis med hänsyn till vaccination, vidtagna med besättningarne å de fartyg, som med nämnda stad underhöllo förbindelser med Göteborg.

Förhållandet mellan antalet födda och antalet anmälda vaccinerade under senaste 5-årsperioden framgår af nedanstående sammanställning:

	Antal födda	Vaccinerade
1894	3,145	3,371
1895	3,317	1,200
1896	3,333	1,381
1897	3,234	1,246
1898	3,608	1,384

Af helsopolisen utfördes 334 *desinfektioner* (med sublimat eller formalin) i smittade hem, omfattande ungefär 537 rum. Dessutom har i 377 hem grundlig rengöring blifvit verkställd på anmodan af helsopolisen.

Prostitutionens öfvervakande tillhör allmänna polisen.

Andre stadsläkaren L. Sellbergs rapport meddelar följande:

Vid början af år 1898 utgjorde:

a) antalet af å polisens lista inskrifna, i staden sig uppehållande prostituerade kvinnor	93
---	----

Under loppet af år 1898:

återkommo, förr inskrifna	54
blefvo af poliskammaren ålagda allmän besigtning	44
Summa prostituerade	191

Vid början af år 1898 utgjorde:

b) antalet kvinnor, hvilka underkastat sig sundhetsbesigtning enligt 2 artik. § 5 af för besigtningsskydd gällande stadgar	2
--	---

Under loppet af år 1898:

hafva underkastat sig sundhetsbesigtning enl. ofvanskrifna stadga	6
hafva dessutom vid gifven anledning blifvit besigtigade, men hvilkas regelmässiga besigtning förklarats bero af deras framtida uppförande af hvilka 27 remitterats till Holtermanska sjukhuset för venerisk smitta.	58
Summa besigtigade, men ej inskrifna kvinnor	66

Hela antalet af under året besigtigade kvinnor har utgjort..... 257

Vid slutet af år 1898 voro:

a) af de prostituerade kvinnorna:	
af poliskammaren befriade från besigtningsskyldighet	7
afvikna från staden.....	68
häktade eller dömda till tvångsarbete	16
intagna å Waterloohemmet	5
» » Gibraltars fattigvårdsinrättning.....	8
aflidna	3
<i>qvarvarande</i>	84

b) af dem, hvilka underkastat sig besigtningsskyldighet enligt art. 2 af § 5 af stadgarne för besigtningsskyldigheten:

ålagda allmän sundhetsbesigtning	4
befriade.....	1
afvikna	1
<i>qvarvarande</i>	2
Antalet verkställda besigtningar har uppgått till	7,688
- (mot 8,186 år 1897).	
Antalet till Holtermanska sjukhuset remitterade qvinnor har uppgått till	92
(mot 70 år 1897),	
af hvilka 62 remitterats en gång och 30 två eller flera gånger, så att antalet remisser utgjort	138
(mot 101 år 1897).	

Sjukdomstablå.

1898	Dröppel	Bulnad å könsdelarne (Bartholinitis, Bubo)	Sår af obestämd natur	Sjanker	Syfilis	Summa
Januari	3	—	—	2	1	6
Februari	3	—	1	3	6	13
Mars	1	—	2	9	8	20
April	—	2	1	7	4	14
Maj	5	—	2	3	1	11
Juni	—	1	—	3	3	7
Juli	5	—	2	5	3	15
Augusti.....	2	1	1	4	2	10
September	1	1	1	10	4	17
Oktober.....	1	1	—	2	4	8
November.....	4	—	—	4	3	11
December	—	—	—	3	3	6
Summa	25	6	10	55	42	138

f) Matvarukontrollen.

Angående matvarukontrollen, såväl beträffande varor som lokaler, der sådana saluhållas, hänvisas till

Stadsveterinärens årsberättelse.

I och för kontrollen öfver matvaruhandeln ha tillsyningsmännen under år 1898 verkställt 40,486 besök och besigtningar, hvaraf å torg 2,946 (å Kungstorget 726, å Grönsakstorget 388, å Fisktorget 822, å Skanstorget 35, å Ols-

krokstorget 96, å Masthuggstorget 555, å Stigbergstorget 188 och å Kusttorget 136), vid Kustens fiskbrygga 98, i slagterier 777, i charkuteriverkstäder och korffabriker 4,035, i salubodar för födoämnen 13,789, i upplagsmagasiner för matvaror 5,773, i saluhallar 3,605, i bagerier 1,496, i spisningslokaler 1,277, å ångfartyg och segelbåtar, hvarå födoämnen hitfraktas, 2,890 samt å jernvägarnes godsmagasiner 3,800 (å Statsbanans 973, å Bergslagernas 878, å Vestkustbanans 1,128 och å Boråsbanans 821).

Förutom ofvannämnda besök och besigtningar, som afsett icke allenast upptäckandet af felaktiga matvaror, utan äfven tillsyn deröfver, att lokaler, hvari matvaror försålts, undergått beredning eller varit till förvaring upplagda, varit och hållits i snyggt och tillfredsställande skick, ha tillsyningsmännen under året äfven uträttat en del andra arbeten, som med matvarukontrollen stått i samband. Så t. ex. ha 89 gånger under året större djurkroppar, som å byrån blifvit kasserade, under deras tillsyn blifvit å Sanna efter förutgången fotogenbegjutning och kalkning nedgräfd. Smärre djurkroppar, såsom kalffvar, får och spädkgrisar, i förskämning stadda smärre matvarupartier, frånskilda sjukliga partier af undersökta djurkroppar samt sjuka inelfvor ha deremot af tillsyningsmännen straxt efter vunnen kännedom om varornas kassation blifvit å byrån oskadliggjorda genom fotogenbegjutning. Af nattmannen ha dessa varor från byrån afhemtats för nedgräfning ett par gånger i veckan eller oftare, då så ansetts behöfligt.

Dessutom ha tillsyningsmännen under året å torg och i salubodar inköpt 413 prof af kaffe, mjölk, grädde, smör, svagdricka och smult, som till stadskemisten öfverlemnats för undersökning. Angående antal prof af olika slag och resultatet af undersökningarne hänvisas till dennes årsberättelse, hvari en närmare redogörelse deröfver finnes lemnad.

Alltsedan de nya bestämmelserna i § 3 af matvaruförordningen började att tillämpas och hemslagtarne derigenom omsider blifvit tvingade att iakttaga större snygghet såväl vid hittransporterandet af kött och fläsk, som ock vid dessa varors framläggande till försäljning härstädes, har torghandeln blifvit betydligt förbättrad och försiggår nu på ett bra mycket snyggare sätt än förr.

Mot transporten af kött och fläsk med jernvägarne må dock anmärkas, att den fortfarande lemnar mycket öfrigt att önska, ity att dessa varor, i synnerhet om de hitsändts från något aflägsnare orter, ofta hitkomma i mycket nedsmutsadt tillstånd. Orsaken dertill ligger deri, att varorna å afsändningsstationerna läggas å godsmagasinsgolfven utan något som helst underlag och likaledes under transporten hit å banvagnsgolfven, hvilka ofta befinnas vara nersmutsade i högsta grad. Vagnarne förete understundom en sådan anblick, att man verkligen blir frestad tro, att desamma högst sällan rengöras. Dessutom hoppackas i samma vagn kött och fläsk med andra varor af mycket olika

slag, hvilka ifrån sig sprida damm och t. o. m. lukt. Å Bergslagsbanan har dock trafikstyrelsen på derom af mig gjord framställning låtit iordningställa särskilda vagnar, försedda å golfven med luckor, hvilka kunna uttagas och rengöras. I dessa vagnar få endast kött och fläsk transporterats, hvarföre ock dylika varor med denna bana städse hitkomma i oklanderligt skick.

I tabell 8 lemnas uppgift på af helsopolisen å torg, å jernvägsstationer, vid båtar och i stadens slagthus, under året undersökta fall nötkreaturskött, samt kalv- och fårkroppar. Deraf synes, att tillförseln under året af nötkreaturskött utgjorts af 22,441 fall, af kalvvar 27,657 och af fårkroppar 28,354. Vid jemförelse med 1897 års tillförsel har under året visat sig en minskning i tillförseln af alla dessa köttslag, i det att af storboskap här under året saluhållits 293 färre fall och af kalvvar 2,451 samt af fårkroppar 1,534 stycken färre än under år 1897.

Af hästkött har dock tillförseln under detta år varit större än under år 1897 eller 255 flera fram- och 224 flera bakparter än under föregående år. Inalles ha här under året saluhållits 1,399 fram- och 1,409 bakparter hästkött.

Siffrorna i tabell 8 öfver tillförseln grundar sig på beräkningar, som tillsyningsmännen vid sina dagliga inspektioner verkställt öfver å torgen saluhållet eller med jernvägarne eller ångbåtarne hitfördt kött, och hvaröfver uppgifter för hvarje dag aflemnats. Att dessa siffror äro för låga, är högst sannolikt, ity att åtminstone en mindre del kött i en stad af Göteborgs storlek alltid måste undkomma kontrollen, kan gerna icke vara tvifvel underkastadt.

Tillförseln af nötkreaturskött, kalv- och fårkroppar har fortfarande varit störst å Lördagarne. Det synes, som om Fredagarne numera i st. f. Onsdagarne skulle komma att intaga andra rummet. För att åskådliggöra tillförselns storlek å årets olika dagar meddelas här nedan en öfversigt öfver densamma.

	Nötkreaturskött.	Kalkroppar.	Fårkroppar.
Måndagar	607	294	203
Tisdagar	2,837	4,236	3,531
Onsdagar	3,948	3,989	4,210
Torsdagar	1,153	1,152	951
Fredagar	3,940	8,355	5,822
Lördagar	9,956	9,631	13,637
Summa	22,441	27,657	28,354

Af fläsk ha å byrån under året varit till undersökning inlemnade 29,551 hela svinkroppar, 1,208 halfva och 12,570 mindre stycken, hvaraf 2,949 varit af amerikanskt ursprung och 73 från annan utländsk ort (Tyskland och England). Vid jemförelse med år 1897 finner man, att tillförseln af hela svinkroppar under år 1898 öfverstigit föregående års med 1,364 stycken. Deremot ha

halfva svinkropparnes och styckenas antal under år 1898 understigit de under förra året till undersökning inlemnade med resp. 98 och 6,938.

Under året ha i stadens slagthus ett ovanligt stort antal djur blifvit slagtrade, hvilket berott derpå, att några större hemslagtare från Bergjum och Stora Lundby socknar der förhyrt celler för slagting. Då under många föregående år derstädes slagtats endast omkring 500 större nötkreatur pr år, ha under detta år der slagtats icke mindre än 2,332 dylika. Af gödkalfvar och får har der dock slagtats under året endast ett obetydligt antal eller 343 af förra och 25 af sednare slaget.

Genom ökade slagtingar derstädes har ock helsopolisen fått ökade göromål, enär tillsyningsmännen nästan ständigt öfvervakat slagtingarne; och ha de der under året hos 449 föremål påträffat sådana sjukliga förändringar, som nödvändiggjort varornas förande till byrån för närmare undersökning. De der anhallna föremålen ha utgjorts af 21 fall nötkreaturskött, 11 kalfkroppar, 316 lungor, 93 lefrar, 6 jufver, 1 hjerta samt 1 parti magar och tarmar. Alla inelfvorna voro af nötkreatur. Hos 310 af lungorna påträffades tuberkulösa förändringar, hvilket visar, att icke mindre än 13,3 % af i slagthuset slagtrade nötkreatur varit af tuberkulos angripna.

Förutom ofvannämnda, i stadens slagthus slagtrade djur ha under året inom stadens område slagtats af 2:ne i Majornas 1:ste rote boende slagtare endast några hundrade nötkreatur och af en i Redbergslid boende kalflagtare några hundrade gödkalfvar. Som dessa hafva sina slagterier så afsides belägna, har ej någon kontroll af tillsyningsmännen under der pågående slagtingar kunnat utöfvas.

Allt det öfriga köttet, som här saluhållits, har varit slagadt å landsbygden häromkring af hundradetals hemslagtare, som äro boende inom en omkrets af 4 å 5 mil från staden.

I de i stadens närmare omnejd och inom Göteborgs län belägna hemslagterierna ha inspektioner af sundhetsinspektoren och tillsyningsmännen under året blifvit verkställda, och ha, då skäl till anmärkningar förefunnits i afseende å lokalernas inredning eller renhållning, innehafvarena ålagts att inom viss tid försätta desamma i tillfredsställande skick samt att ständigt hålla dem snygga och rena och att vid slagtingarne alltid använda väl rengjorda verktyg och redskap. Inalles ha 32 dylika slagterier under året blifvit inspekterade, hvaraf 9 voro belägna i Partilled, 6 i Lundby, 3 i Tufve, 1 i Backa, 4 i Rödbo, 5 i Frölunda och 4 i Fässbergs socknar.

I tabellerna 6 och 7 äro uppgifter lemnade å födoämnen af felaktig beskaffenhet, som dels varit frivilligt inlemnade å byrån till undersökning och dels anhållits af helsopolisen. Af förra slaget ha 1,403 och af sednare 1,044 varit föremål för närmare undersökningar å byrån. Då tillsyningsmännen vid sina

inspektioner påträffa varor, som af en eller annan orsak befinnas felaktiga, åläggas varuinnehafvarena att genast föra dem till byrån för undersökning. Af helsopolisen har under året 196 dylika varor påträffats å torg, 733 i slagterier, 7 i upplagsmagasiner, 31 i korffabriker, 1 i handelslokal, 44 å jernvägsstationer och 32 å fartyg. Deraf ha 941 befunnits vara till människoföda helt och hållet otjenliga och 103 användbara. Af de frivilligt inlemnade varorna ha 347 blifvit totalt kasserade och 1,056 ansetts användbara, dock ha af alla härofvän nämnda varor, som blifvit till människoföda godkända, och hvilka utgjorts af hela djurkroppar, sjukliga delar först blifvit å byrån desamma frånskurna, innan de fått saluhållas.

Inalles ha således under året födoämnen i 2,447 fall varit föremål för särskild undersökning å byrån, och ha desamma utgjorts af 4 hela fall elg-, 19 fall häst- och 382 fall nötkreaturskött, 13 får-, 59 kalv- och 709 svinkroppar, 147 spädgrisar, 48 svinhufvuden, 26 amerikanska fläksidor, 2 färskas fläskskinkor, 1 parti häst-, 6 partier svin- och 8 partier nötkreaturskött, 86 svinistrar, 935 inelfvor, 1 parti salt sill och ett parti fågel.

I 2,310 fall (1,296 frivilligt inlemnade och 1,014 af helsopolisen anhållna) ha varorna utgjorts af nödslagtade djur, eller sådana, hos hvilka vid slagtingen sjukliga förändringar blifvit iakttagna eller ock af sjukliga djurdelar, i 121 fall (102 frivilligt inlemnade och 19 af helsopolisen anhållna) af i förruttelse stadda födoämnen och i 16 fall (5 frivilligt inlemnade och 11 af helsopolisen anhållna) af sjelfdöda djurkroppar.

I 1,159 fall (1,056 frivilligt inlemnade och 103 af helsopolisen anhållna) ha varorna, som utgjorts af hela djurkroppar, fått försäljas, sedan sjukliga delar blifvit desamma frånskurna.

I 1,288 fall (347 frivilligt inlemnade och 941 af helsopolisen anhållna) ha varorna befunnits till människoföda helt och hållet otjenliga samt ha dessa tillika med de delar, som frånskurits sådana kroppar, som fått försäljas, blifvit af helsopolisen oskadliggjorda.

De totalt kasserade varorna ha utgjorts af 1 fall häst- och 52 fall nötkreaturskött, 7 får-, 54 kalv- och 35 svinkroppar, 25 spädgrisar, 26 amerikanska fläksidor, 48 svinhufvuden, 2 skinkor, 1 parti häst-, 6 partier svin- och 8 partier nötkött, 86 svinistrar, 935 inelfvor, 1 parti salt sill och 1 parti tjädrar och orrar.

Öfver antal och beskaffenhet af de hela, i ett eller annat hänseende felaktiga, djurkroppar, som å byrån varit föremål för undersökning under året, lemnas i vidstående tabell en öfversigt.

Af storboskap ha 20 kasserats för tuberkulos, 9 för vattusot, 3 för septikämi, 1 för allmän sarkomatos, 1 för höggradig benmjukhet, 1 för höggradig hämoglobinuri samt 17 för andra sjukdomar, hvarvid muskulaturen varit i högre

Djurslag	Antal hela djur- kroppar	Frivilligt inlem- nade till undersökning		Af helsopolisen anhållna		S u m m a	
		Användbara	Till mennisko- föda ojenliga	Användbara	Till mennisko- föda ojenliga	Användbara	Till mennisko- föda ojenliga
Storboskap	382	238	36	92	16	330	52
Kalf.....	59	—	9	5	45	5	54
Får	13	2	—	4	7	6	7
(Svin (vuxna)	709	674	33	—	2	674	35
(Spädgris	147	122	25	—	—	122	25
Häst	19	17	—	1	1	18	1
Elg	4	3	—	1	—	4	—
Summa	1,333	1,056	103	103	71	1,159	174

grad förändrad eller köttet haft en elak lukt vare sig af under djurets sjukdom använda medikamenter eller af annan orsak.

Af kalkkroppar ha 41 kasserats för septikämi, 2 för förskämning, 1 för det den vid afslagningen varit själfdöd och 10, som varit ofödda. Dessa sednare ha samtliga blifvit anhållna vid slagtingar i stadens slagthus.

Af fårkroppar ha 7 kasserats för vattusot.

Af svinkroppar (vuxna) ha 12 kasserats för tuberkulos, dervid bensystemet i alla fallen varit angripet af sjukdomen, 2 för bukhinneinflammation, 3 för höggradig rödsjuka, 2 för septikämi, 1 för vattusot, 2 för höggradig gulsot och 6 för andra sjukdomar, hvarvid fläskan varit missfärgade eller illaluktande och haft ett osmakligt utseende. 3 svinkroppar ha kasserats för förskämning och 4 för det de varit själfdöda.

Af spädgrisar ha 6 kasserats för pyämi, 8 för vattusot, 3 för gulsot, 2 för bukhinneinflammation, 5 för andra sjukdomar och 1 för förskämning.

Af hästar har endast en kropp kasserats. Den förskref sig från ett djur, som drunknat och som först flera timmar derefter uppdragits ur vattnet och afslagtats. Öfriga i tabellen upptagna hästar ha nedslagtats på grund af benbrott, och har köttet efter dessa fått försäljas, sedan all brottet omgifvande sjukligt förändrad muskulatur först blifvit fränskild.

Af de 8 kasserade partierna nötkreaturskött ha 5 varit frivilligt inlemnade till undersökning och 3 anhållits af helsopolisen. Samtliga frivilligt inlemnade partier och ett af de anhållna ha utgjorts af fjerdedels djurkroppar, som kasserats på grund af hos desamma förefintliga sjukliga förändringar. 2 af de anhållna

partierna, hvaraf ett utgjordes af 50 kilo saltadt nötkött och som anhölls i en korffabrik, voro stadda i höggradig förskämning.

De 82 kasserade partierna fläsk utgjordes af 48 svinhufvuden, 26 amerikanska fläksidor, 2 skinkor och 6 partier färskt fläsk. Dessa sednare jemte 1 svinhufvud och 2 amerikanska fläksidor voro stadda i förskämning. 38 af svinhufvudena och de bägge skinkorna kasserades för tuberkulos. 23 amerikanska fläksidor innehöllo trikiner.

I afseende å det kasserade hästköttspartiet må nämnas, att detsamma förskref sig från Amerika och anhölls i härvarande tullpackhus från en importör. Det utgjordes af 158 kilo smärre, befria stycken saltadt hästkött, som var stadt i höggradig förskämning.

De 86 kasserade svinistrarne härstammade från svinkroppar, i hvilka man flera timmar efter stickningen låtit inelfvorna kvarvara. Hemslagtare inköpa nemligen icke så sällan svin å flera olika gårdar, sticka dem der samt transportera dem sedan till sina hem för skällning och afslagtning. Hos just sådana kroppar, ur hvilka man ej i rätt tid urtagit inelfvorna, påträffar man dessa, till färgen gröna, istrar, som äro illastinkande och till människoföda odugliga.

Af inelfvor ha 13 kasserats på grund af förskämning och 922 för sjukliga förändringar såsom tuberkulos, varbildningar, inflammation, parasiter m. m. De i förruttelse stadda inelfvorna ha utgjorts af 2 nöt-, 4 svin- och 7 kalflefrar.

I nedanstående tabell lemnas en öfversigt öfver antal olika slag af inelfvor, som dels blifvit frivilligt inlemnade till undersökning och dels anhållits af helsopolisen.

	Frivilligt inlemnade till undersökning å byrån	Af helsopolisen anhållna						Summa
		å torg	i slagthus	i upplagsmagasin	i korffabrik eller charcuteriwerkstad	å jernvägsstation	å fartyg	
Nötkreaturs-	lungor	2	1	316	—	15	—	334
	lefrar	9	34	93	2	6	4	149
	hjertan	—	—	1	—	—	—	1
	magar o. tarmar	—	—	1	—	—	—	1
	jufver	1	1	6	—	1	—	9
Svin-	njurar	2	1	—	—	—	—	3
	lungor	4	—	227	—	5	—	236
	lefrar	51	14	49	2	1	—	117
Fårlefrar	njurar	—	—	7	—	—	—	7
	.....	—	66	—	—	—	3	69
Kalflefrar	.....	1	8	—	—	—	—	9
Summa	70	125	700	4	28	4	4	935

Tuberkulösa förändringar ha under året påträffats hos 1,029 undersökningsföremål, och meddelas i nedanstående tabell en öfversigt öfver desamma slag och å ställen, der de af helsopolisen anhållits.

	Frittligt inlemnade till undersökning å byrå	Af helsopolisen anhållna					S u m m a	
		å torg	i slagteri	i korffabrik	å jernvägsstation	å fartyg		
Storboskap	95	11	18	1	11	2	138	
Svinkroppar.....	316	—	—	—	—	—	316	
Nötkreaturs- {	lungor	3	1	310	12	—	—	326
	lefrar	2	—	23	3	—	—	28
	magar o. tarmar.....	—	—	1	—	—	—	1
Svin- {	lungor	4	—	114	6	—	—	124
	lefrar	44	6	45	1	—	—	96
Summa	464	18	511	23	11	2	1,029	

Af samtliga här under året saluhållna fall nötkött ha tuberkulösa förändringar i 0,61 % påträffats hos bröst- och bukhinnorna eller endera deraf. Under år 1897 påträffades dylika förändringar i 0,40 % af de saluhållna köttfallen. Af de i stadens slagthus slagtrade nötkreaturen ha dylika förändringar i 0,70 % påträffats hos bröst- och bukhinnorna eller endera deraf, ehuru såsom förut nämnts icke mindre än 13,3 % af der slagtrade nötkreatur varit angripna af lungtuberkulos.

Hos 1 % af de undersökta svinkropparne ha tuberkulösa förändringar påträffats, ehuru mestadels i endast de submaxillära lymfkörtlarne. 82 af de tuberkulösa svinkropparne ha varit slagtrade i härvarande Engelska svinslagteris slagthus, och ha desamma till allra största delen utgjorts af svin, som blifvit uppfödda vid mejerier. 42 af svinkropparne ha inlemnats af hemmansegare och torpare, som ej utöfvat slagterihandtering, 69 af kommissionärer och 117 af hemslagtare från trakten häromkring. Trots det att dessa sednare ständigt erhålla varningar att icke gifva svinen slagtafall och isynnerhet icke tuberkulösa nötkreaturslungor, och trots det att åtskilliga svinkroppar och svinhufvuden årligen för dem kasseras för tuberkulos, kunna de det oakadt icke förmås att låta bli gifva svinen dylika lungor, hvaraf dessa blifva smittade.

På grund af Kongl. Generaltullstyrelsens cirkulär till vederbörande tullförvaltningar af den 29 Mars 1897, att, då införsel till riket eger rum af vara, hänförlig till tulltaxerubriken »kött, andra slag, ej specificerade», derom ofördröjligen underrätta vederbörande helsovårdsnämnd för den åtgärd, som på den-

samma må enligt helsovårdsstadgan ankomma samt på grund af Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse af den 4 Februari 1898 angående kontroll vid införsel till riket af hästkött, kan numera sägas, att en obligatorisk besigtning af från utlandet hit infördt kött blifvit påbjuden. Som de hit införda köttvarorna vanligtvis hitkomma i saltadt tillstånd, kan lätt inses, att dessa besigtningar mången gång ej äro så lätta att verkställa. Under året ha af mig i härvarande tullpackhus 24 gånger dylika besigtningar blifvit verkställda. De införda varorna ha utgjorts af 113 fat saltadt amerikanskt nötkött, 57 fat salt hästkött, hvaraf 32 från Danmark och 25 från Amerika, 2 partier färskt nötkreaturskött från Danmark, 10 färska fårkroppar från Norge, 6 partier rökt nötkreaturskött från Tyskland, 1 tunna salt fårkött från Island och 1 parti svinlefrar från Tyskland. Detta sednare, vägande 75 kilo, jemte 1 parti salt amerikanskt hästkött, vägande 158 kilo, blifvo på grund af förskämning beslagtagna och oskadliggjorda.

Charkuterihandlandenas antal utgjorde vid årets slut 36, hvaraf 33 hade sina tillverkningslokaler inom staden och 3 strax utanför densamma (1 i Lundby socken och 2 å Gärda i Örgryte socken). Som i dessa utom staden belägna korffabriker äfven varor tillverkats för afsalu här i staden, ha för hvarje vecka inspektioner derstädes af tillsyningsmännen blifvit gjorda för öfvervakande, dels att lokalerna hållits i snyggt skick och dels att till korfberedningen använda kött- och fläskvaror varit af sund beskaffenhet. Äfvenså ha tillsyningsmännen hvarje vecka inspekterat 2:ne, några kilometer hvardera från staden belägna, hästslagterier, det ena i Lundby och det andra i Frölunda socken, enär derstädes äfven tillverkats korfvaror af hästkött i särskildt dertill inrättade lokaler.

Samtliga charkuteriverkstäderna befunnos vid årets slut i jemförelsevis godt skick, ehuru om en stor del af dem numera kan sägas, att de till utrymme äro i förhållande till tillverkningarne derstädes väl trånga. Orsaken dertill ligger deri, att konsumtionen af korfvaror under de sednare åren betydligt ökats och iföljd deraf äfven tillverkningen af dylika, men så ej lokalernas antal, enär husegare ej gerna vilja i sina hus inreda dylika, hvarigenom också flertalet korftillverkare varit nödsakade att bibehålla sina gamla verkstäder. I en stor del af dessa ha under året reparationer blifvit vidtagna, såsom omläggning eller lagning af cementgolfven, oljemålning af väggar och dörrar m. m.

Under året har å Skanstorget en ny matvarubazar, inrymmande 23 butiker och lika många källare, blifvit uppförd. I slutet af Oktober började butikerna att uthyras, men har uthyrningen gått temligen trögt, enär torget ej ännu vid årets slut var fullständigt planerat och således ej ännu kunnat upplåtas till landtmannahandel med matvaror.

Saluhallens källareafdelning, som förut bestod af 48 förvaringsrum, har under året blifvit betydligt utvidgad, derigenom att under Kungstorget och i sammanhang med den under hallen förut belägna källareafdelningen en ny käl-

lare blifvit anlagd, i hvilken 22 särskilda rum för magasinering af matvaror blifvit inredda.

Nedanstående tabell lemnar en öfversigt öfver matvaruaffärernas antal och beskaffenhet i de olika hallarne och matvarubazarerna vid årets slut.

Handelsvarans art	Salthallen å Kungstorg	Fiskhallen	Skanstorgsbazaren	Masthugsbazaren	Bazar Alliance	Grönehallen	Viktoriahallen	Centrahallen	Summa
Kött af storboskap, kalf och får	34	—	1	1	12	—	1	2	51
» » häst	—	—	—	—	2	1	—	—	3
Fläsk	25	—	—	2	13	2	—	—	42
Korf och charkuterivaror	8	—	2	1	10	1	1	—	23
Villebråd	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Färsk fisk	—	57	—	—	—	—	—	—	57
Salt fisk	1	—	3	1	1	1	—	—	7
Bröd, karameller m. m.	9	—	—	—	4	1	2	—	16
Smör och ost	22	—	2	3	15	1	4	2	49
Mjök	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Mjöl, gryn m. m.	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Frukt	3	—	—	—	1	—	—	—	4
Rotfrukter och grönsaker	—	—	2	1	—	—	—	1	4
Summa	103	57	10	9	59	7	9	5	259

Af ofvanstående tabell synes, att kött-, fläsk- och charkuteributikernas antal i hallarne och bazarerna utgjorde tillsammans 119. Förutom i dessa försåldes äfven i 49 butiker, belägna här och hvar i staden, dylika varor. Samtliga dessa liksom hallbutikerna voro i mycket snyggt skick.

I tabellerna 10 och 11 äro uppgifter lemnade å bageriernas och mjölkförsäljningslokalernas antal och beskaffenhet vid årets slut. Deraf synes, att de förras antal då uppgick till 188 och de sednares till 450. Vid jämförelse med förhållandena under år 1897 synes, att bageriernas antal under år 1898 ökats med 2 och mjölkförsäljningslokalernas med 15.

Af bagerierna voro 122 belägna ofvan jord och 66 i källarevåningar. I 77 af dem bakades endast husbröd, i 85 endast tébröd och i 26 bägge sorterna. I 87 fall var bostaden med bagerilokalen sammanhängande och i 101 fall belägen utom densamma. 165 af bagerierna ha antecknats såsom snygga och 23 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. I afseende å dessa sednare ha anmaningar af helsopolisen lemnats bageriidkarne att skyndsamt försätta dessa i tillfredsställande skick. I inalles 55 bagerier ha under året större eller min-

dre reparationer blifvit verkställda. Samtliga bagerierna hade vid årets slut en arbetarepersonal af 736 personer, hvaraf största delen qvinnor.

Af försäljningslokalerna för mjölk och grädde voro vid årets slut 298 belägna ofvan jord och 152 i källarevåningar. I 255 fall var bostaden sammanhängande med mjölkförsäljningslokalen och i 195 fall belägen utom densamma. Såsom snygga ha 426 af dem blifvit antecknade och 24 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. I 499 af dem försålde grädde, i 320 oskummad mjölk och i 443 skummjök. Handeln med mjölk och grädde har i största antalet fall varit förenad med annan handel såsom med bröd, smör, ägg, karameller, öl och porter m. m. Dock ha i dessa butiker icke tillåtits handel med varor, som sprida lukt. I 114 fall ha butikerna under året i ett eller annat hänseende undergått reparation och detta i de allra flesta fallen på grund af tillsägelser från helsopolisen.

g) Kemiska analyser.

Stadskemistens årsberättelse för år 1898.

Under året hava följande 4,961 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

	Antal prov		Antal prov
1. Närings- och njutnings-medel.			
Bröd	3	Smör	137
Keks	1	Margarin	5
Bakelser.....	1	Oleomargarin	9
Hvetemjöl	2	Ister	48
Majsmjöl	1	Flott	1
»Diabetikermjöl»	1	Kokosfett	2
»Maggrötsmjöl»	1	Olivolja (matolja).....	9
»Barnmjölkspulver».....	1	Sesamolja (matolja).....	3
»Konglutin-preparat»	4	Komjök, oskummad	447
Pannkaka	1	» skummad	126
Fläsk	1	Grädde	85
»Fromms extrakt»	1	Lageröl	1
»Vimbos»	1	Lagerdricka	1
Äggula	1	Sötöl	4
Ärtskidor	1	Svagdicka	93
Ärter	2	Vin.....	8
Rörsocker	3	Punsch	2
Mjöksocker	1	Konjak	2
Invertsocker	2	Svartpeppar	16
Sirap	5	Hvitpeppar	10
Honing	2	Kryddpeppar.....	13
Ost	24	Kanel	14

	Antal prov		Antal prov
Färg, andra slag	15	5. Malmer, bärarter o. d.	
Alkaliresinat	1	Järnmalm	1
Kininsulfat	1	Kopparmalm	3
Bomull, kemiskt renad	1	Silvermalm	1
Trämassa	1306	Svavelkis	7
Papp	1	Brunsten	1
Papper	1	Fältpat	1
Tändstickor	1	Flusspat	3
Putspomada	2	Talk	1
»Finishing paste»	1	Kalksten	1
»Excelsior-schmelze»	1	Gips	2
Enbärsextrakt	1	Asbest	3
»Okoton»	2	Grafit	2
Tjära	1	Stenkol	1
Karbolineum	14	Torvkol	3
4. Fettämnen, oljor, fernissor o. d.		Bränttorv	1
Talg	8	Asfaltsten	2
Fasta fett, andra slag	1	Sand	3
Bomolja	31	Bärgart	6
Rovolja	8	Sten, konstgjord	1
Majsolja	2	6. Foder- och gödningsämnen, jordarter o. d.	
Ricinolja	4	Rapskaka	1
Mandelolja	1	Linfrökaka	2
Linolja	6	Bomullsfrökaka	1
Linoljefernissa	6	Hvetekli	4
Benfett	2	Mäsk, torkad	1
Sillolja	1	Fodermjöl	1
Orsinolja	2	Superfosfat	7
»Blown oil»	1	Tomasfosfat	6
Maskinolja (vanligen en blandning av fet olja och mineralolja)	11	Kainit	1
Cylinderolja	22	Kalimagnesia	1
Paraffinolja	1	Chilisalpeter	2
Mineralolja för smörjning, ljus	10	Benmjöl	8
» » » mörk	1	Hornmjöl	4
Hartsolja	1	Sillguano	14
Borrolja	1	Blodgödning	1
Collanolja	1	Gödningsämnen, andra slag	3
Fotogen	37	Torv	1
Gasolja	3	Lera för tegeltillverkning	3
Oljor, ej flyktiga, andra slag	3	Lera, andra slag	3
Terpentinolja	1	7. Divärse.	
Eterisk olja, annat slag	1	Ull	1
Fernissa	2	Garn och tråd (trådämnets ursprung)	7

	Antal prov		Antal prov
Garn (färg m. m.)	13	Pannsten	1
Vävnad (trådämnets ursprung).....	22	Retortgrafit	1
Vävnad (färg m. m.)	4	Isoleringscement	1
Arsenikprov (vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier o. a. prov, som un- dersökts endast på arsenik)	1749	Kitt	1
Opium	1	Kork	1
Dermatol + kalomel	1	Metall-härdningsmedel	1
»Reumatist-fördrivaren»	1	Gummiring	1
»Plewra»	1	Tapet (färgmängd)	1
Arcana, andra slag	4	Etiketter (färg).....	3
Hundinälvor	2	Förladdning	2
Uppkastningar	1	Knappar.....	3
Urin	54	Avskum vid sillkokning.....	1
Urinsten.....	1	»Linolin»	1
Tegel	3	»Asbestin».....	1
Gloversten.....	1	»Fiber»	1
		Pitts »ozon»	5
		Summa prov	4961

En del av dessa prov hava av mig för undersökning anskaffats.
Det stora flertalet analyser utgöras av:

arsenikprov	35,3 %	} = 73,1 %
trämasseanalyser.....	26,3 %	
och mjölkanalyser: oskummad komjölk	9,0 %	
skummad »	2,5 % 11,5 %	

Därefter komma analyser av:

smör	2,8 %
svagdricka	1,0 %
grädde	1,7 %
urin	1,1 %
ister	1,0 % o. s. v.

För Göteborgs stads hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål under året undersökts:

	Antal prov		Antal prov
»Maggrötsmjöl»	1	Margarin	4
»Barnmjölkspulver».....	1	Ister	46
»Konglutinmjöl»	2	Flott	1
»Konglutinbröd» ..	1	Mjök, oskummad	43
»Konglutinextrakt»	1	» skummad	66
Ärter, torkade	1	Grädde	80
Ost	21	Svagdricka	9
Smör	123	Svartpeppar	16

	Antal prov		Antal prov
Hvitpeppar	10	»Meat Preserve»	1
Kryddpeppar	13	Vävnader (arsenikprov)	3
Kanel	14	Tapet (»)	1
Kaffe, rått	2	Färger (»)	3
» rostadt och malet	2	»Plewra»	1
» dekokt ..	2	Mikstur	1
Te	9		
Konfekt	1		
		Summa prov	479

Om några bland analysföremålen, speciellt dem, som undersöktes för hälsovårdsnämndens räkning, skall jag meddela en del närmare uppgifter.

Det såsom majs mjöl inlämnade provet undersöktes för en tullbehandling. Det befans vara majsstärkelse (med 0,11 % kväve) och fick därigenom en tull af 20 öre pr kilo i stället för 6,5 öre.

Under namn av »maggrötsmjöl» och »barnmjölkpulver» såldes här förliden sommar tvänne humbug-preparat. De voro inneslutna i brevkvert, hvarå voro fästa etiketter med breda »sorgkanter». Bland annat inhemtades av etiketterna, att »Alla, som hafva svaga magar, böra hvarje afton spisa gröt af detta oöfverträffade Maggrötsmjöl, som blott kostar per paket nog till 30 portioner gröt 1 Krona», och att »friska och starka barn skola alltid de hafva, som använda detta oöfverträffade Barnmjölkpulver», som per paket, »nog till 50 portioner barnmat», också kostade 1 krona. Undersökningen å dessa prov gav följande resultat:

A. *Kemisk analys:*

Ägghviteämnen (= 6,25 + kväve) .....
Fett (= eterextrakt) .....
Stärkelse (invertering enligt Sachsse etc.) .....
Cellulosa m. m. ....
Mineralämnen (= aska) .....
Vatten .....

	Maggrötsmjöl	Barnmjölkpulver
	9,44	10,00 %
	1,88 %	1,63 %
	65,40 %	68,22 %
	(7,57 %)	(4,45 %)
	1,63 %	1,49 %
	14,08 %	14,22 %
	100,00 %	100,00 %
Askan reagerade	{ svagt alkaliskt, starkt på fosforsyra	{ neutralt, starkt på fosforsyra
5 g mjöl titrerades enligt Planchons metod och förbrukade	3,7 cm ³ $\frac{N}{10}$ alkali	3,5 cm ³ $\frac{N}{10}$ alkali
motsvarande svavelsyra (H ₂ SO ₄)	0,36 %	0,34 %

	Maggrötsmjöl	Barnmjölkpulver
B. <i>Siktning</i> genom $\frac{1}{2}$ mm-hål:		
a) »finmjöl»	82,0 %	86,5 %
b) kliliknande produkt	18,0 %	13,5 %
C. <i>Mikroskopisk undersökning:</i>	hufvudsakligen rågmjöl, säkerligen sammalet, en krydda, liknande kanel och knappast något an- nat.	lika med föregående
D. <i>Lukt:</i>	mindre starkt av kanel	starkt av kanel
E. <i>Pris:</i> för 100 öre erhållas	65 g	73 g
Alltså 1 k mjöl kostar	1,538 öre	1,370 öre

De undersökta proven visade sig således bestå av med litet kanel blandadt rågmjöl; som säljes till ett pris af bortåt 100 gånger värdet.

Fyra prov »konglutinpreparat», särskildt avsedda för diabetes-patienter, blevo under våren 1898 här i staden inköpta och för hälsovårdsnämndens räkning undersökta. De utgjordes av 1) *conglutinmjöl* för bakning, 2) *conglutinmjöl* till välling, 3) *bröd* med och utan vallmofrö på ytan, 4) *conglutinextrakt*). Dessa preparat härstammade från Fabrik Diätetischer Nahrungsmittel Fromm & Comp., Kötzschenbroda, Dresden, eller från Fromm's Extract Company, London.

De båda mjölpreparaten visade sig vid så väl kemisk som mikroskopisk undersökning utgöras av finsiktadt hvetmjöl. I mjölet för bakning iaktogs därjämte under mikroskopet en mindre del främmande skal av obekant ursprung; detta mjöl hade ock en något mörkare färg än välling-mjölet, som var nästan rent hvitt. Båda mjölproven höllo cirka 70 % stärkelse och voro således alls icke lämpliga för diabetiker. Priset var för båda 125 öre per k, således 4 å 5 gånger värkliga värdet.

Konglutinbrödet och konglutinextraktet undersöktes icke närmare; de innehöllo båda stärkelse. Antagligen hade åtminstone det senare en schystare kemisk sammansättning än mjölproven.

Ett värkligt diabetikermjöl har ock blifvit undersökt för enskild persons räkning. Det var från R. Hundhausen i Hamm (Westfalen) och höll blott 7,44 % stärkelse.

Ett prov ryska ärter voro något zinkhaltiga.

Hos ett prov farinasocker fans 3,39 % vatten och 0,82 % aska, hvarav 27 % var sand. Sockrets lösning i vatten var starkt grumlig och smutsfärgad samt avsatte småningom en bottensats, hvori förekom ymnigt med stärkelse.

För en tullbehandling undersöktes ett prov sirap; den var nästan ren

glykos (stärkelsesirap), hvarigenom tullen höjdes från 10 till 23,5 öre per k, hvilket medförde en tullförhöjning av flere tusen kronor på partiet.

Ett prov sirap höll något zink.

En för hälsovårdsnämnden utförd undersökning av 21 prov »billig söt-mjölksost», inköpta hos minuthandlare här i staden, har givit följande resultat:

N:o	Vatten i %	Fett i %	Fett i vatten-fritt prov i %
1	42,46	14,21	24,70
2	36,03	16,49	25,78
3	38,29	18,57	30,09
4	36,00	20,18	31,53
5	41,79	18,68	32,09
6	42,46	19,64	34,13
7	37,10	25,11	39,92
8	28,25	32,20	44,88
9	28,04	32,34	44,94
10	26,80	33,30	45,49
11	31,40	31,85	45,70
12	29,32	32,49	45,97
13	30,47	32,11	46,18
14	27,34	34,42	47,37
15	31,18	32,82	47,69
16	33,02	32,00	47,78
17	24,44	36,11	47,79
18	29,50	33,82	47,97
19	28,82	34,23	48,09
20	33,53	32,65	49,27
21	37,29	24,84	39,61

Samtliga ostproven undersöktes dess utom på främmande fett, och visade sig därvid N:o 21 innehålla annat fett än mjölkfett (alkaliförbrukningen enligt Reichert-Nilsons metod: 1,6 cm³). N:o 21 var således *margarinost*.

En sötmjölksost eller s. k. helfet ost, d. v. s. en ost beredd av sötmjolk (= oskummad mjölk) bör hålla minst 40 % fett i vattenfritt prov.¹⁾ Då margarinosten ej medräknas, synes av tabellen, att sju prov av tjugu hålla lägre fetthalt än 40 % (i vattenfritt prov). Ett av dessa sju prov (N:o 7) håller dock mycket nära 40 % fett. Undantaga vi detta, så är det dock alltså seks prov av tjugu (= 30 %), som icke kunna betecknas som sötmjölksost, hvarför de

¹⁾ Almén uppställer i sin »Våra vanligaste proviantartiklars beskaffenhet» bland annat den fordran på fet ost, att den skall hålla i vattenfritt tillstånd minst 40 % fett. Detta tal torde icke anses vara högt, då Königs medeltal för ett stort antal analyser å helfet ost (»Fett-käse») ligger nära 49 %.

sålts, utan måste räknas till de ostslag, som i handeln benämnas $\frac{1}{2}$ -feta eller $\frac{3}{4}$ -feta och äro beredda av mer eller mindre skummad mjölk eller av blandningar av skummad och oskummad mjölk.

Ett prov skummjölksost, levererad till ett regemente, höll endast 0,71 % fett, då fetthalten hos sådan ost bör vara minst 6 %.

För hälsovårdsnämndens räkning hava 123 smörprov inköpts dels i butiker (103 prov) och dels på torg (20 prov). Vid de af hälsovårdsnämndens tillsyningsmän gjorda inköpen upptäcktes på fyra ställen, att skyltning icke var utförd enligt lag för i butikerna jämte smör förekommande margarinpartier. Butikegare blevo därför vid domstol åtalade.

Samtliga smörproven undersöktes med Sondéns likvoskop, och befans därvid ett prov misstänkt för att vara margarin. Detta prov, inköpt i Bazar Alliance, undersöktes då enligt Reichert-Nilsons metod, hvarvid alkaliförbrukningen visade sig vara endast 2,5 cm³. Provet alltså margarin. Säljarinnan blev åtalad av allmänna åklagaren.

De flesta smörproven undersöktes även på vattenhalt, och var denna i prov från:

	butiker	torg
i medeltal	11,12 %	11,45 %
högst.....	18,8 %	14,9 %
lägst.....	3,4 %	5,4 %

Af butiksmörproven höllo seks en vattenhalt över 15 %, som bör vara högsta tillåtna vattenhalt.

Butiksmöret har kostat högst 220, lägst 140 öre och i medeltal 191 öre per k, beräknadt av priset på 100 g. Torgsmöret har kostat högst 200, lägst 170 och i medeltal 181 öre pr k, beräknadt av priset på $\frac{1}{2}$ k.

De för hälsovårdsnämnden undersökta fyra margarinproven höllo vatten i medeltal 6,8 % (högst 7,9 %, lägst 5,6 %) och kostade per k, beräknadt av 100 g-priset, i medeltal 125 öre (högst 150, lägst 100 öre).

Ett prov oleomargarin var förfalskadt med bomullsfröolja.

Bland de för hälsovårdsnämnden undersökta 46 isterproven hava 22 (= 48 %) varit förfalskade. 21 prov innehöllo bomullsfröolja, och ett av proven, som för öfrigt syntes vara rent, höll en obehörig mängd vatten (5 %). Isterproven bliva först prövade enligt Langfurths och Welmanns' metoder; visa de sig då icke misstänkta, så fortsättes i allmänhet icke undersökningen af dem. Följande analytiska data över isterproven meddelas:

	Förfalskade prov		Oförfalskadt prov
	högst	lägst	
Smältpunkt (= fullt smält vid).....	+ 49° C	+ 45° C	+ 45° C
Vatten.....	5,0 %	0	spår
Aska.....	0,06 %	0	spår
Jodtal	91,1	73,1	60,2

De förfalskade isterproven ha kostat per hg högst 12, lägst 10 öre och i medeltal 10,2 öre. De som oförfalskade ansedda proven ha kostat per hg högst 15, lägst 10, i medeltal 11,5 öre.

De 447 proven å komjolk, hvilka inlämnats till laboratoriet med uppgift att vara oskummad mjölk, hava hållit följande fetthalter:

2 prov	1,08 %	— 1,49 %	= 0,4 %	av proven
7 »	1,5 %	— 1,99 %	= 1,6 %	» »
12 »	2,0 %	— 2,49 %	= 2,7 %	» »
133 »	2,5 %	— 2,99 %	= 29,7 %	» »
293 »	3,0 %	och därutöver	= 65,8 %	» »
Summa 447 prov			100,0 %	

Bland dessa prov äro för hälsovårdsnämndens räkning 43 inköpta dels i butiker (25 prov), dels på torg (18 prov). Dessa hava undersökts med följande resultat:

	Butikmjölk	Torgmjölk
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal ...	1,0322	1,0326
högst	1,034	1,034
lägst.....	1,029	1,031
fett i procent, medeltal	2,95	3,03
högst	5,00	4,23
lägst.....	1,93	1,83
pris i öre för 1 l, medeltal	12,7	12,2
högst	14	14
lägst.....	12	10

Fettbestämningarna ha utförts med laktokrit (minst dubbla bestämningar). Utom egentlig vikt och fett har torrsubstans kvantitativt bestämts i de fall, då mjölken kunnat misstänkas vara förfalskad. Följande tabell upptager sådana misstänkta prov:

	Butikmjölk			Torgmjölk	
	1	2	3	4	5
egentlig vikt vid + 15° C	1,034	1,031	1,033	1,034	1,033
fett i procent	2,00	1,83	2,45	2,40	1,83
torrsubstans i procent ...	11,70	9,95	10,68	11,46	10,60

Man kan förmoda, att skumning af mjölken icke är så ovanlig. Särskildt kan man misstänka detta hos prov, som visa en egentlig vikt av 1,034 och en fetthalt under 3 %, och dessa värden förekomma hos flere prov, som icke äro upptagna i den sista tabellen. Hos två af de i denna tabell upptagna prov (N:is 2 och 5) kan man därjämte misstänka spädning med vatten. — Ett på torg inköpt mjölkprov höll 3,0 % fett och 1,033 eg. v. Om detta prov, som eljes icke kan vidare misstänkas på grund af nämnda tal, upplyste säljaren för de köpande tillsyningsmännen, att det var en blandning av skummad kvällmjölk och oskummad morgonmjölk. Antagligen hade en sådan uppgift icke blivit lemnad till *annan* köpare. — Ett prov butikmjölk höll 5,0 % fett och 1,029 eg. v., påtagligen abnormalt tal beroende därpå, att mjölken var gräddhaltig.

Samtliga mjölkprov granskades på smuts. Allesammans höllo obetydligt eller jämförelsevis litet smuts utom ett torgmjölkprov, hvare ingen smuts upptäcktes, och två butik- samt ett torgmjölkprov, som höllo resp. 13, 11 och 16 mg torkad smuts pr l.

Då mjölkproven indelas efter betygsgrader, erhålles följande tabell:

	Butikmjölk		Torgmjölk	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
mycket goda (med minst 3,5 % fett)	2	8,0	4	22,2
goda (med 3—3,49 % fett).....	7	28,0	5	27,8
medelmåttiga (med 2,5—2,99 % fett)	13	52,0	7	38,0
underhålliga (med mindre än 2,5 % fett)	3	12,0	2	11,1
Summa	25	100,0	18	100,0

Bland övriga undersökta prov ä oskummad mjölk må nämnas de, som följande tabell upptager:

	Mjölk levererad till							
	enskilda personer		mäjeri					
egentlig vikt vid + 15° C	1,034	1,025	1,037	1,034	1,033	1,032	1,024	1,018
fett i procent	1,08	2,34	1,80	1,90	1,90	1,28	1,68	2,00

Alla hälsovårdsnämndens skummjölksprov undersöktes på smuts. Av butikmjölksproven voro tre smutsfria, och ett prov höll 7 mg torkad smuts pr l. I alla övriga prov iaktogs smuts i obetydlig mängd.

Om man indelar skummjölksproven i »prima» och »sekunda» och låter 0,5 % fethalt utgöra gränsen, så erhålles följande sammanställning:

	Butikmjölk		Torgmjölk	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
prima (med minst 0,5 % fett)	25	52,1	18	100
sekunda (med mindre än 0,5 % fett) ..	23	47,9	0	0
Summa	48	100,0	18	100

Bland de 85 gräddproven hade 80 av hälsovårdsnämndens tillsyningsmän inköpts i butiker (62 prov) och på torg (18 prov). Dessa hafva undersökts med följande resultat:

	Butikgrädde	Torggrädde
fett i procent, medeltal	16,9	19,7
högst	22,5	24,6
lägst	8,4	14,4
pris i öre för 1 dl, medeltal	6,0	5,3
högst	10	6
lägst	4	5

Fettbestämningarna hava utförts med laktokrit på spädd grädde (minst dubbla bestämningar).

Ett av gräddproven — det med den lägsta fetthalten — var förfalskadt med mjöl.

Intet av proven var fullkomligt fritt från smuts, d. v. s. främmande, fasta makroskopiskt synbara beståndsdelar.

I följande tabell äro gräddproven efter fetthalten indelade i »prima» eller grädde med minst 20 % fett och »sekunda» eller grädde med lägre fethalt:

	Butikgrädde		Torggrädde	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
prima	7	11,3	7	38,9
sekunda	55	88,7	11	61,1
Summa	62	100,0	18	100,0

Ett prov av svagdricka, levererad till Göteborgs fattigvård, har undersökts med följande resultat:

Egentlig vikt vid + 15° C	1,0076
Alkohol i volymprocent.....	1,06 %
» i viktprocent.....	0,83 %
Extrakt	2,35 %
<i>Stamvört</i>	4,02 %
Förjäsningsgrad	41,55 %
Sakkarin	0

Detta svagdricka är för att vara brygdt i Göteborg, ganska dåligt. De svagdricksprov, som undersöktes för hälsovårdsnämnden 1896, utvisade alla, utom ett, en högre stamvört än 6 %, och de under 1898 utförda analyserna — se nedan — visa ock en väsentligt högre stamvört.

Samtliga härvarande svagdricksbryggeriers svagdricka hava tid efter annan undersökts på sakkarin. I allmänhet har sakkarin icke blivit använt. Det var blott under månaderna juli och augusti, som sakkarin påvisades i svagdricka från bryggeriet Lejonet (3 prov under juli och augusti), och från A. F. Roempkes efterträdares bryggeri (2 prov under augusti). Att sakkarinet sedan åter försvann, berodde säkert på den offentlighet, som gavs åt undersökningarna, och den därav föranledda diskussionen i härvarande tidningar.

För att utröna, i hvad mån sakkarin användes som surrogat för malt, inköpte hälsovårdsnämnden under augusti och september prov av bryggeriernas fabrikat, hvilka undersökts med följande resultat:

N:o	Bryggeri	Egentlig vikt vid + 15° C	Alkohol i		Extrakt i viktprocent	Stamvört i procent	Förjäsningsgrad i procent	Sakkarin
			volymprocent	viktprocent				
1	Eriksbergs	1,0159	1,81	1,41	4,77	7,57	37,0	ej påvisad
2	Münchens	1,0168	1,24	0,96	4,81	6,73	28,5	» »
3	Börjessons, L.	1,0094	2,19	1,72	3,20	6,83	51,7	» »
4	Emeliedals	1,0104	1,84	1,45	3,34	6,24	46,5	» »
5	Lejonet	1,0096	1,80	1,41	3,15	5,97	47,2	närvarande
6	Sannalidens	1,0083	1,85	1,45	2,81	5,72	50,9	ej påvisad
7	Enegrens, E. B.	1,0124	1,16	0,91	3,64	5,47	33,5	» »
8	Roempkes efterträdares, A. F.	1,0114	1,26	0,98	3,40	5,37	36,7	närvarande

Det ena af de sakkarinhaltiga proven håller alltså den lägsta stamvörten, och det andra sakkarinhaltiga provet har lägre stamvört än fyra och högre än två av de sakkarinfria proven. Stamvörtsmedeltalet för de icke sakkarinhaltiga proven är .....

6,39 %

och för de sakkarinhaltiga proven .....

5,67 %

Differens 0,72 %

Vid den ovan nämnda diskussionen i tidningarna rörande sakkarin i svagdricka förklarade en sakkarinets försvarare, att de bryggare, hvilka använda sakkarin, som är »en mycket dyrbar produkt», fördyra sin vara. Detta vore riktigt, om sakkarin icke användes som maltsurrogat.

Av den ovanstående tabellen finner man emellertid, att det sista fabrikket med 5,37 % stamvört enligt all sannolikhet är försatt med sakkarin just i ändamål att ersätta en del malt. Stamvörtsmedeltalet för de sju första proven är 6,33 %, således nära 1 % högre. Följande kalkyl visar, att det kan vara en ganska god affär att använda sakkarin som maltsurrogat. 1 k sakkarin kostade i somras 30 kronor per k.¹⁾ Det är ungefär 550 gånger sötare än vanligt socker och användes icke i större mängd än 1 g per hl (=0,001 %). Om vi antaga en brygd på 100 hl, så kostar alltså den tillsatta sakkارين 3 kronor. Vi antaga vidare, att bryggaren i följd av sakkarintillsatsen spar på sitt malt, så att han utgår från en stamvört på 5 % i stället för 6 %. Maltet i en brygd på 100 hl med 6 % stamvört kan antagas kosta ungefär 270 kronor; alltså blir kostnaden för maltet, om stamvärten är blott 5 %, 225 kr. Vi se härav, att om bryggaren använder sakkarin och i stället spar på malt, så kan han få en ekstra förtjänst på hvarje brygd. Och enligt ovanstående antagande skulle förtjänsten på hvarje brygd av nämnda storlek bliva = differensen mellan utgifterna för maltet till en brygd med 6 % stamvört och en d:o med 5 % stamvört + utgifterna för 100 g sakkarin. Det blir i detta fall en ekstra förtjänst på 42 kronor per brygd, eller 8,400 kronor årligen, om vi antaga 200 sådana brygder per år.

Flere prov söta läskedrycker hava undersökts och befunnits innehålla sakkarin.²⁾

Ett prov rödvin gav stark reaktion på svavelsyrlighet.

Ett prov »portvin» med den höga halten av 13,5 % extrakt hade en utpräglad smak av körsbärskärnor.

För hälsovårdsnämnden hava inköpts och undersökts flere prov malda kryddor, nämligen 16 prov svartpeppar, 10 prov hvitpeppar, 13 prov kryddpeppar och 14 prov kanel.

En del av undersökningsresultaten framgår af följande sammanställning:

¹⁾ Sakkarin kostade för omkring 10 år sedan 150 kr per k; men därtill är att märka, att sakkarin då icke framställdes i så ren form som nu. Det var då blott 300 gånger sötare än socker, hvarför sakkarin i själva verket då var mer än 9 gånger dyrare än nu.

²⁾ Sakkarin lär användas i icke obetydlig mängd i Sverige. Enligt en uppgift, som jag erhållit, och som visserligen icke kan anses säker — troligen är den mycket för låg — är sakkarinförbrukningen inom landet f. n. omkring 1,000 k, motsvarande 550,000 k socker.

	Svartpeppar	Hvitpeppar	Kryddpeppar	Kanel
Aska i procent, medeltal	4,53	3,34	4,99	3,23
högst	5,39	3,83	7,83	4,24
lägst	3,82	2,92	4,09	2,54
Sand i procent, medeltal	0,90 ¹⁾	0,37 ²⁾	1,17 ¹⁾	—
högst	—	0,94	—	—
lägst	—	0,18	—	—

Sand bestämdes i de fall, då askhalten var högre än tillbörligt var. Enligt Mansfield³⁾ tillåtes (i Österrike) uti:

	Svartpeppar	Hvitpeppar	Kryddpeppar	Kanel
Aska, högst	5 %	3 %	6 %	5 %
Sand, högst	2 %	1 %	0,5 %	1 %

Det var 1 prov svartpeppar, 9 hvitpeppar och 1 kryddpeppar, som höllo för hög askhalt. I ett kryddpepparprov var sandhalten för hög. De mikroskopiska undersökningarna av kryddproven gävo icke anledning till några vidare graverande anmärkningar. Det var blott 2 hvitpepparprov och 3 kryddpepparprov, som innehöllo litet svartpeppar.

Två prov saffran voro förfalskade med främmande väkstodelar; det ena av dessa prov höll för övrigt ej mindre än 27,9 % mineraliska ämnen.

I fårorna hos ett prov rått kaffe fans sågspån. Sådant kaffe lär åstadkommas på det viset, att man i en centrifugapparat blandar kaffebönorna med sågspån, hvarvid det fina sågspånpulvret fastnar i fårorna. Dessa få härigenom en *vit färg*. Det uppgives, att billigt »Santos» efter en sådan behandling skall kunna säljas som »Portorico».

Nio i butiker härstädes inköpta prov av te hava undersökts för hälsovårdsnämnden. Och under föregående år undersöktes fem prov, för hvilka icke närmare redogjordes i 1897 års redogörelse. I följande tabell synes resultatet av den kemiska analysen av dessa fjorton teprov:

Vatten i procent, medeltal.....	10,42
högst.....	10,86
lägst	9,71
Aska, totalhalt i procent, medeltal	5,96
högst	6,58
lägst	5,62

¹⁾ Bestämd blott i ett prov.

²⁾ Medeltal av 9 bestämningar.

³⁾ Die Untersuchung der Nahrungs- und Genussmittel, Wien und Leipzig 1897.

Båda proven av god beskaffenhet, då avseende ej fästes vid grumligheten. Följande resultat erhöles vid en analys av vatten från Döda havet, jämte hvilket några andra havsvatten för jämförelse anföras:

	Döda hafvet	Stora ocean ¹⁾	Atlantiska ocean ¹⁾	Nordsjön ¹⁾	Medelhafvet ²⁾
Totalmängd salter.....	18,44 %	3,47 %	3,55 %	3,43 %	3,77 %
Klor	10,13 %	—	—	—	—

Döda havets vatten gav svag reaktion på svavelsyra, tämligen stark på kalk, mycket stark på magnesia. Dess smak var mycket obehaglig (salt och bitter).

Ett prov lödtenn höll 48 % bly. Högsta blyhalt, som t. eks. i Tyskland tillåtes, är 10 %, då i fall, som detta var, lödningen kommer i beröring med matvaror.

Ett prov förfalskad mönja höll 36,6 % främmande beståndsdelar.

Ett prov blyhvitt, uppgiven för att vara ren, var blandad med en stor mängd tungspat.

Ett köttkonserveringsmedel, benämndt »Meat Preserve» från fabriken Saturnus i Malmö (innehafvare: apotekare F. G. Borg) har blivit undersökt för hälsovårdsnämndens räkning. Det bildade en ljusgul, något grumlig vätska, starkt luktande av svavelsyrighet, hållande en egentlig vikt vid + 15° C. av 1,074.

I en liter av vätskan ingick:

fasta ämnen (efter avdunstning och torkning)	50,4 g
svavelsyrighet	83,4 g

Provet utgjordes hufvudsakligen av en vattenlösning av sur svavelsyrlig kalk. Då enligt H. Kionkas experiment med hundar dylika preparat äro ganska starka blodgift, som åstadkomma svåra skador på inre organ, i synnerhet lungor och njurar,³⁾ så blev allmänheten genom tidningarna varnad för att begagna sådana konserveringsmedel.

Ett prov ättikspirit, garanteradt att hålla 7 % ättiksyra, höll 6,2 %.

Ett prov amylalkohol, hvilken skall destillera vid + 132° C., gav före 100° C. 38 % distillat.

Fyra som »vegetabiliska» uppgivna färger, avsedda för färgning af näringsmedel, utgjordes av eller voro blandade med tjärfärger samt voro dess utom arsenikhaltiga.

Ett prov kininsulfat uppfylde icke farmakopéens bestämmelser.

¹⁾ Enligt analys av v. Bibra.

²⁾ » » » Usiglio.

³⁾ Zeitschrift für Hygiene und Infectionskrankheiten 1896, 351.

Likasom föregående år har trämassan ofta visat sig vara underhållig på grund av för hög vattenhalt.

Av de fjorton karbolineumproven voro älva falska. Ett par av proven höllo så låg egentlig vikt som resp. 0,904 och 0,905, då den bör vara lägst 1,13.

Ett prov talg höll 0,06 % fri svavelsyra.

Två prov bomolja voro förfalskade, det ena med en stor mängd mineralolja. Ett bomoljeprov utgjordes av olivkärnolja med 37 % fria syror, beräknade som oljsyra. Ett prov »Smyrna-olja», hvarmed vanligtvis avses bomolja, skeppad från Smyrna, utgjordes till stor del av mineralolja.

Ett prov rovolja förfalskad med mineralolja.

Två prov ricinolja visade en mycket för låg egentlig vikt och voro således förfalskade.

Från aktiebolaget Göteborgs oljeraffineri har utgått en olja, benämnd orsinolja, som skulle vara en blandning av raffinerad sillolja och en vegetabilisk olja (i underordnad mängd). Till undersökning har nu förelegat en »orsinolja», som till väsentlig del utgjordes av mineralolja. Det var en s. k. *sekunda* vara.

Denna tärm »sekunda» blir ofta i handeln missbrukad. Den borde — likasom »tertia» o. s. v. — beteckna varor af lägre kvalitet men dock rena (tekniskt rena) varor. Nu är det mycket ofta *förfalskade* varor, som gå under namn av sekunda. Vi ha här ett exempel i »sekunda» orsinolja. På samma sätt säljes ofta under namn av »sekunda» bomolja oljeblandningar, hvari kanske den minsta beståndsdel är bomolja eller ingen bomolja alls ingår. Ett annat exempel ha vi i den ovannämnda mönjan med öfver $\frac{1}{3}$ främmande ämnen; det är en »sekunda» mönja.

En annan handelstärm, som ofta missbrukas, är »kemiskt ren». Kemiskt rena äro naturligt nog sällan vanliga handelsvaror. I allmänhet skall man kunna påvisa en eller annan förorening i dem. Det kan för övrigt vara riskabelt att använda denna tärm, då den icke är befogad. Jag känner ett fall, då en leverans av en metall blev kasserad därför, att den höll en eller annan hundradels % främmande metaller, hvilket för leverantören medförde en förlust på tusentals kronor. Stundom användes ock tärmen »kemiskt ren» av oförstånd, t. eks. då man talar om kemiskt ren bomull i st. f. kemiskt renad bomull.

Vatten har varit en ganska ofta förekommande förorening i oljor, ej blott maskinoljor utan även ett par prov lysoljor (fotogen). I intet fall har dock vattenhalten varit af någon betydighet.

Ett prov hvetekli innehöll ganska mycket or (kvalster).

Ett 20 %-igt superfosfat höll endast 17,20 % vattenlöslig och 2,26 % citratlöslig fosforsyra. Garanti: lägst 18 % vattenlöslig, högst 2 % citratlöslig fosforsyra.

Ett prov tomasfosfat, garanteradt 17 %-igt, höll blott 15 % fosforsyra.

Hos ett annat prov med okänd garanti utvisade analysen en halt av ej mera än 11,2 % fosforsyra.

Kainitprovet visade en halt av 10,65 % kali i st. f. lägst 12 %.

En s. k. blodgödning höll endast 2 % kväve. (Äkta blodmjöl håller omkring 12 % kväve).

Bland de 1,749 arsenikproven, bestående av vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier m. m., som undersökts endast på arsenik, hava 485 (= 27,7 %) visat sig vara arsenikhaltiga, d. v. s. givit ogenomskinliga arsenikspeglar (enligt Fresenii-Babos metod). Det är dock att märka, att många bland dessa prov varit av den beskaffenhet, att de icke kunnat hänföras till i arsenikstadgan upptagna föremål, och de hava därför icke kunnat förklaras i handeln förbjudna. Många prov hava för övrigt hållit i lag tillåtet spår av arsenik (vid analysen givit genomskinliga arsenikspeglar).

En del personer, som äro eller tro sig vara synnerligen disponerade för arsenikförgiftning, låta undersöka sina prov på större mängd än den, arsenikstadgan föreskriver, och vanligtvis då dubbla mängden, alltså tapeter på 400 cm², vävnader på 200 cm² o. s. v.

Tapeter, som rivs från väggarna och undersökas, visa sig rätt ofta arsenikhaltiga, då de rena tapeterna av samma slag visa ingen arsenik eller blott spår därav. Är det flere tapetlager, som sålunda undersökas på en gång, så är det naturligt, att ofta en större arsenikhalt skall påvisas, emedan tapetmängden är större. Men detta inträffar ej sällan, även om den från väggen rivna tapeten är enkel. Förklaringen till, att i detta senare fall mera arsenik påvisas i den gamla tapeten, torde ofta ligga däri, att målare, som uppsätta tapeterna, för att få desamma att fästa först »credera» väggputsen med en limlösning, hvori läggas divärse färgrester,¹⁾ som ofta äro ganska arsenikhaltiga och sedan, då de fastna på den från väggen avrivna tapeten, giva upphov till mer eller mindre starka arsenikspeglar.

Åtskilliga prov av torrt murbruk och putsbruk hava undersökts på arsenik, och i allmänhet hava de visat sig vara arsenikhaltiga. Undersökningsmängd: 40 g. Med anledning härav hava flere prov av släckt kalk — jag skulle tro, att de alla härstammade från Västergötland — undersökts på arsenik. Samtliga dessa kalkprov utom ett gävo ogenomskinliga arsenikspeglar vid undersökning på 15 g enligt Schneiders-Fresenii-Babos metod.

På tapeter beräknas i allmänhet en färgmängd av 1 g på 200 cm² yta. Stundom förekommer dock betydligt mera — jag fann hos en visserligen mycket

¹⁾ Det är i synnerhet en del mörka, av målare mycket använda färger — mörkocker, umbra, rehbrunt, terra di Siena, engelskt rött, italienskt rött — som ofta äro ganska arsenikhaltiga, för hvilkas användande lagen dock icke lägger något hinder i vägen. (Jämför hälsovårdsnämndens årsberättelse 1895, 42.)

färgrik tapet 2,37 g färg på 200 cm² yta — hvilket bör beaktas, då det gäller att avgöra, om en färg skall kunna användas för tryckning av svenska tapeter. Jag plägar undersöka tapetfärger på 2,5 g (och bronser på 1 g); men det kan hända, att nämnda mängd stundom är för liten.

Åt hälsovårdsnämnden har undersökts ett arkanum, benämndt »Plewra» (Lungsots-Extrakt), hvarom fabrikanterna Odén & Ohlsson, Haga Kyrkogata 34, Göteborg, bland annat meddela följande: »När vi härmed i handeln utsläppa vårt lungsotsextrakt »Plewra» har det skett med en viss tvekan. — — — — hvad genom klimatbyte, hög diet och all slags medicin vinnes, det vinnes äfven med ett längre användande av vårt lungsotsextrakt — — — — Extraktet säljes i flaskor om 1/2 liter och sändes — — — — till pris 2 kronor per flaska — — — —». Vid anställd undersökning visade sig »Plewra», som bildade en gul grumlig lösning, vara intet annat än tjärvatten med en

extrakthalt (återstod efter torkning vid + 100° C) av	0,59 %
fri syra, beräknad som ättiksyra	0,24 %
mineralämnen (aska)	0,01 %

Detta arkanum har samtidigt blivit undersökt i Uppsala av professor Carl Th. Mörner.¹⁾ Han åsätter det ett handelsvärde av *ett eller par öre* pr l. Som ovan synes är priset 4 kronor per l.

Ett annat arkanum har även blivit undersökt för hälsovårdsnämnden. Det kallades »Bindande Mixtur» och härstammade från Fru Sophie Larsson, född Aschier, Jönköping. Det utgjordes av en grumlig, surt reagerande lösning av grönaktigt gul färg och starkt bitter (malörtsliknande) smak. Det var otvivelaktigt en dekokt eller en infusion på väkstdeklar — hvilka, omöjligt att säga. Lösningens egentliga vikt vid + 15° C. var 1,006. I 100 cm³ av lösningen in-

fasta ämnen	1,226 g
mineralämnen	0,325 g

Ett prov hundinälvor innehöllo stryknin.

De undersökningar, som utförts för hälsovårdsnämndens räkning, hava i allmänhet offentliggjorts i stadens fyra dagliga tidningar med angivande av säljares namn och adress.

¹⁾ Ur analysjournalen I. Några arkana. Stockholm 1898.

III. Sjukvården.

Sjukvården besörjdes vid årets slut af 64 läkare; 1 har under året afflidit och 1 afflyttat; 10 hafva inflyttat.

För *nattbud* utbetalade nämnden 2,280 kronor; under de närmast föregående 5 åren har härför utbetalts:

1893.....	Kr. 1,730
1894.....	» 1,490
1895.....	» 1,800
1896.....	» 2,120
1897.....	» 2,100

För medicin åt *fattiga sjuka* inom distrikten utbetalade fattigvårdsstyrelsen under de senaste åren:

1894	Kr. 21,763
1895	» 23,747
1896	» 23,778
1897	» 24,840
1898	» 23,129

Praktiserande *barnmorskor* 70; under året afgångna 2; tillkomna 4.

För 76 förlossningar i medellösa hem har fattigvårdsstyrelsen utbetalt 271 kronor; helsovårdsnämnden 24 kronor 98 öre för karbolsyra.

Veterinärernas antal 6; praktiserande *tandläkare* 22; praktiserande *fält-skärer* 2. Stadsfältskärens verksamhet bland stadens fattiga framgår af Tab. 12; för förbandsartiklar har helsovårdsnämnden utbetalt kronor 75: 50.

Årsredogörelse från Epidemiska sjukhuset (meddelad af sjukhusläkaren A. R. Backlund).

Under år 1898 hafva å sjukhuset varit intagna 897 personer, deraf 82 mödrar, som åtföljt sina sjuka barn.

De 815 å sjukhuset vårdade sjuka fördela sig på under året rådande smittosamma sjukdomar, som följande tabell utvisar:

	Qvarliggande från föregående år		Intagna under år 1898		Summa vårdade		Afförda				Qvarliggande till år 1899	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	Friska		Döda		m.	qv.
							m.	qv.	m.	qv.		
Nervfeber	3	1	60	37	63	38	54	32	5	4	4	2
Skarlakansfeber	3	5	77	99	80	104	64	80	1	5	15	19
Difteri	8	11	140	181	148	192	131	187	6	5	11	—
Angina	—	—	36	69	36	69	35	69	—	—	1	—
Annan sjukdom	—	—	46	39	46	39	39	35	2	3	5	1
Summa	14	17	359	425	373	442	323	403	14	17	36	22

Mortalitetsprocenten har — då de till år 1899 qvarliggande ej inräknats — uppgått för hela antalet vårdade, 757 sjuka med 31 döda, till 4,1 och ställer sig på de olika sjukdomarne sålunda:

Nervfeber.....	vårdade	95,	döda	9,	mortalitetsprocent	9,5
Skarlakansfeber	»	150,	»	6,	»	4,0
Difteri	»	329,	»	11,	»	3,3
Angina	»	104,	»	0,	»	0,0
Annan sjukdom	»	79,	»	5,	»	6,3

Af de difterisjuka hafva 61 jemte sin svalgaffektion haft strypsjuka, och af dessa hafva 10 eller 15,9 procent aflidit. Om dessa 61 fall frånräknas difterifallen, uppgår mortalitetsprocenten för de öfriga 268 vårdade — deraf 1 död — till 0,37.

Af 30 fall af strypsjuka, som behöft opereras, dogo 7, eller 23,3 %.

Medeltalet för hvarje dag å sjukhuset inskrifna har uppgått till ...	45,78
» » » » » » vårdade sjuke » ...	43,95
» » » » » » intagna anhöriga åtföljande sjuka barn har uppgått till	1,83
Underhållsdagarnes antal har uppgått till.....	16,713
deraf för icke betalande	15,258
» » betalande i enskildt rum	545
» » » i allmänt rum	910
Medeltal underhållsdagar för hvarje vårdad sjuk har varit	19,68
» » » » » » anhörig åtföljande sjukt barn har varit.....	8,15

Inkomsterna hafva varit följande:

Från Göteborgs helsovårdsnämnd.....	kr. 50,263: 07
» betalande patienter	» 2,433: 50
» diverse inkomster	» 169: 20
» grässkörden vid sjukhuset	» 54: —
	<hr/>
	Kronor 52,919: 77

Utgifterna hafva utgjorts af:

Inventariers underhåll	kr. 1,449: 17
Nyköpta inventarier	» 4,935: 69
Byggnaders underhåll.....	» 7,507: 71
Parkens underhåll	» 333: 76
Aflöningar.....	» 13,778: 03
Mathållningen	» 10,283: 03
Uppvärmning	» 3,957: 25
Belysning	» 1,967: 12

Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	kr.	1,770:	06
Vattenförbrukning	»	500:	—
Medikamenter	»	1,553:	11
Antidifteriserum	»	860:	—
Forselkostnader	»	841:	74
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	»	2,095:	92
Skrif- och tryckkostnader	»	108:	94
Renhållning	»	836:	74
Diverse utgifter	»	141:	50
		Kronor 52,919: 77	

Om man från utgiftssumman 52,919: 77 afräknar:

Inventariers konto	kr.	4,935:	69
Byggnadens underhåll	»	7,507:	71
Parkens underhåll	»	333:	76
Diverse utgifter	»	141:	50
		kr. 12,918: 66	

återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården... kr. 40,001: 11

och uppgår sålunda kostnaden:

för hvarje underhållsdag till.....	kr.	2:	39, ³⁴
» » inskrifven person.....	»	44:	59, ⁴³
» » under året upptagen säng till	»	873:	76, ⁸²
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk har varit	»	1:	90, ⁵⁶
» pr dag » » » » »	»	0:	09, ⁶⁸
Utspisningskostnaden pr dag har varit	»	0:	66, ⁶⁷

Summarisk redogörelse för sjukvården inom fattigvårdsanstalten Gi-braltar 1898 (meddelad af Doktor F. O. Åberg).

1. *Sjukhusafdelningen.* Plats för omkring 300.

Vårdade under året	946	(586 män, 360 qvinnor)
deraf qvarliggande från 1897	270	(143 » 127 »)
inkomna under 1898.....	676	(443 » 233 »)
deraf för första gången intagna	351	(200 » 151 »)

Utskrifna:

Till hemmet, friska och förbättrade	187	(147 » 40 »)
» » oförbättrade.....	20	(13 » 7 »)
» respektive afdelningar inom anstalten:		
friska och förbättrade	215	(156 » 59 »)
oförbättrade	16	(10 » 6 »)
» sjukhus eller annan offentlig anstalt	56	(33 » 23 »)

Döda	180 (87 män, 93 qvinnor)
Qvarliggande till 1899	272 (140 » 132 »)
	<hr/> 946 (586 män, 360 qvinnor)

Underhållsdagarnes antal 100,664.

Högsta antalet belagda sängar 312. (Mars.)

Lägsta » » » 233. (September.)

2. Sinnessjukafdelningen.

Plats för 158 incl. 50 isoleringsrum.

Vårdade under året	327 (169 män, 158 qvinnor)
deraf qvarliggande från 1897	148 (63 » 85 »)
och intagna under 1898	179 (106 » 73 »)
deraf för första gången... ..	121 (65 » 56 »)
af dessa akuta fall	74 (41 » 33 »)
och delirium tremens	15 (15 » — »)

Utskrifna:

Till hospital	12 (5 » 7 »)
» asyl	1 (— » 1 »)
» hemmet, friska och förbättrade	86 (50 » 36 »)
» resp. afdelningar inom anstalten	20 (15 » 5 »)
Döde	31 (14 » 17 »)
Qvarliggande till 1899	177 (85 » 92 »)
	<hr/> 327 (169 män, 158 qvinnor)

Underhållsdagarnes antal 59,407.

Högsta antalet upptagna platser 177. (December.)

Lägsta » » » 144. (Januari—Februari.)

Främmande kommuner tillhörande sinnessjuka hafva vårdats till ett antal af 35 (23 män, 12 qvinnor).

Derjemte hafva å *arbetsafdelningarne* varit intagna 45 män och 34 qvinnor, hvilkas sjukdom är af den beskaffenhet, att de kunna tillåtas större frihet. Af dessa tillhörde 1 man och 1 qvinna främmande kommun.

3. Amm- och barnafdelningarne.

Plats för omkring 60 ammor med dibarn och 60 kolt- och skolbarn.

Under året hafva varit intagna 96 ammor med 99 dibarn, af hvilka 80 ammor med 83 dibarn inkommit under året.

375 kolt- och skolbarn hafva vistats på afdelningen, af hvilka 286 intagits under året.

20 fosterbarn hafva uppfödts; 8 hafva aflidit.

Bland ammorna hafva inträffat 45 sjukdomsfall; bland dibarnen 91 sjukdomsfall med 7 dödsfall och bland kolt- och skolbarnen 180 sjukdomsfall med 10 dödsfall.

Uppgift å antalet patienter, som under år 1898 vårdats å *Holtermanska* sjukhuset jemte antalet underhållsdagar.

	Män	Qvinnor	Summa
Qvarliggande från 1897	27	13	40
Inskrifne under 1898	325	243	568
Summa vårdade	352	256	608
Utskrifna under 1898	316	246	562
Qvarliggande till 1899	36	10	46
Summa	352	256	608
Antalet underhållsdagar 1898	8,708	7,415	16,123
Medeltal pr dag	23,9	20,3	44,2

Rapport öfver de vid Göteborgs Barnsjukhus vårdade sjuka och sjukdomar år 1898. (Meddelad af Doktor G. F. Bergendal.)

Sjukdomar:

Morbilli	1	Ulcus corneæ	4
Scarlatina	1	Hypopyon	1
Pertussis	1	Otitis media	7
Tuberculosis cutis	3	Mastoiditis	1
» universal.	2	Vit. organ cordis	7
» pulmon	2	Endocarditis	1
» ossium	2	Pleuritis exsudat.	9
Meningitis tuberculosa	5	Bronchitis acuta	5
Coxitis »	7	» chron.	11
Gonitis »	7	Pneumonia acuta	10
Spondylitis	5	» chron.	2
Peritonitis	2	Laryngitis	3
Scrophulosis	27	Stomatitis	1
Rachitis	4	Pharyngitis	1
Anæmia	22	Gastritis chron.	5
Purpura	1	Enteritis et colitis acut.	1
Paralysis facial	1	» » » chron.	9
Paresis extrem. inf.	1	Prolapsus ani	6
Tumor cerebri	1	Helminthiasis	5
Convulsiones	1	Ascites	1
Chorea	6	Albuminuria	3
Agrypnia	1	Incontinentia urinæ	1
Onania	1	Orchitis	1
Blepharitis ciliaris	1	Pyelo-cystitis	1
Kerato-conjunctiv. phlyct.	9	Cystitis	1

Polypus urethrae	1	Abscessus	7
Enuresis	1	Ulcus	2
Vulvo-vaginitis	8	Lymphoma	5
Rheumatism. art. acut.	2	Favus	1
Osteitis	2	Ichthyosis	2
Synovitis	1	Lupus	1
Arthrititis	2	Intertrigo	1
Perostitis	3	Impetigo	1
Rheumatism. muscul.	2	Fistula	1
Erythema nodos.	1	Vulnus	3
Psoriasis	4	Combustio	3
Eczema	20	Contusio	2
Herpes	2	Luxatio	1
Scabies	28		
Phlegmone	7		
		Summa	325

Å Kyvik, beläget vid Kusten, cirka $\frac{1}{2}$ mil norr om Särö, har under året, liksom föregående år, förhyrts en byggnad, som inrättats till filial åt Barnsjukhuset med plats åt 20 barn i sänder — jemte en öfversköterska, 2:ne sköterskor samt köksbetjening. Under sommarsäsongen, från den 2 Juni till den 2 Oktober, ha der vårdats 67 barn, 42 flickor och 25 gossar; de flesta lidande af scrophulos och anämi, en del convalescenter efter bröstsjukdomar och efter operationer för tuberkulösa ben-, led- och körtelaffektioner. Vistelsens längd för hvarje barn har i allmänhet varierat mellan 3 och 8 veckor, och deras helsotillstånd har utan undantag högst betydligt förbättrats, oaktadt den mer än vanligt regniga väderleken under sommaren.

På Barnsjukhusets poliklinik har antalet besök varit omkring 13,000.

Underhållsdagarnes antal	14,534
Medeltal vårdade hvarje dag	39, ^s
Medeltal underhållsdagar för hvarje barn	46, ^s
Kostnaden för hvarje barn för dag	kr. 1: 51
» » » » i medeltal	» 60: 37

Utgifterna under året:

Bränsle.....	kr. 1,967: 85
Byggnadens underhåll.....	» 4,965: 07
Filialen å landet.....	» 1,846: 62
Diverse utgifter	» 644: 24
Aflöningar	» 4,392: 75
Hushållet	» 5,703: 93
Beklädnadskonto	» 163: 34
Inventarier	» 1,171: 20
Medikamenter och instrument	» 1,143: 67

Summa kr. 21,998: 67

Redogörelse för *Gynækologiska Poliklinikens* verksamhet under år 1898 (meddelad af Doktor Per Neuman).

Polikliniken har med afbrott för tiden 15 Aug.—16 Sept. hållits öppen helgfria måndagar och torsdagar kl. 4— $1\frac{1}{2}$ e. m.; tillsammans 80 gånger.

Den har derunder anlåtats af 135 kvinnor, som der aflagt tillsammans 325 besök.

Fördelningen på olika sjukdomar framgår af nedanstående tablå:

A. <i>Icke gynækologiska lidanden:</i>		D. <i>Sjukdomar i könsorganen:</i>	
Anæmi och chloros	10	1) i <i>vulva och vagina:</i>	
Neurasthenia	3	Vulvitis	1
Diverse digestionsrubbingar	5	» pruriginosa	1
Tuberculosis peritonei	1	Chancre	1
Hernia inguinalis	2	Syphilis	1
» cruralis	1	Vaginitis (insons et gonorrh.)	5
Enteroptosis	4	Prolapsus vaginæ	9
Proctitis	1	2) i <i>uterus:</i>	
Myitis abdominis	3	Ulcus durum portionis vagin.	1
Perityphlitis	1	Polypus cervicis	1
Thrombophlebitis	2	Endometritis »	11
Varices	1	Cancer »	5
		Descensus uteri	6
B. <i>Rubbingar, orsakade af hafvandenskap:</i>		Metritis	6
Molimina graviditatis	15	Endometritis corporis	9
Abortus	1	Fibromyoma	1
Graviditas extrauterina	2	3) i <i>uteri omgifning och adnexer:</i>	
Ruptura perinei	1	Perimetritis chron.	5
		Pelveoperitonitis exsudat.	5
C. <i>Sjukdomar i urinvägarna:</i>		Hæmatocele retrouterina	1
Paresis vesicæ	1	Tumor ovarii	2
Dysuria senilis	1	Oophoritis	1
Enuresis	1	Salpingo-oopheritis	4
Urethritis	2		
Polypus urethræ	1		
			Summa 135

Å *Doktor G. Ahlströms ögonpoliklinik* har antalet nyinskrifna patienter utgjort 1822; mottagningsdagarna hafva varit 279 (stängd under Oktober månad).

Af de mottagna patienterna behandlades:

för sjukdomar i ögonlocken	225	för sjukdomar i bulben	14
» » i bindehinnan	664	» » i yttre muskler och nerver	31
» » i hornhinnan	458	» » i tårorganen	58
» » i senhinnan	16	» » i ögonhålan	6
» » i kärnhinnan	42	» » i refraktions- och akkomo-	
» » i synnerven	16	dationsanomalier	210
» » i linsen	24	» » i glaukom	22
» » i glaskroppen	36		

Å ögonsjukhuset (stängdt under Oktober månad) ha varit intagna 337 patienter.

Berättelse för år 1898 från Doktor Albin Pihls poliklinik för ögonsjukdomar.

Polikliniken, som den 17 Oktober flyttades från s. k. gamla vattenreservoiren till den nyinredda lokalen uti f. d. Artillerikasernen, har varit öppen alla hvardagar kl. 11—12 f. m., med undantag af den tid under sommaren jag vistades utrikes. Antalet poliklinikdagar har derföre varit 277, medeltalet besök pr dag 32 och antal besök pr år sålunda nära 9,000. Antalet nyinskrifna har varit 905.

Kostnaderna för medicin har varit 20 kronor 6 öre.

Sjukdomarne voro sålunda fördelade:

A. Refraktions- och akkomodationsanomalier:	Sjukdomar i kärnhinnan	10
Hyperopi	» i glaskroppen	6
Myopi	» i näthinnan	12
Astigmatism	» i linsen	45
Akkomodationsförslamning	» i synnerven	7
Akkomodationskramp	» i yttre ögonmuskler	11
Presbyopi	» i ögonlocken	102
	» i tårvägarna	33
	» i ögats omgifningar (svulster, sår m. m.)	5
B. Organiska förändringar i ögat och dess omgifningar:	C. Bildningsfel	2
Glaukom	D. Andra sjukdomar (eczem, ansigtsros, svulster, bölder, halsfluss, öronflytning m. fl.)	17
Sjukdomar i bindehinnan	E. Färgblindhet	1
» i hornhinnan		
» i benhinnan		
» i regnbågshinnan och strålkroppen		905

Högst komma sjukdomarne i bindehinnan med 38,7 %, hvaraf öfver hälften äro af skrofulös natur; och dernäst hornhinnans sjukdomar med 20,8 %; ögonlockens sjukdomar utgöra 11,3 %; refraktions- och akkomodationsanomalier 9,5 %; starr utgör 5 %; tårvägarnes sjukdomar 3,6 % och öfriga antecknade sjukdomar inalles 4,4 %.

Å *Annebergs Konvalescenthem* har af *Professor K. A. Walter* hvarje helgfri onsdag och lördag kl. 1/2 9 f. m. lemnats kostnadsfri poliklinisk behandling för *gynækologiska* fall. De nyinskrifnas antal har för 1898 utgjort 223; antalet besök för året 2,857.

Polikliniken har hållits tillgänglig året om; vid föreståndarens frånvaro har kompetent ställföreträdare uppehållit densamma.

De nyinskrifna för året ledo af följande sjukdomar:

Kolpit	10	Cancer uteri	6
Gonorrhoea	2	Graviditetsrubbingar	16
Cancer vaginae	1	Abort	4
Prolapsus vaginae	8	A- och Dysmenorrhoe	5
Endometrit. cervic & corp.	37	Perityphlit	1
Perimetrit. och inflamm. i och omkring annex	47	Bräck	3
Elongat. colli uteri	4	Cystit	5
Retrovers. & retroflex. uteri	25	Obstipat. och Gastricism	9
Descens- & prolaps. uteri	20	Nephrit	2
Fibromyomata uteri	23	Chloros	4
Cysta ovarial.	5	Neurasteni	6
		Summa	243

Redogörelse för magpoliklinikens verksamhet under år 1898.

Å polikliniken för magsjukdomar har Doktor *Wolff* med biträde af Doktor *Åkerlund* haft mottagning hvarje helgfri tisdag och torsdag kl. 5,30—7 à 7,30 e. m. Under fyra veckor af Juli och Augusti månader har polikliniken på grund af begge läkarnes bortovaro från staden varit stängd; likaså under ett par veckor af December månad på grund af gamla vattenreservoirens — den gamla polikliniklokalens — rifning och den nya lokalens — i gamla Artilleri-kasernen — reparation och iordningställande.

Antalet besök har dock i det närmaste uppgått till 600, eller i medeltal 7—9 hvarje mottagningsdag.

Antalet sjukdomsfall har varit 318, grupperande sig på de olika sjukdomsformerna sålunda:

Kronisk salivation	1	Diarré, akut	8
Oesophagus-divertikel	1	» kroniskt	10
Anämisk dyspepsi	58	Obstipation	15
Nervös »	34	Colitis	7
Phtisisk och skrofulös dyspepsi	22	Gastro- et enteroptosis	11
Rakitisk dyspepsi	12	Enteritis membranacea	1
Hjertfels »	3	Hämorrhoider + fissura ani	3
Graviditets »	15	Perityphlitis (typhlitis)	3
Gastritis acuta	6	Peritonitis	4
» chronica	18	Hernia (bräck)	3
» atrophica	10	Lefverlidande	1
Hyperaciditet eller hypersekretion	14	Helminthiasis	12
Ulcus ventriculi	19	Diverse inre lidanden	9
Atonia ventriculi et intestini	13		
Tumör i ventrikel eller tarm	5	Summa	318

Öfversigt af tandpoliklinikens verksamhet år 1898. (Meddelad af Tandläkaren V. Bensow.)

Under detta tandpoliklinikens 15:de arbetsår har densamma varit öppna samma dagar och tider som förra året.

Polikliniken har 1898 besökts af:

Gossar intill 6 år	76
Flickor » 6 »	72
Gossar 6—15 »	622
Flickor 6—15 »	641
Män	803
Qvinnor	841
	Summa 3,055

Fördelade på församlingar blir resultatet följande:

Domkyrko församling	831
Christine »	353
Haga »	567
Masthuggets »	679
Carl Johans »	194
St. Pauli »	190
Örgryte »	166
Andra församlingar utom staden	75

För följande sjukdomar har hjälp sökts:

Caries	17	Abscessus palat. dur.	12
Dentin. sensib.	2	Fistula ging.	12
Pulpitis	1,765	» bucc.	7
Pulp. + perid.	26	» ment.	1
Hypertroph. pulp.	1	Stomat. catarrh.	1
Peridentitis	475	Period. alveol.	3
Dens. incis.	29	Necros. »	1
» vaccil.	50	Cysta »	3
» duplex.	270	Empyema antri	2
Necrosis dentis	118	Anchylosis spur. mand.	1
Dens. supernum.	6	Hæmorrhag. p. extr.	2
Dislocatio dent.	72	Trauma	3
Fract. cor. dent.	7	Nihil (inbillad)	33
Abscessus alveol.	211		

Redogörelse för *Hafskuranstalten för skrofulösa barn.* (Meddelad af Doktor P. Silfverskiöld.)

Af 83 vid anstalten vårdade voro 52 från Göteborg; 59 hafva fått kostnadsfri vård, 4 hafva erlagt en betalning af 50 öre pr dag och 20 hafva betalt kr. 1: 50 pr dag.

Inalles hafva patienterna tillbragt 4,146 underhållsdagar på Styrö; medeltal underhållsdagar för patient blir sålunda 49,9 dagar, hvilket ungefär motsvarar den tid, som under de år, anstalten verkat, kräfts för att återställa ett medel-svårt fall af skrofulos.

Under den gångna sommaren har sjukhuset erhållit en länge efterlängtd förbättring, i det att på norra ändan uppförts i 2:ne våningar en tillbyggnad, rymmande i nedre våningen ett operations- och sköterskerum jemte tillhörande förrådskontor för medicin, instrument, förbandsartiklar etc. samt ett förvaringsrum för rengöringsattiralj. Öfre våningen är inredt till samlingsrum jemte klädkontor för sköterskorna. Dessutom hafva åtskilliga välbehöfliga reparationer vidtagits.

Sjukhemmet Haralds Minne.

Under året vårdade patienter	16
» » intagna »	4
Qvarliggande till 1899	11

IV. Befolkningen och dödligheten.

Tabellerna 13 och 14, som äro sammanställda i enlighet med från pastors-embetena meddelade uppgifter, utvisa antalet födda inom hvarje månad och församling samt Tab. 15 befolkningens rörlighet inom hvarje församling.

Den 1 Januari 1898 uppgick den kyrkoskrifna befolkningen till 120,735; den 1 Januari 1899 uppgick densamma till 123,100, hvadan således under 1898 uppstått en ökning af 2,365 individer (emot 3,385 under 1897).

Antalet lefvande födda var 3,608 och dödsfallens antal 1,901; nativitets-öfverskottet blifver sålunda 1,707; öfverskottet af inflyttade öfver utflyttade utgjorde 658 (emot 2,309 under 1897).

Gamlestadsförsamlingen visar proportionsvis den största ökningen med 1,043 personer eller 14,5 %; dernäst Masthuggsförsamlingen med 1,335 personer eller 4,4 %.

Antalet *levande födda* barn var 3,608 eller 29,8 på hvarje tusen inne-vånare; 17,0 % af de födda hafva varit oäkta. Antalet *dödfödda* 64, hvaraf 46 af äkta och 18 af oäkta börd.

Ingångna äktenskap: i medeltal 8 på hvarje tusende af befolkningen.

Den mantalsskrifna befolkningen utgjorde 120,151 personer vid årets slut; dess fördelning inom olika stadsdelar framgår af Tab. 17; 1898 års mantalsskrifna befolkning var 117,534.

Dödligheten bland kyrkoskrifna var 15,81 på 1,000 innevånare vid redovisningsårets början samt med inberäkning af dem, som dött utom staden; med frånräkning af dessa (144 personer enligt Tab. 27) var dödligheten 14,61 pr mille af den kyrkoskrifna befolkningen; således exceptionellt låg. Dödligheten för hvarje månad under de senaste 5 åren framgår af Tab. 16, hvars förra hälft angifver dödligheten på 1,000 innevånare bland kyrkoskrifna vid årets början samt inom staden allidne.

Af årets månader hade Mars största antalet dödsfall eller 181, motsvarande 10,2 procent af alla, dernäst Januari och Juni med respektive 168 dödsfall eller 9,5 procent; minsta antalet hade Augusti eller 93, motsvarande 5,2 procent.

Dödlighetens förhållande inom de olika stadsdelarne framgår af Tab. 17, å hvilken dödligheten är beräknad efter antalet mantalsskrifna samt efter antalet dödsfall, som inträffat inom staden bland dess kyrkoskrifna innevånare.

Dödligheten var minst i 13:de och 14:de Rotarne med 10,02 döda på 1,000 innevånare, hvarefter följa: 15:de Roten med 10,88, Majornas 2:dre Rote 11,60, Majornas 4:de Rote 11,72, Majornas 3:dje Rote och Sydstaden med 12,38, Stampen och Gullbergsvass 12,56, Masthugget och Pustervik 13,12, Masthuggsbergen 13,30, Annedal och Albostaden 13,93, Otterhällan 14,75, 18:de Roten, Redbergslid och Olskroken 14,82, Nordstaden 15,30, Haga, Landala och Vestra Brandtdala 15,57, Majornas 1:ste Rote 16,89 samt Gamlestaden 20,89.

Dödligheten under senaste 5-årsperioden bland den mantalsskrifna befolkningen inom olika stadsdelar vid årets slut framgår af Tab. 18.

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De *meteorologiska förhållandena* i Göteborg framgå af Tab. 19, som meddelats af Meteorologiska Centralanstalten i Stockholm.

Årets *medeltemperatur* var något högre än föregående års samt uppgick till + 8,16° Celsius; medeltemperaturen för åren 1860—1894 var + 7,13° Celsius.

Absoluta maximum utgjorde + 26,5° Celsius (Augusti) och absoluta minimum — 10° Celsius (Februari).

Nederbörden uppgick till 835,9 mm., hvaraf komma 348,9 mm. på det förra och 487 mm. på det senare halfåret; ymnigaste nederbörden inträffade i Augusti med 129,5 mm. samt den minsta i Oktober med 28,3 mm. regn.

Sjukligheten var temligen obetydlig och antalet anmälda sjukdomsfall färre än under flera föregående år. Sjukdomsåret karakteriseras af epidemier utaf mässling, influensa, kikhosta och difteri, ehuru hvar för sig lindriga och föga utbredda, samt utgörande omedelbara fortsättningar på motsvarande epidemier från föregående år. Mässling och influensa uppträdde egentligen blott under första kvartalet, kikhosta och difteri visserligen under hela året, dock med minskad frekvens under sommarmånaderna. Hvad difterin särskildt vidkommer så har den betydligt minskats samt uppträdt med ej fullt hälften så många fall, som under 1897.

Sjuklighetsstatistiken, sådan den framgår af Tab. 20—21, är grundad på stadsdistriktläkarnes veckorapporter. Å Tab. 22 återfinnas alla epidemiska sjukdomar, som enligt gällande författningar skola af hvarje praktiserande läkare till nämnden anmälas, hvadan således denna tabell upptager flera fall af dessa sjukdomar än Tab. 20—21.

Beträffande de viktigaste sjukdomarne anföres följande:

Smittkoppor. Af denna sjukdom har ej något fall under året inträffat.

Vattenkoppor. De anmälda 206 fallen visa en obetydlig ökning mot föregående år.

Mässling var gängse egentligen blott under årets första kvartal och utgjorde en fortsättning på 1897 års epidemi. Af distriktsläkarne anmäldes 1,100 fall; antalet dödsfall utgjorde 32. (Motsvarande siffror under 1897 voro 2,370 och 60.)

Tyfoidfiebern uppträdde under årets trenne första kvartal blott sporadiskt med sammanlagdt 40 fall, jemnt fördelade under de olika månaderna; under Oktober och November yppade den sig helt plötsligt såsom en mindre epidemi med 79 fall. Sammanlagda antalet fall under hela året utgjorde 132 med 18 dödsfall.

Skarlakansfeber var gängse under hela året, dock ej såsom epidemi, ehuru årets sista månader företedde ej obetydligt större antal fall än de öfriga månaderna. De enskilda fallen voro af mycket godartad beskaffenhet; utaf 291 anmälda sjukdomsfall förekommo 9 dödsfall.

Difteri var gängse under hela året; epidemien utgör en fortsättning på den, som tog sin början 1894. Epidemien var mycket godartad; utaf 317 kända sjukdomsfall inträffade 14 dödsfall eller 4,4 % (motsvarande siffror 1897 voro 691 och 41 eller 5,9 %). Bland 220 insjuknade barn under 10 år inträffade samtliga 14 dödsfallen.

Nedanstående tabell utvisar de anmälda sjukdomsfallens utbredning inom olika stadsdelar, hvilket för öfrigt på ett mera öfverskådligt sätt framgår af bifogade, litografierade karta.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Insjuknade	Döde
Nordstaden	2	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	—
Sydstaden	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	1	—	4	—
Otterhällan	1	—	—	—	3	2	1	—	—	—	—	—	7	—
Masthugget.....	5	2	4	6	3	—	—	2	1	1	3	2	29	1
Majornas 4:de rote	4	—	2	—	—	—	—	1	1	2	—	1	11	1
Majornas 2:dre rote	—	1	1	1	4	—	1	1	2	3	4	2	20	—
Masthuggsbergen	4	1	1	2	4	1	1	1	5	4	7	8	39	—
Majornas 3:dje rote	5	4	3	1	1	10	3	5	1	—	2	—	35	1
Majornas 1:ste rote	—	—	1	4	4	5	1	—	—	1	2	1	19	1
Haga	3	5	—	—	1	2	1	1	—	3	4	—	20	1
13:de och 14:de rotarne, Hagaheden	7	5	2	2	2	2	—	—	—	2	1	2	25	—
Landala, Vestra Brandt- dala	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	5	11	1
Annedal, Albostaden.....	4	1	2	1	3	2	1	3	3	1	2	2	25	1
Stampen, Gullbergsvass..	3	2	4	2	4	3	1	1	1	1	1	4	27	4
15:de roten, Burgården...	3	1	—	2	1	—	2	1	—	—	—	—	10	—
Redbergslid, Olskroken...	1	4	—	2	2	1	2	3	—	—	—	1	16	2
Gamlestaden	3	—	—	2	3	—	—	—	—	1	3	3	15	—
Summa	48	26	21	26	35	30	14	19	15	20	32	31	317	13

Strypsjuka (croup). 25 sjukdomsfall, med 6 dödsfall, äro anmälda.

Kikhosta var gängse under hela året och utgjorde en fortsättning på den epidemi, som tog sin början i slutet af 1896. Sednare halfåret visade en betydlig minskning af de anmälda sjukdomsfallen, som enligt distriktläkarnes rapporter för hela året uppgingo till 415; antalet dödsfall 18 (motsvarande siffror 1897 voro 1,641 och 130).

Influenta hade epidemisk utbredning blott under årets 2:ne första månader. Sjukdomen var godartad och företedde intet anmärkningsvärdt; de anmälda fallen utgjorde 425; något dödsfall förekom icke.

Luftrörskatarr (bronchit). Utaf 18,085 sjukdomsfall, som af distriktsläkarna rapporterades, tillhörde 7,096 denna sjukdomsgrupp; antalet dödsfall 83 (derutaf 59 af akut luftrörskatarr).

Lunginflammation företedde en betydlig freqvens, i synnerhet då man tager i betraktande att några svårare eller mera utbredda epidemier af sådana sjukdomar, som kompliceras af lunginflammation under året icke förekommit. De af distriktsläkarne anmälda fallen utgjorde 661; antalet dödsfall 167.

Diarrhésjukdomarna förekommo jemförelsevis ganska sparsamt; 2,754 sjukdomsfall, hvaraf 932 bland barn under 2 år, anmäldes af distriktsläkarne. I Augusti inträffade de flesta fallen (348). Dödsfallen uppgingo till 115, hvaraf 88 barn i första lefnadsåret.

Dödsorsakerna, specificerade enligt medicinalstyrelsens cirkulär den 9 December 1891, med fördelning efter de aflidnes ålder och kön, återfinnas i tab. 24. I tab. 25 och 26 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månader och kvartal samt stadsdelar; i tab. 26 äro de dödsfall, som inträffat utom staden icke medtagna. Tab. 27 angifver dödsorsakerna hos Göteborgare, som aflidit utom staden; tab. 28 dödsorsakerna bland främlingar, döde i Göteborg. Tab. 29 lemnar en öfversigt af antalet dödsfall i några sjukdomar under sednaste femårsperioden och tab. 30 en jemförande öfversigt af dödsfall i folksjukdomar och några andra sjukdomar under de sista 10 åren.

De *kroniska infektionssjukdomarnas* grupp upptager det största antalet döda, nemligen 463, utgörande 24,30 procent af alla döde. (Motsvarande tal 1897 voro 462 och 21,39). Bland dessa uppträdde lungshot med 343 döda och hjerntuberkulos med 76.

Af de *akuta infektionssjukdomarna* afledo 134, utgörande 7,0 procent af alla döda. (Motsvarande tal 1897 voro 312 och 14,44). Bland hithörande dödsorsaker märkes mässling med 32, tyfoidfeber och kikhosta med vardera 18 samt difteri och strypsjuka med tillsammans 20 dödsfall.

Bland *andningsorganens* sjukdomar förekommo lung- och lungsäcksinflammation med 173 dödsfall och luftrörsinflammation med 83. Hela sjukdomsgruppen innefattar 266 dödsfall, utgörande 10,79 procent af alla döda.

Matsmältningsorganens sjukdomar orsakade 170 dödsfall, utgörande 8,90 procent af alla.

Bland öfriga mera framträdande dödsorsaker må nämnas: bildningsfel och medfödda sjukdomar 101, ålderdomsaftyning 57, hjernslag 58, organiskt hjärtfel 73, pulsåderinflammation 82 och kräfta 145.

Genom *olyckshändelse* och *våda* omkommo 67 och genom sjelfmord 25 (hvaraf 10 qvinnor af fosforförgiftning).

Dödligheten i infektionssjukdomar i Göteborg 1888—97.

Bifogade diagrammer äro uppgjorda af dokt. A. Backlund, läkare vid Göteborgs epidemiska sjukhus, till belysande af ett af honom hållet föredrag öfver ämnet »Dödligheten i infektionssjukdomar och förhållandet mellan antalet invånare och bostäder i olika stadsdelar under åren 1888—97.» Ur sagda föredrag anföres följande:

»De flesta för denna undersökning behöfliga uppgifterna har jag tagit ur hälsovårdsnämndens årsberättelser och därför också nödgats följa den indelning af staden, som är upptagen i dessa, ehuru den ej så väl lämpar sig för den ny- och ombyggandets tid, som den af mig afhandlade perioden omfattar. För dem af de närvarande, som ej äro fullt förtrogna med de benämningar på stadsdelarne, som här förekomma, skall jag be att få nämna: att 13:e och 14:e roten samt Hagaheden utgöra Hasselbladiska ängen t. o. m. Föreningsgatan jemte 12:e roten till Södra vägen; 15:e roten äro husen vid Sten Sturegatan samt Engelbrektsgatan vid Heden och Burgården 12:e roten söder om 15:e roten till Södra vägen; Otterhällan begränsas af vestra delen af Vallgravnen, Hvitfeldtsplatsen, Kaserntorget, Ekelundsgatan, Lilla torget och Skeppsbron; Albostaden består af husen vid öfra Husargatan till n:r 16 samt å Nilssons berg; 11:e roten är Masthuggen, och Majornas 5:e och 6:e rotar utgöra Masthuggsbergen, Vegagatorna och Kråkstaden. Stadsdelarne visa ingen synnerlig enhetlighet, hvarken hvad beträffar invånarnes ekonomiska existensvillkor, ej heller hvad boningshusens ålder och byggnadsmaterial angår. Mest homogena äro de gamla centrala stadsdelarne Staden, Otterhällan, Haga samt Pustervik och 11:e roten.

Endast för 5-årsperioden 1893—97 finnas uppgifter på antalet bostäder (rum och kök) i de olika stadsdelarne; men förhållandet mellan antalet invånare och bostäder har nästan för dem alla under denna tid varit så konstant, att man utan att begå något större fel torde kunna anse det gälla äfven för den föregående 5-årsperioden. 15:e roten med Burgården och Otterhällan hafva dock visat en förbättring, för den förra från 1,6 personer på hvarje bostad 1893 till 1,2 1897 och för den senare från 1,6 1893 till 1,3 1897, och Majornas 4:e rote en försämring från 1,4 personer på hvarje bostad 1893 till 1,6 1897.

Kurvan 1 a) visar grafiskt förhållandet mellan antalet personer och bostäder i de olika stadsdelarne i medeltal för 1893—97. Gynsamast ställda äro 13:e och 14:e rotarne med Hagaheden, som hafva ett medeltal af 0,9, och sämst Landala med 2,2 personor på hvarje rum. Från 13:e och 14:e rotarne visar kurvan en temligen jemn, till en början för staden, 11:e roten med Pustervik och 15:e roten med Burgården dock mera hastig stigning och derefter för Otterhällan och Haga mer långsam till Majornas 4:e rote, som har nära 1,6 personer på hvarje bostad. Majornas 4:e, 2:e och 1:e rotar visa endast obetydlig skillnad från hvarandra från något under till något öfver 1,6. Från Majornas 1:e rote åter är det en jemn stigning öfver Majornas 3:e rote med 1,8, Stampen med Hultmans holme 1,9, Annedal med Albostaden 2, Olskroken, Redbergslid och Gamlestaden med något öfver 2, Majornas 5:e och 6:e rotar 2,1 samt Landala med 2,2.

Dödligheten på 1,000 invånare i infektionssjukdomar i medeltal under 1888—97 framställes i diagrammet 1 b) för de olika stadsdelarne. De döde bland de å fattighusen intagne äro ej upptagne. Äfven här hafva 13:e och 14:e rotarne den bästa ställningen och Masthuggsbergen samt Landala den sämsta, och kurvan i sin helhet öfverensstämmer ganska väl med trångboddhetskurvan 1 a). Äfven här är en stigning, ehuru brantare till Majornas 4:e rote, och från denna en mindre stark stigning till Landala. Den senare delen af kurvan visar emel-

lertid sänkningar för Majornas 2:e rote och för Annedal, beroende på en mindre dödlighet i dessa stadsdelar i tuberkulos.

Till jemförelse har jag i diagrammet 1 c) uppskrifvit medeltalen för den totala dödligheten under samma tid i stadens olika delar. Det är ju gifvet, att mortaliteten i infektionssjukdomar i hög grad inverkar på den totala dödligheten, då den uppgår till mer än en tredjedel af densamma; men kurvan 1 c) i sin helhet visar dock ingen större öfverensstämmelse med kurvan 1 a). Äfven här hafva visserligen 13:e och 14:e rotarne samt Landala att uppvisa den lägsta och högsta siffran, men de fyra först ställda stadsdelarne visa endast en obetydlig skillnad från hvarandra och redan Haga når nära maximum. Af de öfriga hafva Majornas 4:e, 2:e och 3:e rotar samt Annedal en rätt låg mortalitetssiffra. Dödligheten i infektionssjukdomar är 3 gånger så stor i Landala som i 13:e och 14:e rotarne, under det att den totala dödligheten ej uppgår till dubbelt så mycket.

Det vill ju af det redan genoigångna synas, som om man skulle hafva fullt skäl att antaga, att dödligheten i infektionssjukdomar rönte inflytande af trångboddheten. Man kan emellertid med fog göra den invändningen, att mortaliteten i dessa sjukdomar i väsentlig grad är beroende på den relativa storleken af de åldersklasser, som för dessa äro mest mottagliga, och att i olikhet i detta hänseende mellan de olika stadsdelarne måhända ligger den egentliga orsaken till skillnaden i dödlighet i dem.

Jag har icke varit i tillfälle att undersöka den relativa storleken af åldersklasserna för mer än 1890, då folkräkning senast gjordes af stadens kyrkoskrifna folkmängd, men olikheten under de föregående och efterföljande åren torde icke vara så stor att den kan utöfva något större inflytande.

I diagrammet under n:r 2 har jag uppskrifvit dels promilledödligheten i akuta infektionssjukdomar i 2 a) och dels i 2 b) förhållandet mellan antalet personer i åldersklassen 0—9 år, inom hvilken nästan uteslutande falla alla dödsfall i dessa sjukdomar, och till öfriga befolkningen inom de olika stadsdelarne.

Äfven i dödligheten i de akuta infektionssjukdomarne ensamt visa de olika stadsdelarne ett förhållande, som tämligen noga följer trångboddhetskurban. 15:e roten och Majornas 2:a rote visa emellertid en tämligen stark ökning, och de hafva också ett relativt stort antal personer under 10 år. Att förhållandet mellan de uppställda åldersklasserna inverkar på dödligheten i de akuta infektionssjukdomarne synes ju framgå, då man jemför dessa kurvor med hvarandra, men den gör det icke i lika hög grad som trångboddheten. Under det att relationen mellan antalet personer öfver och under 10 år är dubbelt så stor i Landala som i 13:e och 14:e rotarna är dödligheten mer än tredubbel. Landala skiljer sig i förra hänseendet obetydligt från 15:e roten, men dödligheten i akuta infektionssjukdomar är mer än dubbelt så stor i Landala som i 15:e roten.

I diagrammet under n:r 3 ha vi motsvarande kurvor för de kroniska infektionssjukdomarne och framställer kurvan 3 b) förhållandet mellan antalet personer i åldrarna 0—4 samt 20 år och derutöfver till antalet personer i åldern från 5—19 år, den åldern som träffas minst af dödsfall i tuberkulos. Dödlighetskurban för de kroniska infektionssjukdomarne visar icke fullt samma noga öfverensstämmelse med trångboddhetskurban, som kurvorna för de akuta och för de akuta och kroniska infektionssjukdomarna sammanslagna visat.

Äfven här ha vi emellertid en stark stigning till Majornas 4:e rote, men derifrån är det endast en obetydlig stigning till Majornas 5:e och 6:e rotar, hvarjemte kurvan har betydliga sänkningar för Majornas 2:a rote och Annedal samt en mindre för Landala. Att finna en förklaring för de senare är ju svårt, men möjligen kan den sökas deri, att såväl Majornas 2:a rote som Annedal till större delen bestå af tämligen nybyggda trähus och att i Landala ett relativt stort antal tuberkulossjuka söka inträde på den närbelägna fattigvården i Gibraltar.

Förhållandet mellan de uppställda åldersklasserna stämmer märkeligt litet öfverens med dödligheten i de kroniska infektionssjukdomarna, då det ställer sig minst gynnsamt för 13:e och 14:e rotarne samt staden och bäst för de tätare bebodda stadsdelarne. Men kurvan 3 b) lemnar måhända tillfälle till förklaring öfver den mindre goda öfverensstämmelsen mellan kurvan 3 a) och 1 a). Det relativt större antalet af personer tillhörande de åldersklasser, som i hög grad bidraga till mortaliteten i tuberkulos, i de i bostadshänseende bättre lottade stadsdelarna kommer mortaliteten i dessa att hastigare ökas, och det motsatta förhållandet i de sämst ställda stadsdelarne inverkar till sänkande af deras mortalitetssiffror.

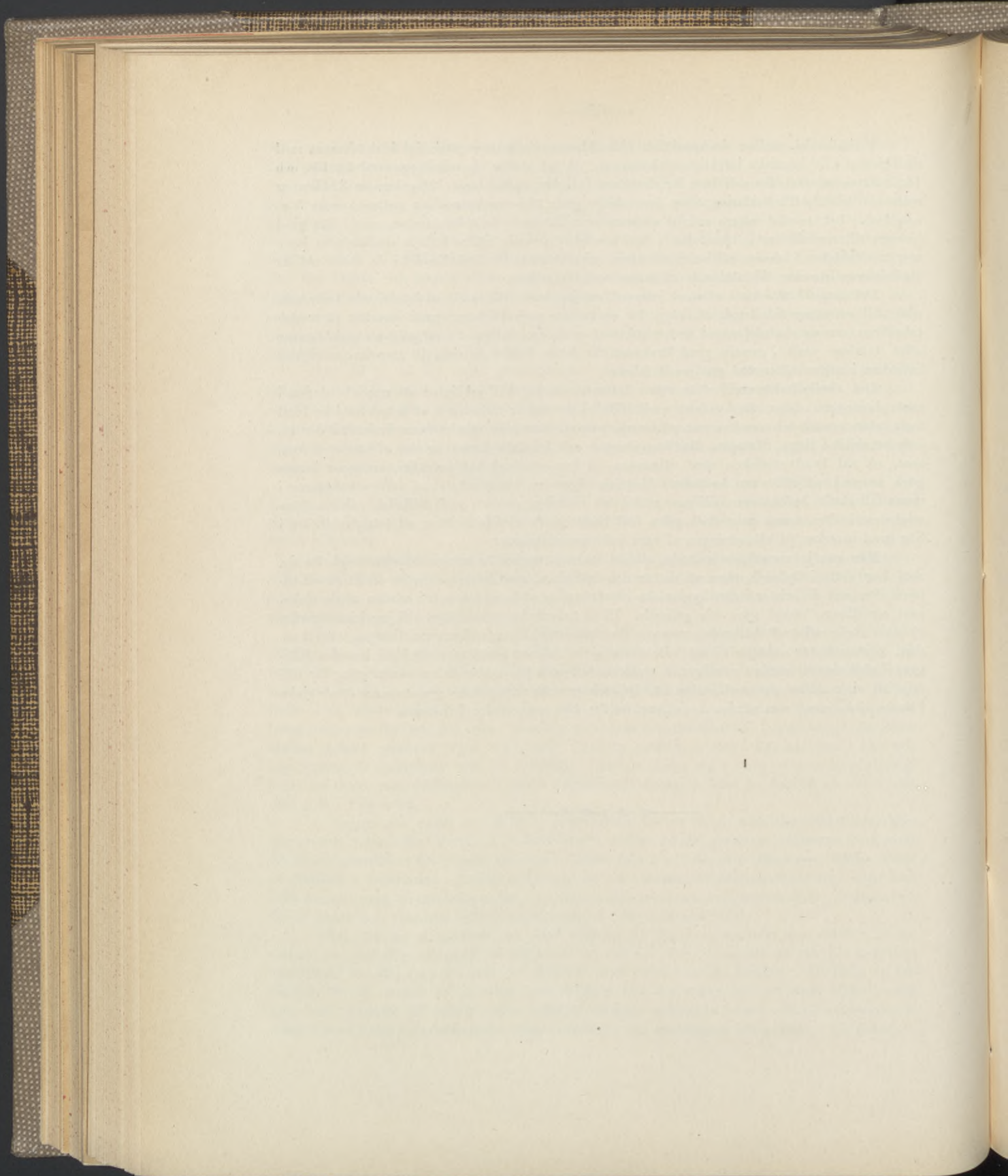
Det skulle hafva varit af stort intresse, om jag haft tillfälle att utsträcka min undersökning till en större tidslängd, då det ju för en kortare period i högre grad inverkar på medeltalssiffran, om en stadsdel något år hemsökts af en större dödlighet i de gällande sjukdomarne eller tvärtom varit i ovanlig grad förskonad för dem. Under de sista 10 åren har emellertid intetdera i någon nämnvärd grad varit fallet.

Det skulle hafva varit af än större intresse, om jag haft möjlighet att uppdelade staden i mera homogena delar, än hvad nu varit tillfället, ty det är naturligen af betydelse icke blott huru stor bostadsdel som kommer på hvarje person, utan icke mindre huru beskaffad den är, och särskildt i Haga, Stampen, Masthuggsbergen och Landala finnas massor af hus med rum, som, så väl hvad storleken som tillgången på ljus och frisk luft beträffar, knappast kunna göra anspråk på att vara bostäder. Men jag vågar tro, att resultatet af undersökningarne i dessa fall skulle hafva ännu tydligare gått i den riktning, som nu varit tillfället, och samstämmigheten i dem synes mig dock gifva fullt berättigande åt den åsikten att trångboddheten i hög grad inverkar på utbredningen af våra infektionssjukdomar.

Man kan ju visserligen invända, att det icke så mycket är trångboddheten i och för sig, som har detta inflytande, utan att det är den fattigdom, som trångboddheten oftast är ett uttryck för, och de brister i den hygieniska omvårdnaden af bostaden och i vården af de sjuke, som egentligen härvid göra sig gällande. Hvad tuberkulosen beträffar, vill jag icke förneka, att så i viss grad är förhållandet, men om de akuta infektionssjukdomarna, tror jag att ett sådant påstående är mindre riktigt. De flesta sjuke i dessa sjukdomar särskildt hos den fattigare befolkningen vårdas nämligen å sjukhus, och som jag måhända en annan gång får tillfälle att visa, ställer sig mortaliteten här i Göteborg som annorstädes gynsamare för de sjuke i dessa sjukdomar, som vårdas å sjukhus, än för dem som vårdas i hemmen.

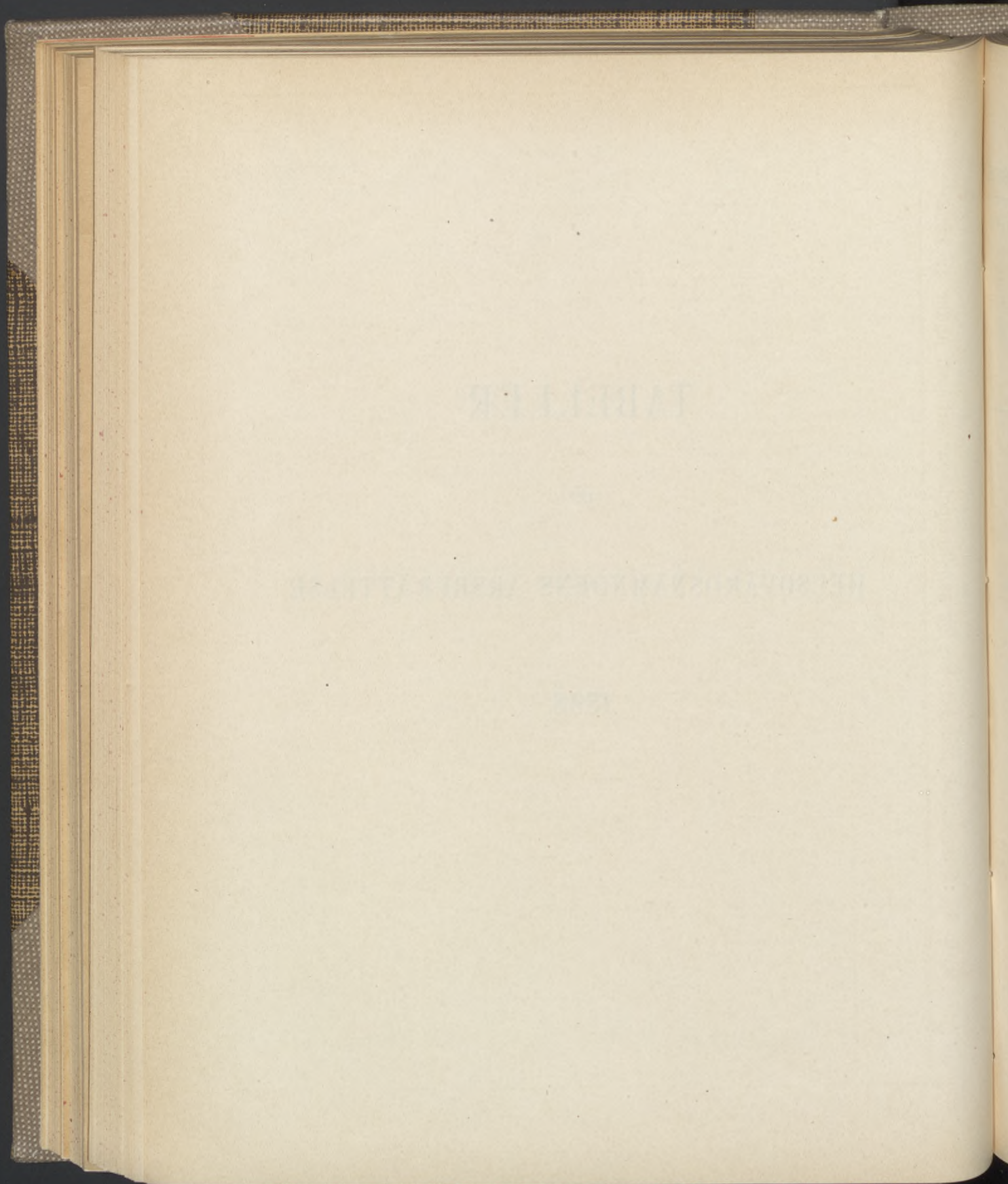
TABELLER

TILL

HELSOVÅRDSNÄMNDENS ÅRSBERÄTTELSE

1898.

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1898.

Arbetets art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning af:</i>													
Afträden.....	1,478	1,902	1,562	1,958	2,492	1,733	1,558	1,904	2,121	2,640	2,024	1,542	22,914
Gårdar.....	1,478	1,902	1,562	1,957	2,492	1,726	1,557	1,904	2,121	2,640	2,024	1,542	22,905
Afloopstrummor och diken.....	468	440	356	1,084	1,515	759	564	1,149	1,066	1,746	1,015	644	10,806
Stall.....	125	146	124	151	187	112	133	165	155	184	158	105	1,745
Svinhus.....	14	23	24	17	27	22	30	24	24	24	39	20	288
Fåhus.....	7	13	10	8	16	25	11	18	25	17	11	7	168
Afstjälpningsplatser.....	12	15	12	23	47	29	20	34	29	34	24	18	297
Lump-, hud- och benupplag.....	19	26	30	39	27	35	24	36	47	34	27	22	366
Bostäder.....	182	195	177	250	338	164	176	204	300	390	272	253	2,901
Källare.....	189	236	206	245	361	241	235	289	307	455	332	243	3,339
Nybyggda hus.....	35	34	54	62	75	69	52	90	115	100	76	56	818
Bagerier.....	130	131	112	122	142	91	91	113	108	230	160	66	1,496
Saluhallar.....	240	314	324	292	316	311	225	314	314	302	309	344	3,605
Salutorg.....	221	251	290	223	280	233	196	258	168	271	268	287	2,946
Kustens fiskbrygga.....	6	8	10	9	8	9	9	9	7	6	9	8	98
Järnvägsstationer.....	290	293	322	304	302	282	348	353	316	343	321	326	3,800
Fartyg med matvaror.....	198	159	223	220	238	276	236	282	283	283	257	235	2,890
Charcuterier & korffabriker.....	316	311	388	300	300	365	353	360	292	339	388	323	4,035
Salubodar och upplag för födoämnen...	1,661	1,811	1,570	1,659	1,703	1,300	1,651	1,608	1,442	2,012	1,786	1,359	19,562
Slakterier i staden och angränsande kom- muner.....	59	60	61	63	53	67	66	65	69	53	93	68	777
Spislokaler.....	105	120	132	115	111	101	70	118	100	111	96	98	1,277
<i>Öfriga arbeten:</i>													
Assistens å köttbesiktningsbyrån.....	31	30	32	29	25	26	32	29	26	30	28	30	348
Anhållande af födoämnen.....	74	49	98	112	87	90	111	96	76	82	69	100	1,044
Oskadliggörande af d:o.....	9	10	10	7	5	6	8	6	8	8	7	5	89
Inköp och hämtning af prof till under- sökning.....	—	9	58	116	104	8	8	13	52	28	9	8	413
Skrifning.....	36	28	34	24	27	14	32	30	31	33	7	22	318
Skriftliga anmälanden till Hälsovårds- nämnden.....	2	3	—	—	3	—	—	—	1	1	—	—	10
Desinfektioner af och besök i de sjukas hem	85	61	43	42	82	36	61	48	67	81	165	118	889
Undersökning i landsorten rörande smit- tosam sjukdom.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	3
Afhämtat dödsattester.....	27	28	31	21	29	21	35	28	29	34	7	4	294
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärenden...	1	6	3	2	—	—	—	1	1	—	1	1	16
Kallat till inställelse i nämnden.....	6	4	—	2	1	—	—	—	1	—	—	—	16
Biträdt nämndens vaccinatörer.....	—	—	2	18	22	16	18	—	—	7	1	—	84
Tillsyn öfver minderåriga i arbetet.....	—	—	243	21	—	270	4	—	337	2	—	283	1,160
Diverse arbeten.....	35	40	50	72	53	56	41	47	53	44	44	25	560
Summa	7,539	8,658	8,153	9,567	11,468	8,479	7,969	9,588	10,084	12,564	10,044	8,164	112,277

Tab. 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1898.

Stadsdel	Rum	Kök	Summa
Nordstaden	5,281	1,165	6,466
Sydstaden	7,743	1,300	9,043
Otterhällan	2,278	783	3,061
Masthugget (11:te roten).....	3,541	1,105	4,646
d:o (10:de kvarteret)	615	140	755
Majornas 4:de rote	589	272	861
Majornas 2:dre rote.....	1,488	809	2,297
Masthuggsbergen (Majornas 5:te rote).....	1,935	1,363	3,298
d:o (Majornas 6:te rote*)	2,599	2,039	4,638
Majornas 3:dje rote.....	2,114	1,412	3,526
Majornas 1:sta rote.....	2,995	1,832	4,827
Majornas 7:de rote	188	91	279
Haga	7,122	3,011	10,133
13:de och 14:de rotarne, Hagaheden.....	10,018	2,261	12,279
Landala, Vestra Brandtdala, Gibraltar ..	2,091	1,365	3,456
Annedal, Albostaden	3,324	2,245	5,569
Stampen, Gullbergsvass	1,719	911	2,630
15:de roten, Burgården	2,884	1,097	3,981
Redbergslid, Olskroken	2,293	1,555	3,848
Gamlestaden.....	623	145	768
Summa	61,440	24,901	86,341

*) Majornas 6:te rote, utom husen i nuvarande Annedal och Haga.

Tab. 4. Antal minderåriga i arbete i Göteborg vid 1898 års slut.

	Summa	12-14 år		14-18 år	
		gossar	flickor	gossar	flickor
I tobaksfabriker	187	1	—	117	69
» väfverier och spinnerier	212	11	8	61	132
» tryckerier och lithografiska anstalter	133	11	—	88	34
» porterbryggerier och sockerbruk.....	31	—	—	31	—
» mekaniska verkstäder och gjuterier	55	3	—	52	—
» snickerifabriker	74	4	—	70	—
» öfriga fabriker.....	342	3	12	72	255
1898 summa i fabriker.....	1,034	33	20	491	490
» » i handverk	212	12	5	172	23
1897 summa i fabriker.....	759	19	9	392	339
» » i handverk	159	3	—	133	23
1896 summa i fabriker.....	865	9	9	341	506
» » i handverk	161	11	—	139	11
1895 summa i fabriker.....	746	20	19	370	337
» » i handverk	138	5	—	132	1
1894 summa i fabriker.....	667	29	16	330	292
» » i handverk	142	4	—	129	9
1893 summa i fabriker.....	577	14	14	340	209
» » i handverk	142	10	—	128	4
1892 summa i fabriker.....	646	20	35	363	228
» » i handverk	145	15	—	112	18
1891 summa i fabriker.....	567	32	10	334	191
» » i handverk	166	10	—	154	2
1890 summa i fabriker.....	512	35	9	307	161
» » i handverk	175	9	—	155	11
1889 summa i fabriker.....	524	53	8	292	171
» » i handverk	185	25	—	153	7

Tab. 5. Summarisk öfversigt öfver å Köttbesigtningbyrån undersökta födoämnen.

Månad	Varan		Varans beskaffenhet			Varan anhållen							Varan till människoföda	
	frivilligt afremnad till undersökning å byrån	anhållen af helsepolisens	Sjukt	Skändt	Sjeldödt	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korffabrik eller charkuteriverkstad	i handelslokal	å jernvägsstation	å fartyg	användbar	ofjenlig
Januari.....	111	74	173	7	5	7	66	1	—	—	—	—	90	95
Februari	133	49	173	9	—	3	34	—	1	1	8	2	92	90
Mars	140	98	228	9	1	17	66	1	1	—	6	7	124	114
April.....	109	112	214	6	1	16	82	—	3	—	8	3	96	125
Maj.....	127	87	198	15	1	18	55	3	3	—	4	4	106	108
Juni	117	90	198	9	—	12	66	1	1	—	3	7	112	95
Juli.....	90	111	197	2	2	40	67	—	1	—	3	—	86	115
Augusti	78	96	168	5	1	14	70	1	7	—	2	2	60	114
September	91	76	159	6	2	25	42	—	1	—	2	6	75	92
Oktober	124	82	197	7	2	25	52	—	2	—	2	1	112	94
November	148	69	191	25	1	11	52	—	5	—	1	—	105	112
December.....	135	100	214	21	—	8	81	—	6	—	5	—	101	134
Summa	1,403	1,044	2,310	121	16	196	733	7	31	1	44	32	1,159	1,288

Tab. 6. Uppgift å födoämnen, som å Köttbesigtningbyrån varit frivilligt inlemnade till undersökning.

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa	Varnege- rens hem- vist		Varans beskaffen- het			Varan till menniskoföda		Anmärkningar
														Göteborg	Lands- orten	sinkt	skämtd	sjeldödt	användbar	otjenlig	
Kött af storboskap..	9	17	28	29	26	28	33	20	24	36	20	9	279	1	278	279	—	—	238	41	{ 274 hela kroppar och 5 partier. Partierna jemte 36 hela kroppar voro till människoföda otjenliga.
» » (svin (vuxna)	82	86	85	55	64	62	37	34	34	67	85	98	789	211	578	776	9	4	674	115	{ 707 hela kroppar och 82 partier. Samtliga partier och 33 hela krop- par otjenliga till människoföda.
» » spädgris.....	8	7	14	10	24	14	16	9	12	10	17	6	147	—	147	146	1	—	122	25	Hela.
» » kalv.....	1	—	—	3	2	1	1	1	—	—	—	—	9	—	9	7	2	—	—	9	Hela.
» » häst.....	—	—	—	1	—	5	1	1	5	3	1	1	18	2	16	16	1	1	17	1	{ 17 hela kroppar och 1 skämtd parti om 158 kilo. Partiet kasse- rades.
» » får.....	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	—	2	2	—	—	2	—	Hela
» » elg.....	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	—	3	3	—	—	3	—	Hela.
Svinistrar.....	7	7	9	5	4	1	—	1	6	5	23	17	86	29	57	—	86	—	—	86	
Inelfvor.....	4	16	4	6	7	5	—	12	7	3	2	4	70	2	68	67	3	—	—	70	{ 2 nöt- och 4 svinlungor, 1 kalv. 9 nöt- och 51 svinlefrar, 1 kojuf- ver samt 2 svinnjurar.
Summa	111	133	140	109	127	117	89	78	91	124	148	135	1,403	245	1,158	1,296	102	5	1,056	347	

Tab. 7. Uppgift å af Göteborgs

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	S u m m a	Varuinnehafvarens hemvist	
														Göteborg	Landsorten
Kött af storboskap	8	9	13	13	8	15	8	6	7	10	7	7	111	5	106
» » kalv.....	5	1	5	9	8	7	4	4	1	3	3	—	50	1	49
» » svin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	2
» » elg	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1
» » får	—	—	1	4	4	—	—	—	—	1	—	1	11	—	11
» » häst	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Inelfvor	61	38	78	85	67	68	99	85	67	68	59	90	865	328	537
Fågel	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Salt sill	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—
Summa	74	49	98	112	87	90	111	96	76	82	69	100	1,044	336	708

helsopolis anhållna födoämnen.

Varans beskaffenhet			Varan anhalten								Varan till människoföda		Anmärkingar
Sjukt	Skämdt	Sjelfödt	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i charkuteri- eller korffabrik	i handelslokal	å jernvägstation	å fartyg	användbar	otjenlig		
109	2	—	36	21	2	3	1	36	12	92	19	(108 hela och 3 partier, hvaraf 2 skämda. Partierna jemte 16 hela kroppar otjenliga till människoföda.	
36	3	11	28	11	—	—	—	1	10	5	45	Hela.	
—	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	Hela.	
1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	Hel kropp.	
11	—	—	5	—	—	—	—	—	6	4	7	Hela.	
2	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	1	Hela.	
855	10	—	125	700	4	28	—	4	4	—	865	(232 svin- och 332 par nötlungor, 8 kalv-, 66 svin-, 69 får- och 140 nötlefrar, 1 nöt- och 7 svinnjurar, 8 kofjufver, 1 nöthjerta samt 1 parti nötmagar och nöttarmar.	
—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2 tjädrar och 2 orrar.	
—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	3 tunnor.	
1,014	19	11	196	733	7	31	1	44	32	103	941		

Tab. 8. Uppgift å af helsopolisen undersökta fall

Månad	Å t o r g															Å jern-		
	Kungstorget			Olskroks- torget			Masthuggstorget			Stigbergs- torget			Kusttorget			Statens banas		
	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar
Januari	1,347	959	730	20	13	2	225	72	14	4	5	—	38	14	6	51	436	56
Februari	1,367	914	458	22	7	—	243	65	6	4	16	—	29	18	—	40	458	92
Mars	1,288	921	470	20	6	—	179	80	3	—	10	—	27	23	—	70	744	121
April	1,368	980	608	16	9	—	230	197	10	—	16	—	28	22	—	61	1,086	190
Maj	911	842	370	11	7	—	102	111	6	—	4	—	16	17	2	45	709	103
Juni	987	1,132	824	1	3	—	81	91	9	—	9	—	11	17	1	29	545	124
Juli	1,051	1,111	2,990	2	9	—	76	69	34	—	6	—	7	18	17	41	474	184
Augusti	1,027	673	2,309	6	3	3	72	31	20	—	2	—	7	7	6	30	445	163
September	1,252	817	3,224	11	1	—	131	45	26	—	9	6	13	9	19	44	387	162
Oktober	1,684	873	3,229	20	4	4	215	44	71	—	6	20	25	12	56	65	436	289
November	1,549	887	1,291	19	8	5	227	81	48	1	21	8	32	25	17	45	587	191
December	1,570	906	753	23	8	—	252	77	54	—	13	1	39	22	13	63	694	147
Summa	15,401	11,015	17,256	171	78	14	2,033	963	301	9	117	35	272	204	137	584	7,001	1,822

nötkreaturskött samt kalv- och fårköppar.

vägarnes godsmagasiner									Å fartyg läggande till vid						I stadens slagthus			S u m m a		
Bergslageras			Vestkustbanans			Boråsbanans			Skeppsbron			Lilla Bommen			Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar
Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar	Storboskap	Kalkroppar	Fårköppar						
58	184	48	45	73	34	14	24	4	10	22	76	30	234	114	170	35	1	2,012	2,071	1,085
51	151	59	56	112	80	9	14	7	9	44	65	23	265	132	191	19	1	2,044	2,083	900
61	216	72	37	161	81	22	25	10	10	53	64	30	366	98	186	34	1	1,930	2,639	920
42	236	60	39	210	72	18	36	14	6	93	64	31	500	61	200	23	2	2,039	3,408	1,081
20	187	34	134	94	81	6	21	5	7	46	62	34	390	71	139	21	3	1,425	2,449	737
15	256	33	22	108	168	10	24	20	1	41	125	23	382	121	153	35	5	1,333	2,643	1,430
13	142	86	26	113	556	5	20	41	2	31	193	20	315	222	152	48	8	1,395	2,356	4,331
6	65	41	51	69	988	10	23	97	1	24	196	26	299	221	147	34	1	1,383	1,675	4,045
9	81	76	42	85	1,282	6	23	69	3	19	250	28	248	191	179	24	2	1,718	1,748	5,307
14	127	74	63	95	446	14	22	69	7	17	286	35	259	342	212	40	—	2,354	1,935	4,886
29	108	44	90	198	152	18	38	41	11	38	200	28	256	206	253	11	—	2,302	2,258	2,203
46	194	40	114	170	96	17	24	17	10	42	132	22	223	175	350	19	1	2,506	2,392	1,429
364	1,947	667	719	1,488	4,036	149	294	394	77	470	1,713	330	3,737	1,954	2,332	343	25	22,441	27,657	28,354

Tab. 9. Uppgift på undersökt fläsk.

Månad.	Besigtigadt fläsk					Trikinhaltigt fläsk				
	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort
	Hela	Halva	Stycken	Stycken	Stycken	Hela	Halva	Stycken	Stycken	Stycken
Januari	2,400	146	726	588	2	—	—	—	4	—
Februari	3,054	119	566	573	11	—	—	—	11	—
Mars	3,380	119	967	121	9	—	—	—	4	—
April	2,990	90	1,455	154	5	—	—	—	1	—
Maj	1,789	40	918	58	4	—	—	—	—	—
Juni.....	1,171	14	779	183	4	—	—	—	1	—
Juli	864	12	942	197	2	—	—	—	—	—
Augusti	658	5	1,143	303	4	—	—	—	1	—
September	1,153	7	958	365	9	—	—	—	—	—
Oktober	2,546	56	389	92	6	—	—	—	—	—
November	4,510	241	215	150	14	—	—	—	—	—
December	5,036	359	490	165	3	—	—	—	1	—
Summa	29,551	1,208	9,548	2,949	73	—	—	—	23	—

Tab. 10. Uppgift å bagerier vid slutet af år 1898.

Lokalernas läge	Antal	Bakning af			Lokalen belägen		Bostad			Lokalen				
		husbröd	thebröd	både hus- och thebröd	ofran jord	i källarevåning	i bageriet	sammanslående med bageriet	utom bageriet	rymlig	liten	snugg	af medelmätlig snygghet	osnygg
Nordstaden	15	4	9	2	14	1	—	6	9	13	2	15	—	—
Sydstaden	25	4	15	6	22	3	—	9	16	19	6	24	1	—
Olskroken, Redbergslid, Stampen och Hultmans holme	11	5	4	2	10	1	—	6	5	2	9	11	—	—
13:de och 14:de rotarne	16	2	13	1	1	15	—	9	7	8	8	15	1	—
15:de roten	4	—	4	—	1	3	—	—	4	3	1	4	—	—
12:te rotens 2:a afdelning	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	1	1	—	—
Landala	15	10	5	—	8	7	—	7	8	5	10	12	3	—
Östra och Nya Haga ...	12	5	5	2	7	5	—	7	5	7	5	11	1	—
Vestra Haga	3	1	1	1	3	—	—	1	2	2	1	3	—	—
Annedal	24	15	7	2	10	14	—	10	14	19	5	20	4	—
Masthugget	12	3	5	4	5	7	—	4	8	12	—	12	—	—
Majornas 1:ste rote.....	14	6	5	3	14	—	—	8	6	8	6	13	1	—
» 2:dra »	7	4	3	—	5	2	—	3	4	4	3	4	3	—
» 3:dje »	19	13	5	1	13	6	—	9	10	12	7	16	3	—
» 4:de »	1	—	1	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—	—
» 5:te »	5	3	1	1	4	1	—	3	2	3	2	1	4	—
» 6:te »	4	2	1	1	4	—	—	3	1	1	3	2	2	—
Summa	188	77	85	26	122	66	—	87	101	119	69	165	23	—

Tab. 11. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1898.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen		Bostad		Lokalens beskaffenhet					Försäljning af			
		ofvan jord	i källarevåning	i lokalen	samanhängande med lokalen	utan lokalen	rynlig	liten	snugg	af medelmätigt snygghet	osnygg	gräddde	oskummad mjölk	skummjök
Nordstaden	36	32	4	—	17	19	26	10	36	—	—	36	34	36
Sydstaden..	40	26	14	—	20	20	16	24	33	7	—	40	29	40
Stampen, Olskroken, Redbergslid och Hultmans holme	48	46	2	—	36	12	28	20	48	—	—	48	35	48
13:de och 14:de rotarne	54	6	48	—	28	26	38	16	54	—	—	54	53	52
15:de roten.....	23	6	17	—	11	12	10	13	23	—	—	23	21	23
Landala	33	24	9	—	18	15	8	25	28	5	—	33	18	32
Östra och Nya Haga....	38	34	4	—	29	9	11	27	38	—	—	38	25	38
Vestra Haga och Pustervik	38	27	11	—	25	13	33	5	37	1	—	38	29	37
Annedal	39	26	13	—	22	17	30	9	39	—	—	39	29	38
Masthugget	17	7	10	—	6	11	16	1	17	—	—	17	15	16
Majornas 1:ste rote.....	7	4	3	—	3	4	7	—	6	1	—	7	1	7
» 2:dre »	7	6	1	—	4	3	4	3	6	1	—	7	3	7
» 3:dje »	16	12	4	—	5	11	15	1	16	—	—	15	4	16
» 4:de »	3	1	2	—	3	—	3	—	3	—	—	3	1	3
» 5:te »	20	14	6	—	13	7	14	6	15	5	—	20	2	20
» 6:te »	27	24	3	—	12	15	20	7	23	4	—	27	18	26
» 7:de »	4	3	1	—	3	1	4	—	4	—	—	4	3	4
Summa	450	298	152	—	255	195	283	167	426	24	—	449	320	443

Tab. 12. Af stadsfältskären i Göteborg behandlade personer.

	Summa	Januari		Februari		Mars		April		Maj		Juni		Juli		Augusti		September		Oktober		November		December		
		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		
		Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	Behandlade	Behandlingar	
Friska och gamla sår	140	227	12	17	14	21	10	19	13	20	9	16	14	23	12	18	7	15	13	19	11	21	8	15	17	23
Bulnader, värk m. m.	38	85	3	7	5	11	2	8	—	—	5	14	6	7	4	9	2	7	1	4	3	3	4	7	3	8
Fracturer, luxationer och vrickningar	21	30	3	5	1	1	4	4	—	—	4	6	—	—	2	3	1	2	—	—	3	5	1	2	2	2
Utdragna tänder	333	333	34	34	27	27	35	35	18	18	21	21	24	24	29	29	19	19	26	26	33	33	28	28	39	39
Åderlätning och koppning	39	—	2	—	2	—	1	—	4	—	4	—	—	—	3	—	7	—	2	—	5	—	2	—	7	—
På kallelse af medellöse i hemmet	24	35	4	—	2	5	5	7	1	3	—	—	1	3	—	—	—	—	4	6	2	3	1	—	4	8
Summa behandlade	595		58		51		57		36		43		45		50		36		46		57		44		72	
» behandlingar		710		63		65		73		41		57		57		59		43		55		65		52		80

Tab. 13. Öfversigt af födda i Göteborg år 1898, med fördelning på månader.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf öakta
	äкта		öakta		till- samman	äкта		öakta		till- samman		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Januari	142	160	31	16	349	1	1	1	—	3	352	48
Februari	123	114	25	21	283	3	4	2	2	11	294	50
Mars	130	130	23	28	311	2	1	—	—	3	314	51
April	133	108	36	29	306	—	4	—	1	5	311	66
Maj	110	96	36	24	266	4	—	2	—	6	272	62
Juni	129	123	29	26	307	1	1	—	1	3	310	56
Juli	121	112	26	19	278	3	—	—	—	3	281	45
Augusti	128	124	23	27	302	1	2	1	1	5	307	52
September	150	118	25	31	324	1	2	—	2	5	329	58
Oktober.....	140	126	22	19	307	4	2	2	—	8	315	43
November.....	122	106	22	22	272	2	2	—	—	4	276	44
December	124	125	22	32	303	4	1	3	—	8	311	57
Hela året	1,552	1,442	320	294	3,608	26	20	11	7	64	3,672	632

Tab. 14. Öfversigt af födda i Göteborg år 1898, med fördelning på församlingar.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf öakta
	äкта		öakta		till- samman	äкта		öakta		till- samman		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Domkyrkan	313	330	93	93	829	8	2	4	3	17	846	193
Christine svenska.....	129	129	26	24	308	3	—	1	1	5	313	52
Haga.....	227	212	49	55	543	4	5	3	—	12	555	107
Masthugget.....	469	428	101	72	1,070	6	7	1	3	17	1,087	177
Carl Johan	243	217	35	30	525	5	3	2	—	10	535	67
Gamlestaden.....	147	107	16	20	290	—	2	—	—	2	292	36
1:a Göta Artilleriregemente	4	6	—	—	10	—	—	—	—	—	10	—
2:a Göta Artilleriregemente	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Christine tyska.....	10	9	—	—	19	—	—	—	—	—	19	—
Mosaiska.....	3	4	—	—	7	—	—	—	—	—	7	—
Katolska.....	7	—	—	—	7	—	1	—	—	1	8	—
Hela staden	1,552	1,442	320	294	3,608	26	20	11	7	64	3,672	632

Tab. 15. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1898.

	Folkmängd ^{31/12} 1897	Ingångna äktenskap	Födda		Döda	Öfverskott af		Folkmängd ^{31/12} 1898
			alla	deraf oäkta		levvande födda + och döda -	inflyttade + och utflyttade -	
Domkyrkan.....	33,231	320	829	186	561	+ 268	+ 532	34,031
Christine svenska	10,813	75	308	50	166	+ 142	- 245	10,710
Haga	18,482	130	543	104	289	+ 254	- 492*	18,244
Masthugget	30,380	255	1,070	173	469	+ 601	+ 734	31,715
Carl Johan.....	17,743	143	525	65	256	+ 269	- 176	17,836
Gamlestaden	7,160	76	290	36	132	+ 158	+ 885	8,203
1:sta Göta Artilleriregemente	791	2	10	—	3	+ 7	- 29	769
2:dra Göta Artilleriregemente	587	—	—	—	—	—	- 587	—
Christine tyska	809	4	19	—	10	+ 9	+ 21	839
Mosaiska	555	6	7	—	12	- 5	+ 2	552
Katolska.....	184	4	7	—	3	+ 4	+ 13	201
Summa	120,735	1,015	3,608	614	1,901	+1,707	+ 658	123,100

* Häre äro inberäknade 183 personer, hvilka, på grund af felaktig uppgift, blifvit intagne i 1897 års folkmängdssiffra.

Tab. 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1894—1898.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döde inom staden, på 1,000 in- vånare för år räknadt	1894	15,9	19,7	13,6	14,9	13,2	17,3	15,8	13,8	13,9	12,5	19,0	17,3	19,0
	1895	16,3	22,4	20,7	21,9	19,5	18,9	15,3	15,9	7,6	9,7	15,5	14,2	15,1
	1896	15,3	17,5	15,1	16,0	18,5	14,0	14,1	17,6	12,4	15,4	12,4	13,9	22,4
	1897	17,0	20,4	22,2	23,1	24,4	14,1	15,5	11,0	15,2	14,4	10,9	14,0	19,3
	1898	14,6	15,7	14,7	17,8	15,7	14,4	16,7	10,9	9,2	15,3	13,4	16,1	14,7
Medeltal 1894—1898	15,8	19,1	17,3	18,7	18,3	17,7	15,5	13,8	11,7	13,5	14,2	15,1	18,1	
Alla döda bland här kyrkoskrifna	1894	1,868	190	132	147	132	172	162	142	135	123	183	165	185
»	1895	1,960	217	198	211	195	186	157	171	82	102	151	146	144
»	1896	1,913	176	148	159	179	142	153	176	126	158	135	142	219
»	1897	2,160	212	227	236	250	159	168	127	168	154	119	147	193
»	1898	1,909	183	158	195	166	156	182	121	107	169	139	170	163

Tab. 17. Dödligheten i Göteborg år 1898 inom olika stadsdelar
bland mantalsskrifna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden.....	6,014	93	15
2	Sydstaden.....	6,300	78	12
3	Otterhällan.....	3,998	55	15
4	Masthugget och Pustervik.....	12,195	160	13
5	Majornas 4:de Rote.....	1,280	15	12
6	Majornas 2:dre Rote.....	3,876	45	12
7	Masthuggsbergen.....	10,160	135	13
8	Majornas 3:dje Rote.....	6,945	86	12
9	Majornas 1:ste Rote.....	7,044	119	17
10	Haga.....	13,929	217	16
11	13:de och 14:de Rotarne.....	10,477	105	10
12	Landala och Vestra Brandtdala.....	7,642	119	16
13	Annedal och Albostaden.....	11,129	155	14
14	Stampen och Gullbergsvass.....	4,776	60	13
15	15:de Roten och Burgården.....	4,896	53	11
16	18:de Roten, Redbergslid, Olskroken.....	6,546	97	15
17	Gamlestaden.....	1,340	28	21
18	Fattighusen.....	1,604	145	90
	Summa	120,151	1,765	

Tab. 18. Dödligheten på 1,000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen i Göteborg under åren 1894—1898.

	Alla	Nordstaden	Sydstaden	Oterhällan	Mashugget	Majornas 4:de rote	Majornas 2:dre rote	Mashugsbergen	Majornas 3:dje rote	Majornas 1:ste rote	Haga	13:de o. 14:de rotarne, Hagaheden	Vestra Branddala	Landala, Albstaden	Annedal, Gullbergsvass	Stampen, Burgården	15:de roten, Burgården	Redbergslid, Oskroken	Gamlestaden	Rättighusen
1894	15,9	12	14	11	16	7	16	15	16	16	18	9	18	15	19	12	20	8	100	
1895	16,1	12	15	10	24	22	14	12	14	17	15	9	19	15	17	10	18	22	74	
1896	15,9	13	13	15	17	13	16	15	13	15	15	11	15	13	15	11	15	13	96	
1897	17,0	13	13	17	19	20	17	17	13	18	17	10	19	15	17	12	22	9	88	
1898	14,7	15	12	15	13	12	12	13	12	17	16	10	16	14	13	11	15	21	90	
Medeltal																				
1894—1898	15,8	13	13	14	18	15	15	14	14	17	16	10	17	14	16	11	18	15	90	

Tab. 19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg 1898.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Temperatur C. 1898 absolut maximum	+26,5	+ 8,5	+ 8,0	+ 7,5	+13,5	+24,0	+24,0	+25,0	+26,5	+22,0	+20,0	+10,5	+10,5
» » » » minimum.....	-10,0	- 5,0	-10,0	- 9,0	- 2,0	+ 4,0	+ 5,0	+ 7,5	+ 7,5	+ 3,5	- 2,0	- 6,5	- 7,5
» » » medeltal.....	+ 8,16	+ 3,8	+ 0,7	+ 1,1	+ 4,8	+10,5	+15,3	+15,1	+15,8	+12,9	+ 7,9	+ 5,6	+ 4,4
» 1860—1894 medeltal	+ 7,13	- 0,8	- 1,0	+ 0,5	+ 5,3	+10,3	+15,1	+16,8	+15,8	+12,5	+ 7,7	+ 3,3	+ 0,1
Nederbörd 1898 m.m.	835,9	44,2	50,5	65,8	36,0	96,3	56,1	82,8	129,5	47,0	28,3	76,7	122,7
» 1860—1894 medeltal m.m.	768,5	67,6	46,5	48,7	37,4	49,5	55,8	71,9	88,1	88,5	79,0	69,4	66,3
Relativ fuktighet 1898 medeltal %	79	87	85	82	72	70	72	72	78	75	79	86	85
Barometern i m.m. 1898	757,7	762,1	752,9	756,0	761,2	755,5	757,8	755,2	759,2	760,5	760,9	757,9	752,8

Tab. 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1898, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

1. Sjukdomar	2. Under 2 år		3. Från 2 till 7 år		4. Från 7 till 15 år		5. Från 15 till 60 år		6. Öfver 60 år	7. Summa	8. Staden inom Vallgraven samt Pustervik	9. 13:de och 14:de roten, Hagaheden n. m. vester om södra landsvägen	10. Haga, Annedal, Landala och Vestra Branddala	11. Majorerna och Mashugget vester om Oliveålsbäcken.	12. Gamlestaden, Stampen, Burgården, 15 roten m. m.	13. Hamnen		14. Okänd bostad	
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde								Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
1. Vattenkoppor. <i>Varicella</i>	40	—	127	—	38	—	1	—	—	206	14	7	83	85	17	—	—	—	—
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	289	13	575	5	210	—	26	—	—	1,100	18	80	370	312	322	5	—	—	—
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	14	1	96	—	58	1	6	—	—	174	2	9	68	78	15	1	—	—	—
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	—	—	3	—	1	—	1	—	—	5	—	—	3	1	1	—	—	—	—
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	1	—	8	—	5	—	11	—	—	25	—	9	9	2	5	—	—	—	—
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	—	—	2	—	12	—	40	—	—	54	—	2	18	17	5	—	—	—	—
7. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	9	6	1	1	—	—	1	—	—	11	7	1	3	5	2	3	—	—	—
8. Påssjuka. <i>Párotitis</i>	—	—	25	—	47	—	28	—	—	100	—	3	23	55	14	—	—	—	—
9. <i>Influenta</i>	1	—	12	—	58	—	317	—	37	425	—	31	16	131	182	—	—	—	—
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	159	8	218	1	33	—	5	—	—	415	9	8	237	116	33	—	—	—	—
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	13	—	83	—	83	—	27	—	—	206	—	6	30	137	25	—	—	—	—
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	8	—	12	3	1	—	2	—	—	23	3	—	6	13	4	1	—	—	—
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	4	—	8	—	11	—	131	—	36	190	—	9	104	48	17	—	—	—	—
14. Varfeber. <i>Pyemia</i>	—	—	—	—	—	—	4	—	—	4	—	—	2	2	—	—	—	—	—
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—
16. Chancre. <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	—	1	—	23	—	—	24	—	1	4	7	4	—	—	—	—
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	—	—	2	—	1	—	113	—	1	117	—	6	41	37	9	—	—	—	—
18. Syphilis	1	—	—	—	1	—	20	—	—	22	—	3	7	5	2	—	—	—	—
19. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	—	—	1	—	58	2	—	59	2	9	26	19	4	—	—	—	—
20. Hjärt- och hjertsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	1	—	10	—	49	—	1	61	—	4	47	4	2	—	—	—	—
21. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	35	—	51	—	56	—	251	—	17	410	—	32	140	108	94	—	—	—	—
22. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,676	13	1,613	2	728	—	2,368	—	711	7,096	15	460	2,480	3,220	733	10	—	—	—
23. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	157	8	162	4	60	1	189	4	93	661	26	46	278	258	60	5	—	—	—
24. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	5	—	23	—	32	—	110	—	9	179	—	6	79	63	13	—	—	—	—
25. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	27	—	212	—	448	—	796	—	25	1,508	—	66	383	718	211	—	—	—	—
26. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	64	—	122	—	146	—	423	—	31	786	—	23	88	504	121	—	—	—	—
27. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	932	23	513	1	239	—	878	—	192	2,754	25	204	847	1,176	455	8	—	—	—
28. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis Perityphlitis</i>	—	—	—	—	14	—	59	—	3	76	—	1	25	38	3	—	—	—	—
29. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	—	—	—	2	—	16	—	5	23	—	1	13	9	—	—	—	—	—
30. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	—	—	—	—	12	—	59	—	10	81	—	1	22	23	22	—	—	—	—
31. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	1	—	13	1	17	—	50	—	2	83	1	3	26	28	13	—	—	—	—
32. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	—	3	—	19	—	406	—	78	506	—	4	153	172	144	—	—	—	—
33. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	—	—	20	—	53	—	323	—	31	427	—	17	171	141	64	—	—	—	—
34. <i>Erythema multiforme</i>	—	—	3	—	1	—	8	—	—	12	—	—	6	3	1	—	—	—	—
35. Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	—	—	25	—	50	—	26	—	—	101	—	5	25	43	15	—	—	—	—
36. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	12	—	15	—	23	—	41	—	2	93	—	6	35	33	9	—	—	—	—
37. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	1	—	3	—	10	—	28	—	11	53	—	—	18	22	8	—	—	—	—
38. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	5	1	2	—	5	1	1	13	2	—	2	11	—	—	—	—	—
Summa	3,449	72	3,956	19	2,483	2	6,901	7	1,296	18,085	110	1,342	5,889	7,645	2,629	29	—	—	—

Tab. 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1898,

fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Alla
1. Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	34	28	30	6	7	6	7	8	6	10	26	38	206
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	260	186	327	127	58	66	44	25	2	4	—	1	1,100
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	3	8	5	8	3	11	13	24	17	21	36	25	174
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	1	—	5
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	—	—	6	1	1	—	1	8	4	—	1	3	25
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	1	2	1	1	4	1	2	1	1	12	22	6	54
7. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	—	—	1	—	2	—	—	4	2	—	1	1	11
8. Påssjuka. <i>Parotitis</i>	6	9	11	15	21	12	6	8	3	—	4	5	100
9. <i>Influenta</i>	105	139	53	6	4	—	6	10	—	11	49	42	425
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	50	87	55	24	36	49	20	19	9	17	39	10	415
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	26	15	14	13	20	21	10	18	10	20	25	14	206
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	4	2	1	5	4	1	—	—	2	—	3	1	23
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	13	22	26	7	13	23	10	9	13	16	20	18	190
14. Varfeber. <i>Pyæmia</i>	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	—	—	4
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2
16. Chancre. <i>Ulcus venereum simplex</i>	1	2	3	2	3	1	2	1	4	1	2	2	24
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	10	5	10	4	12	7	13	18	15	5	6	12	117
18. <i>Syphilis</i>	2	1	2	2	1	2	3	3	4	—	—	2	22
19. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	3	2	3	5	1	4	9	8	7	5	4	8	59
20. Hjärt- och hjertsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	8	5	10	4	4	6	4	1	4	3	7	5	61
21. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	25	41	57	36	28	34	15	18	15	44	59	38	410
22. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	714	787	887	621	539	460	236	242	327	567	1013	703	7,096
23. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	79	66	61	73	59	53	31	25	30	36	89	59	661
24. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	4	22	17	18	14	23	16	16	8	14	9	18	179
25. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	104	139	142	103	105	113	91	108	101	162	205	135	1,508
26. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	73	41	53	61	57	70	61	105	59	60	86	60	786
27. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	187	164	193	136	147	306	253	348	313	260	272	175	2,754
28. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	6	6	9	5	2	9	8	10	1	8	6	6	76
29. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	1	4	4	1	—	4	—	—	1	3	4	1	23
30. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	9	12	11	2	4	3	10	8	10	5	5	2	81
31. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	3	4	11	2	2	6	9	9	10	7	7	13	83
32. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	22	10	39	48	40	48	40	45	34	40	77	63	506
33. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	35	35	37	25	39	41	28	28	24	40	59	36	427
34. <i>Erythema multiforme</i>	—	1	3	1	2	—	1	1	—	2	—	1	12
35. Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	19	13	10	5	4	10	8	7	6	2	9	8	101
36. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	7	14	8	8	5	6	7	9	9	6	10	4	93
37. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	2	5	3	—	4	7	2	7	9	6	5	3	53
38. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	—	5	1	1	1	5	—	—	—	—	13
Summa	1,816	1,877	2,104	1,381	1,246	1,409	967	1,157	1,061	1,387	2,161	1,519	18,085

Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1898.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Difteri.....	48	26	21	26	35	30	14	19	15	20	32	31	317
Skarlakansfeber	8	10	9	18	15	9	18	29	36	31	54	54	291
Nervfeber.....	2	9	3	2	7	2	5	5	5	26	53	13	132

Tab. 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar inom Göteborg åren 1889—1898.

	1889		1890		1891		1892		1893		1894		1895		1896		1897		1898	
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	39	3	147	10	130	15	—	—	—	—	1	—	—	—
Mässling.....	2,035	57	947	81	909	25	758	64	12	—	1,292	24	1,067	54	438	8	2,370	57	1,100	32
Skarlakansfeber.....	223	44	627	128	118	15	78	13	236	17	362	36	744	72	467	28	150	6	291	9
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	199	10	148	8	133	12	100	10	113	9	122	9	88	9	457	34	161	17	132	15
Rödsot.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pässjuka.....	4	—	10	—	8	—	128	—	608	—	20	—	66	—	45	—	239	—	100	—
Influensa.....	2,161	3	5,670	25	4,870	33	2,622	46	3,960	29	945	2	2,858	26	1,424	6	1,971	8	425	—
Kikhosta.....	314	15	1,246	54	838	42	1,165	52	358	26	460	25	572	26	457	22	1,641	126	415	17
Difteri.....	64	8	111	10	40	3	33	5	41	4	541	73	939	73	829	44	691	38	317	13
Strypsjuka.....	12	7	15	18	8	2	8	7	11	9	37	28	36	21	54	13	35	10	25	6

Tab. 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1898,

Dödsorsakernas benämning. (Siffrorna hänvisa till gällande dödsorsaksnomenklatur.)	De aflidnas									
	0—6 månad.		6—12 månad.		1—5 år		5—10 år		10—15 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
B. I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.										
3. Missfoster och bildningsfel. <i>Monstrum et vitium primæ conformationis</i>	5	1	1	1						
4. Medfödd svaghet. <i>Debilitas congenita</i>	45	38								
5. Bristande lungutvidgning. <i>Atelectasis pulmonum</i>	1									
6. Medfödd syfilis. <i>Syphilis congenita</i>	1	4	1							
7. Öfriga medfödda sjukdomar. <i>Alii morbi congeniti</i>		1	1		1					
Summa	52	44	3	1	1					
II. Ålderdomssjukdomar.										
8. Ålderdomsaftyning. <i>Marasmus senilis</i>										
9. Ålderdomsbrand. <i>Gangræna senilis</i>										
Summa										
III. Akuta infektionssjukdomar.										
10. Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>			1							
11. Mässling. <i>Morbilli</i>		4	10	6	11		1			
12. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>				3	3		2		1	
14. Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>										
17. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	3	4	1		1	2				
19. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	6	3	1		4	4				
21. Difteri. <i>Diphtheria</i>		1		2	6	3	1	1		
22. Strypsjuka. <i>Laryngitis pseudomembranacea (Croup)</i>					2	4				
23. Varfeber. <i>Pyæmia. Septichæmia</i>										
24. Barnsängsfeber. <i>Sepsis puerperalis</i>										
25. Ros. <i>Erysipelas</i>			1							
31. Andra akuta infektionssjukdomar. <i>Aliæ infectiones acutæ</i>										
Summa	9	8	7	13	22	27	1	4		1

med fördelning efter åldersklasser och kön.

Levnadsålder								Summa			Dödsorsakernas benämning			
15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- køn		Qvin- køn	Båda	
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.					
													<i>Bildningsfel och medfödda sjukdomar.</i>	
										6	2	8	Missfoster och bildningsfel.	
										45	38	83	Medfödd svaghet.	
										1		1	Bristande lungutvidgning.	
										2	4	6	Medfödd syfilis.	
										2	1	3	Öfriga medfödda sjukdomar	
										56	45	101		
													<i>Ålderdomssjukdomar.</i>	
							8	14	2	29			Ålderdomsaftyning.	
							3	1					Ålderdomsbrand.	
							11	15	2	29				
										10	43	53		
										3	1	4		
										13	44	57		
													<i>Akuta infektionssjukdomar.</i>	
										1		1	Vattenkoppor.	
										10	22	32	Mässling.	
										3	6	9	Skarlakansfeber.	
	1		7	8	1	1				9	9	18	Tarmtyfus.	
										6	7	13	Inhemsk kolera. Barnkolera.	
										11	7	18	Kikhosta.	
										7	7	14	Difteri.	
										2	4	6	Strypsjuka.	
							3	3	1	3	1	1	1	Varfeber.
											1	1	1	Barnsängsfeber.
											1	1	2	Ros.
										1		1	Andra akuta infektionssjukdomar.	
										59	75	134		

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas									
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
IV. Kroniska infektionssjukdomar.										
32. Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis:</i>										
a) Lungsot. <i>Tuberculosis v. phthisis pulmonum</i>	2		2	2	13	13	8	7	2	6
b) Hjerntuberkulos. <i>Tuberculosis cerebri. Meningitis tuberculosa</i>	1		6	2	18	20	5	15		1
c) Ben- och ledgångstuberkulos. <i>Tuberculosis ossium et articulationum</i>							3	3	1	2
d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos. <i>Tuberculosis aliorum organorum et t. universalis</i>	1		4	2	7	2	2			2
33. Syfilis (förvärfvad). <i>Syphilis</i>										
Summa	4		8	8	33	40	18	27	3	11
V. Konstitutionella sjukdomar.										
38. Skrofler. <i>Scrophulosis</i>			1							
39. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>	2		1	2	1	1				
41. Andra konstitutionella sjukdomar. <i>Aliae cachexiae</i>					1					
Summa	2		2	2	1	2				
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.										
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus</i> .... <i>Delirium tremens</i>										
Summa										
VII. Sinnessjukdomar.										
46. Sinnessjukdom. <i>Insania</i>					1					
Summa					1					

lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning			
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- køn	Qvin- køn	Båda				
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.							
													<i>Kroniska infektionssjukdomar.</i>			
10	10	63	70	47	40	19	27		2				166	177	343	<i>Tuberkelsjukdom.</i>
2	1	1	4										33	43	76	Lungsot.
1		1											5	6	11	Hjerntuberkulos.
1	1	4	4		1	1							11	21	32	Ben- och ledgångstuberkulos.
				1									1		1	Tuberkulos i andra organ etc.
																Syfilis (förvärfvad).
14	12	68	79	48	41	20	27		2				216	247	463	
																<i>Konstitutionella sjukdomar.</i>
													1		1	Skrofler.
													4	3	7	Engelska sjukan.
		1	2	3	2	1	2						5	7	12	Andra konstitutionella sjukdomar.
		1	2	3	2	1	2						10	10	20	
																<i>Kroniska förgiftningssjukdomar.</i>
		4	7		1	2							12	2	14	Kronisk alkoholsjukdom.
		4	7		1	2							12	2	14	
																<i>Sinnessjukdomar.</i>
		2	4	2	4	5		4					11	11	22	Sinnessjukdom.
		2	4	2	4	5		4					11	11	22	

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas									
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
VIII. Nervsystemets sjukdomar.										
47. Hjärnslag. Hjärnuppmjukning. <i>Hæmorrhagia cerebri et meningum. Emollitio cerebri</i>										
48. Hjärn- och hjärnhinneinflammation. <i>Encephalitis et meningitis. Abscessus cerebri</i>	1	1		2	2	1		1	1	
49. Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor. <i>Myelitis et meningitis spinalis acuta et chronica</i>										
50. Ryggmärgstvinsot. <i>Tabes dorsalis</i>										
51. Fallandesot. <i>Epilepsia</i>										
52. Eklampsi. <i>Eclampsia</i>	3		1	2						
53. Konvulsioner. <i>Convulsiones</i>	1	1								
54. Sockersjuka. <i>Diabetes mellitus</i>										
55. Andra sjukdomar i nervsystemet. <i>Alii systematis nervosi morbi</i>								1		
Summa	3	2	3	2	2	2	1	1	1	1
X. Öronsjukdomar.										
56. Öroninflammation. <i>Otitis</i>	1									
Summa	1									
XI. Cirkulationsorganens sjukdomar.										
58. Hjärtinflammation. <i>Endocarditis. Myocarditis. Pericarditis</i>										
59. Fetthjerta. <i>Cor adiposum</i>						3	1	1	5	
60. Organiskt hjertfel. <i>Vitium organicum cordis</i>								1		
61. Hjärtförlamning. <i>Paralysis cordis</i>										
62. Pulsåderinflammation. <i>Endarteriitis chronica</i>										
63. Pulsåderbräck. <i>Aneurysma</i>										
64. Blodåderbräck. Blodåderinflammation. <i>Phlebitis et Periphlebitis. Varix</i>										
65. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>										
66. Andra sjukdomar i blodomloppsorganen. <i>Alii organorum circulationis morbi</i>										
Summa						3	1	2	5	

lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning		
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- kön		Qvin- kön	Båda
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.				
			2		13	4	14	21	2	2		31	27	58	
2			1	2			1					10	5	15	
			1					1					2	2	
					1		4	1				5	1	6	
					1		3					4	4	4	
												4	2	6	
	1	1			1	4	3	2				1	1	2	
												5	7	12	
			1		1	2	1	1				3	4	7	
2	1	4	3	18	13	23	26	2	2			59	53	112	
Öronsjukdomar.															
													1	1	
													1	1	
Cirkulationsorganens sjukdomar.															
													9	7	16
		1	3	2	3	1	3	3				4	1	5	
1	2	3	11	7	14	12	10	2	1			29	44	73	
				7	1	11	8		1			19	10	29	
			1		5	1	31	25	6	13		43	39	82	
								1				1		1	
								1				1		1	
				2		1	1	6	1			2	9	11	
												6	5	11	
1	3	7	15	26	19	66	57	9	15			114	115	229	
Andra sjukdomar i blodomloppsorganen.															

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas										lefnadsålder						Summa			Dödsorsakernas benämning								
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Qvin- køn	Båda			
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.		qv.	m.				qv.		
XVIII. Svulster.																												
112. Kräfta. <i>Cancer:</i>																												
a) Kräfta i magsäcken. <i>Cancer ventriculi</i>																												
b) Kräfta i bröstkörteln. <i>Cancer mammae</i>																												
c) » i lifmodern. <i>Cancer uteri</i>																												
d) » i andra organ. <i>Cancer aliorum organorum</i>																												
113. Sarkom. <i>Sarcoma</i>																												
114. Svulster af andra slag. <i>Tumores alii</i>																												
Summa																												
XIX. Våldsam död.																												
115. Olyckshändelse eller våda. <i>Casus mortiferi.</i>																												
1. Drunkning. <i>Submersio</i>																												
2. Ihjälfrysning. <i>Congelatio</i>																												
3. Förbränning. <i>Ambustio. Combustio</i>																												
5. Hängning. Strypning. <i>Strangulatio</i>																												
6. Qväfning. Ihjälliggnig. <i>Suffocatio</i>																												
7. Krossning och brottskador. <i>Contusio. Laceratio.</i>																												
<i>Fractura</i>																												
b) Jernvägsskada																												
c) Maskinskada																												
d) Fall																												
e) Andra kross- och brottskador																												
9. Akut förgiftning. <i>Intoxicatio acuta</i>																												
g) Af andra akuta förgiftningar																												
Summa																												

Kräfta:
a) Kräfta i magsäcken.
b) » i bröstkörteln.
c) » i lifmodern.
d) » i andra organ.
Sarkom.
Svulster af andra slag.

Olyckshändelse eller våda:
1. Drunkning.
2. Ihjälfrysning.
3. Förbränning.
5. Hängning. Strypning.
6. Qväfning. Ihjälliggnig.
7. Krossning och brottskador.
b) Jernvägsskada.
c) Maskinskada.
d) Fall.
e) Andra kross- & brottskador.
9. Akut förgiftning.
g) Af andra akuta förgiftningar.

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas											
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
116. Sjelfmord. <i>Suicidium</i> .												
1. Dränkning. <i>Submersio...</i>												
5. Hängning. <i>Strangulatio..</i>												
8. Sår. <i>Vulnus</i> .												
d) Skottsår												
9. Förgiftning. <i>Venefcium</i> .												
d) Fosfor												
117. Mord. Dråp. <i>Homicidium</i> .												
6. Qväfning. <i>Suffocatio .....</i>	2		1									
Summa	2		1									
119. Okända ej uppgifna dödsor- saker		3			1	3						
Summa	152	102	60	51	98	103	33	38	11	20	23	21
	254		111		201		71		31		44	

Dödsorsakens benämning	Lefnadsålder										Summa		
	20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Qvin- køn	Båda
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.			
<i>Sjelfmord.</i>													
1. Dränkning.											2		2
5. Hängning.	2		2	1	1						5	1	6
8. Sår.											4		4
d) Skottsår.					1								4
9. Förgiftning.												10	10
d) Fosfor.		10											10
<i>Mord. Dråp.</i>													
6. Qväfning.											3		3
Summa	5	10	4	1	2						14	11	25
Okända, ej uppgifna, dödsor- saker.	2	1	2			1				1	5	9	14
Summa	146	147	202	149	203	261	20	66	1	2	949	960	1909
	293		351		464		86		3				

Tab. 26. Dödsorsakerna i Göteborg 1898 bland

	Nordstaden	Sydstaden	Oterhällan	Mashugget	Maj, 4:de rote	Maj, 2:dra rote
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	2	1	—	6	—	8
Ålderdomssjukdomar	4	—	2	3	1	—
Akuta infektionssjukdomar	5	7	1	8	2	1
Kroniska infektionssjukdomar	25	16	17	44	7	8
Konstitutionella sjukdomar	3	—	2	2	—	1
Kroniska förgiftningssjukdomar	2	—	—	1	—	—
Sinnessjukdomar	—	1	—	2	—	—
Nervsystemets sjukdomar	6	5	7	11	2	3
Öronsjukdomar	—	—	—	1	—	—
Cirkulationsorganens sjukdomar	10	16	3	15	1	8
Andningsorganernas sjukdomar	12	11	8	20	—	5
Matsmältningsorganens sjukdomar	11	4	3	17	1	2
Urinorganens sjukdomar	4	5	4	4	—	2
Qvinliga könsorganens sjukdomar	—	1	—	1	—	—
Rörelseorganernas och bensystemets sjukdomar...	—	—	—	1	—	—
Hud- och bindväfssjukdomar	1	—	—	1	—	1
Svulster	3	8	7	15	1	4
Våldsam död: olyckshändelse eller våda	4	2	—	7	—	2
sjelfmord	1	1	1	1	—	—
mord och dråp	—	—	—	—	—	—
Summa	93	78	55	160	15	45

här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.

Mashugget.	Maj, 3:dje rote	Maj, 1:ste rote	Haga	13—14:de rot. Hagabeden	V. Branddala	Landala, Albstaden	Annedal, Albstaden	Gullbergsvass	Stampen, Burgården	15:de roten, Burgården	Redbergslid, Oskroken	Gamlestaden	Fattighusen	Obekant bostad	Summa
11	8	8	18	2	6	5	6	6	6	5	2	2	—	—	96
2	1	9	11	9	2	9	—	1	1	—	—	—	—	—	55
15	3	9	9	7	11	17	9	3	13	3	4	—	—	—	127
40	20	31	49	22	28	41	10	12	26	8	31	—	—	—	435
3	1	—	4	—	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	20
1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—	4	—	—	—	14
—	1	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	13	—	20
3	7	5	12	9	3	7	2	4	2	1	12	—	—	—	101
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
12	9	19	21	12	12	20	7	6	9	3	38	—	—	—	221
21	16	16	30	16	22	16	11	7	23	4	9	1	—	—	248
13	6	9	23	5	15	16	3	4	9	2	10	—	—	—	153
2	1	1	5	4	2	6	3	—	1	—	5	—	—	—	49
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5
8	11	6	24	9	11	13	6	5	2	2	12	—	—	—	147
2	1	4	5	2	4	—	2	2	3	3	1	1	—	—	45
2	—	1	2	4	—	2	1	2	1	—	—	—	—	—	21
—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
135	86	119	217	105	119	155	60	53	97	28	143	2	—	—	1,765

Tab. 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1898 aflidit utom staden.

	De aflidnas lefnadsålder												Summa													
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Qvinkön	Båda	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.						
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	3	2																					3	2	5	
Ålderdomssjukdomar.....																	1	1						1	1	2
Akuta infektionssjukdomar.....		2				1					3	1												3	4	7
Kroniska infektionssjukdomar.....					3	1	1			1	10	9	2	1										17	11	28
Nervsystemets sjukdomar.....		1			1			1			1		3		2	2								8	3	11
Sinnessjukdomar.....													1	1										1	1	2
Cirkulationsorganens sjukdomar.....												3		1	2	1	1							3	5	8
Andningsorganens sjukdomar.....	4		2	1	1	1			1			2		1	2	2					1		12	6	18	
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	5	4	2	1								1	1	2		1								8	9	17
Svulster (kräfta).....													3	1		4								3	5	8
Våldsam död (olyckshändelse).....										2	10	1	8		1					1			22	1	23	
Sjelfmord.....														1										1		1
Okända, ej uppgifna dödsorsaker.....		3			1	3						2	1	2		1					1		5	9	14	
Summa	12	12	4	2	6	4	1	2	2	3	28	16	21	7	7	11	2	1	1	2		87	57	144		

Tab. 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1898 bland främlingar.

	De aflidnas lefnadsålder														Summa											
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Qvinkön	Båda	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.						
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	3																							3	3	
Ålderdomssjukdomar																	1	1							2	2
Akuta infektionssjukdomar					3	1																		3	1	4
Kroniska »					1	1	1	2		1		3	3			1	2							8	7	15
Konstitutionella sjukdomar														2										2		2
Nervsystemets »											2	2	1	1										3	3	6
Cirkulationsorganens »											2					1	4	1	1					4	5	9
Andningsorganens »					1									2		2	4							4	5	9
Matsmältningsorganens »	1		1	1							1	6	3	3	2									7	11	18
Urinorganens »											1		1			1	1							3	1	4
Hud- och bindväfs- »	2																							2		2
Svulster											1		2	1	3	6								6	7	13
Våldsam död (olyckshändelse)										2		3		3	1									8	1	9
Sjelfmord											1	2												1	2	3
Summa	2	4	1	4	3	1	1	2		3	14	13	14	6	9	18	2	2					51	48	99	

Tab. 29. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar årligen 1894—1898, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

	1894	1895	1896	1897	1898	Medeltal	
						94--98	89--93
Dödsfall i tuberkulos.....	3,1	3,7	2,3	3,1	2,6	3,0	3,3
» i pneumoni.....	1,3	1,3	1,4	1,6	1,3	1,4	2,0
» i bronchit (barn).....	0,4	0,5	0,3	0,6	0,3	0,4	0,7
» i nephrit.....	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3	0,4	0,5
» cancer.....	0,9	0,8	0,8	1,0	1,1	0,9	0,9
» diarrhé (barn).....	0,8	0,9	1,2	1,0	0,6	0,9	1,3
» typhus abdominalis.....	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1

Tab. 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomar samt några andra sjukdomar inom Göteborg åren 1889—1898.

Dödsorsaker.	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	3	10	15	—	—	—	—	2,8
Mässling	57	81	25	64	—	24	54	8	57	32	40,2
Skarlakansfeber	44	128	15	13	17	36	72	28	6	9	36,8
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	10	8	12	10	9	9	9	34	17	15	13,3
Rödsot.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa.....	3	25	33	46	29	2	26	6	8	—	17,8
Epidemisk hjärnfeber.....	5	1	1	3	4	1	—	—	—	—	1,5
Kikhosta	15	54	42	52	26	25	26	22	126	17	40,5
Difteri och strypsjuka.....	15	28	5	12	13	101	94	57	48	19	39,2
Varfeber	15	4	7	6	11	14	6	13	14	13	10,3
Barnsängsfeber.....	6	4	5	13	11	6	5	3	5	1	5,9
Lungsot.....	301	346	332	306	275	273	299	269	343	318	306,2
Hjerntuberkulos ¹	65	52	61	78	47	54	84	56	66	74	63,7
Luftrörsinflammation, akut och kronisk.....	103	115	98	130	81	94	87	80	114	76	97,8
Lunginflammation	216	217	199	204	175	140	154	159	192	160	181,6
Inflammation i mage och tarmar, akut och kronisk	199	105	156	153	158	150	105	153	129	102	141,0

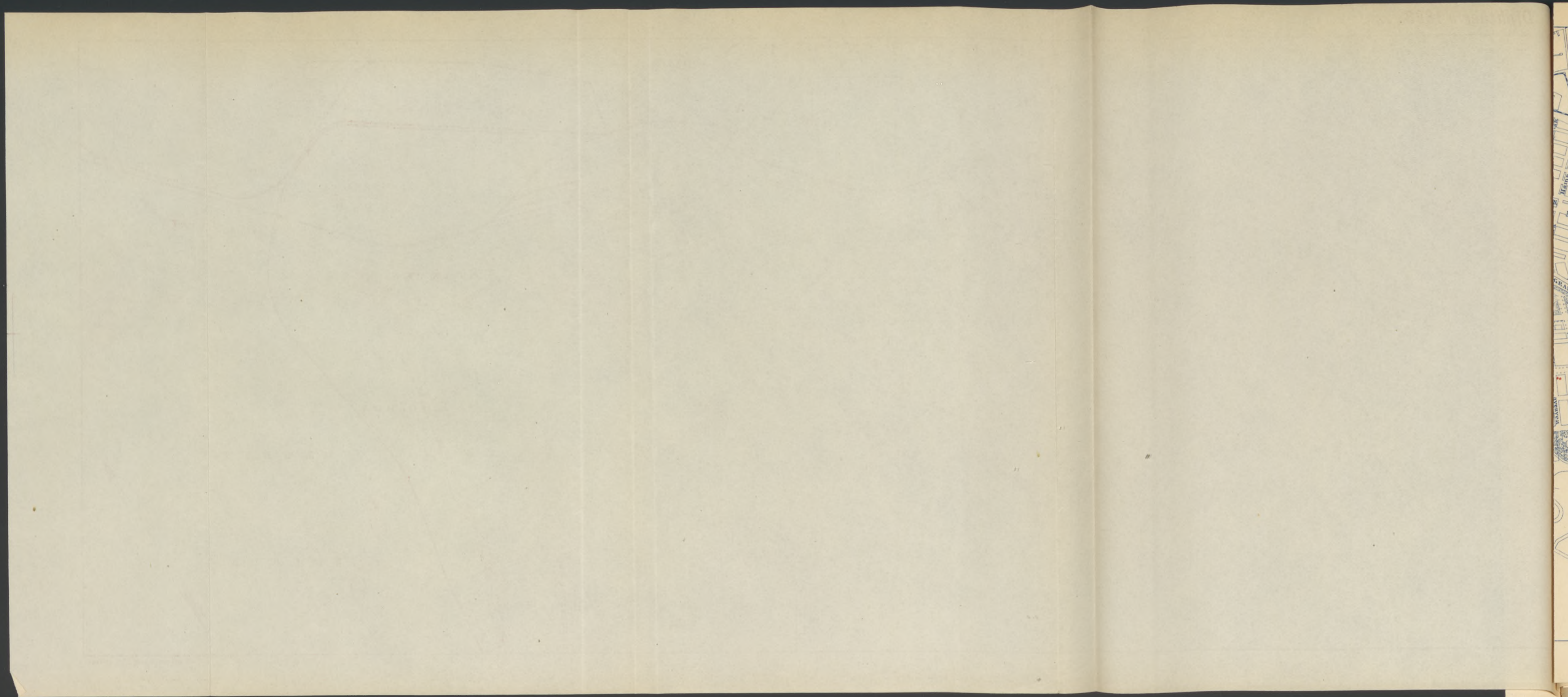

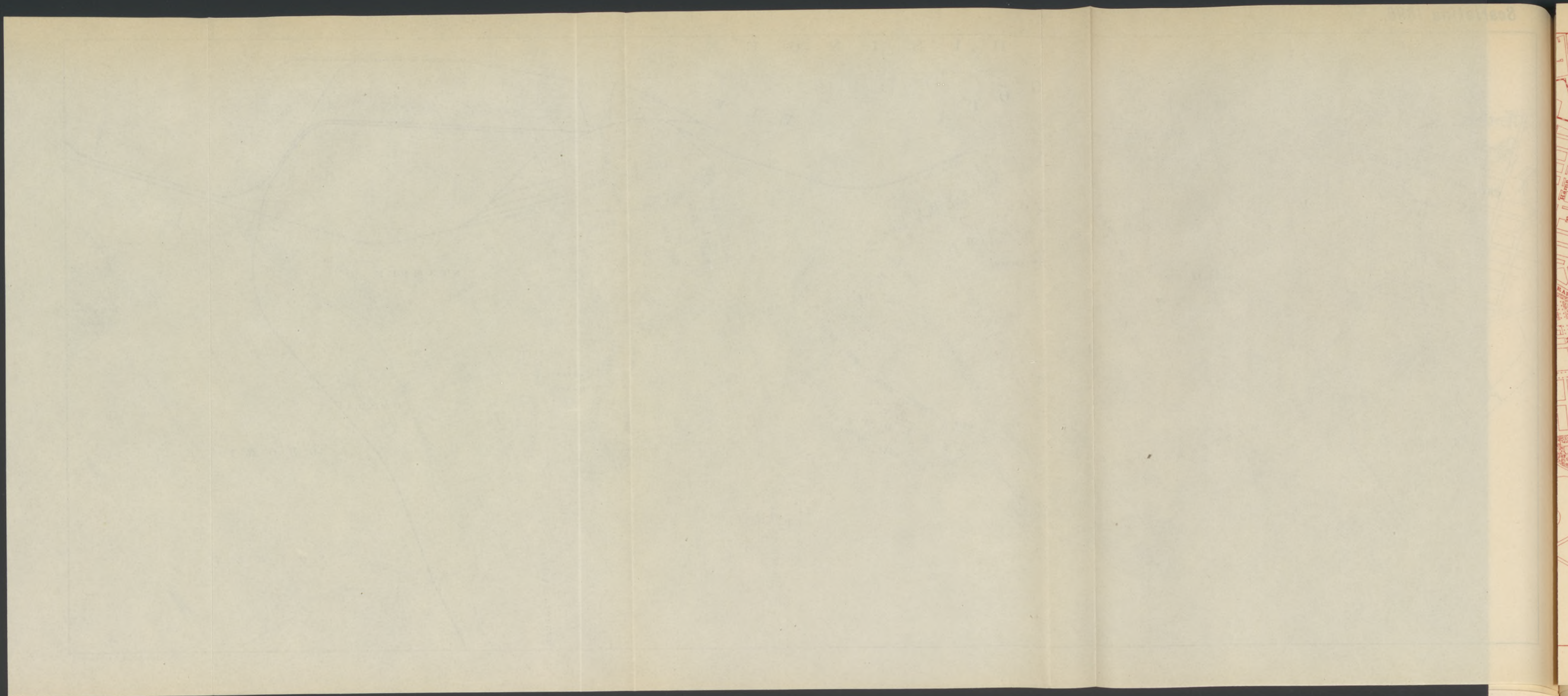

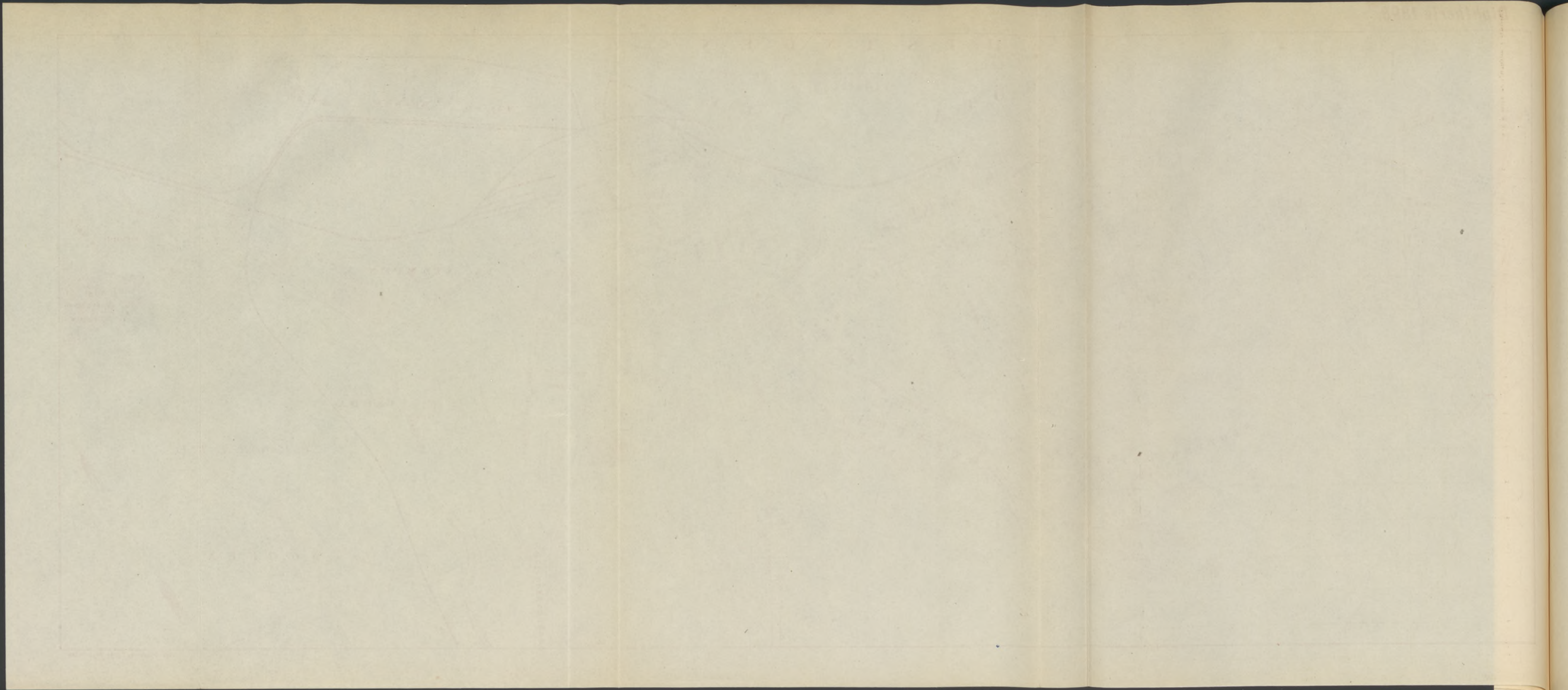

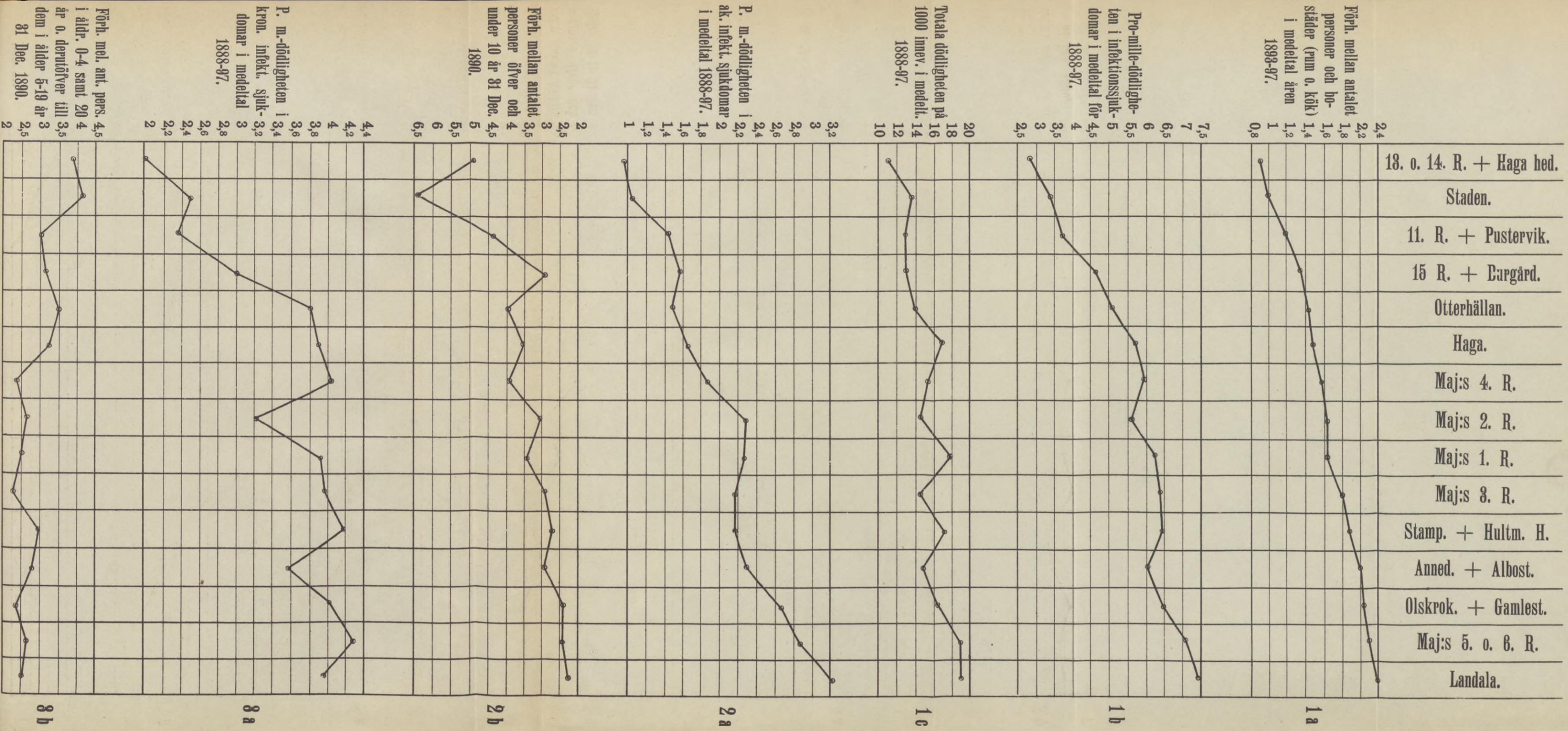
Diphtheria 1898.

Förh. mellan antalet personer och bo-städer (punn o. kök) i medeltal åren 1888-97.

Pro-mille-dödligheten i infektionssjukdomar i medeltal för åren 1888-97.

Totala dödligheten på 1000 innev. i medelt. 1888-97.

P. m.-dödligheten ak. infekt. sjukdomar i medeltal 1888-97.

Förh. mellan antalet personer öfver och under 10 år 31 Dec. 1890.

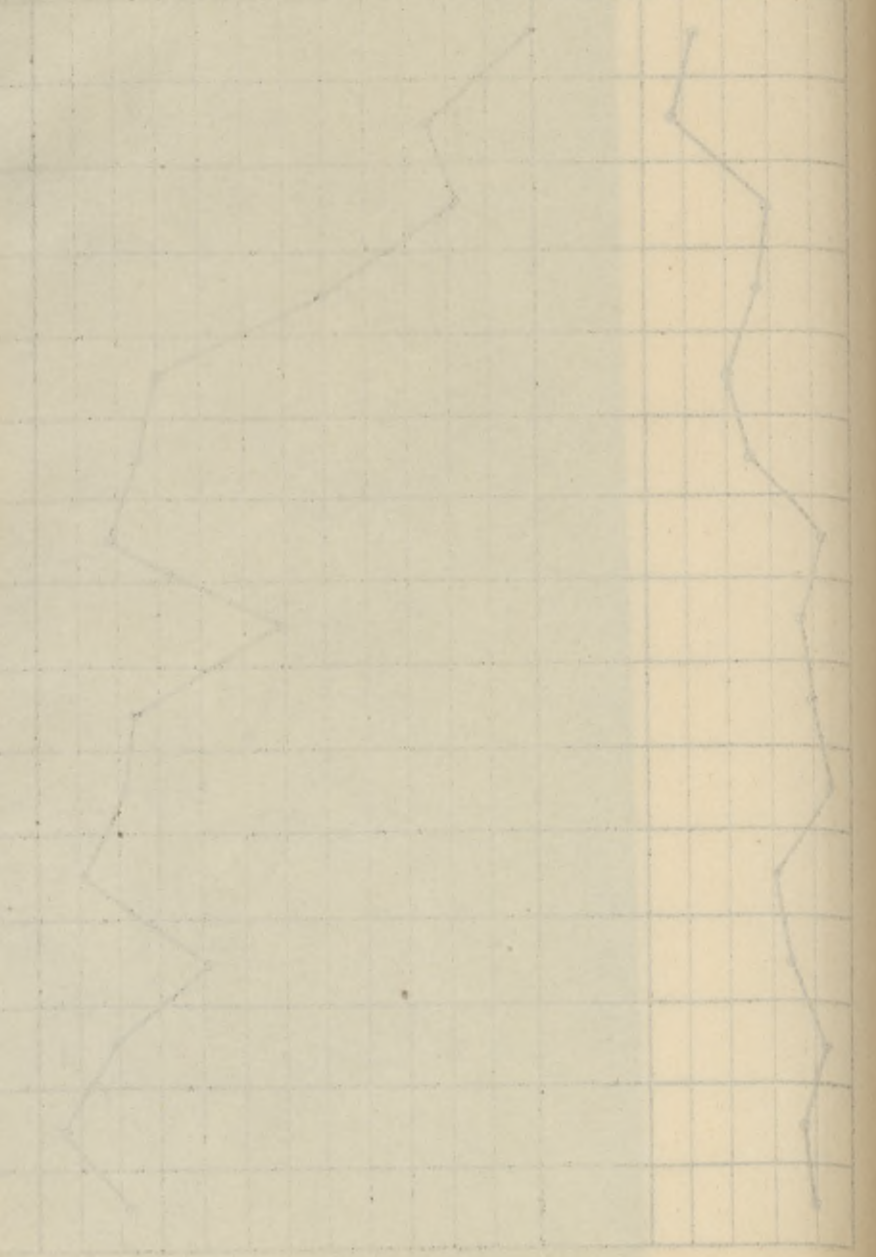
P. m.-dödligheten kron. infekt. sjukdomar i medeltal 1888-97.

Förh. mel. ant. pers. i åldr. 0-4 samt 5-19 år o. deruöfver till 81 Dec. 1890.

1a 1b 1c 2a 2b 2a 8a 8b

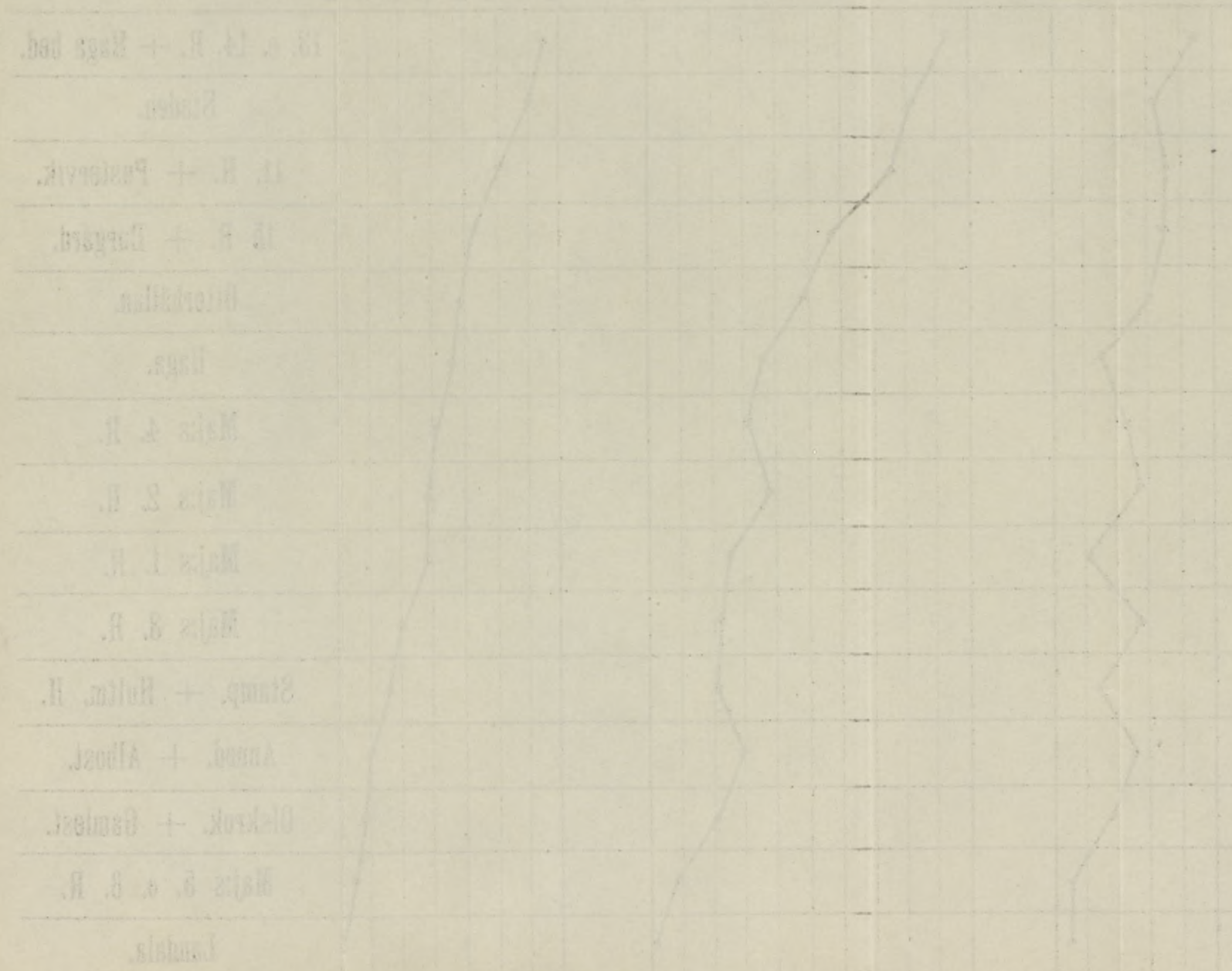
21 Dec 1920
 20
 19
 18
 17
 16
 15
 14
 13
 12
 11
 10
 9
 8
 7
 6
 5
 4
 3
 2
 1
 0

20
 19
 18
 17
 16
 15
 14
 13
 12
 11
 10
 9
 8
 7
 6
 5
 4
 3
 2
 1
 0

20
 19
 18
 17
 16
 15
 14
 13
 12
 11
 10
 9
 8
 7
 6
 5
 4
 3
 2
 1
 0

10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20

6000172002

Göteborgs universitetsbibliotek

